

The Project Gutenberg eBook of Savolaisia: Tarinoita, by Kauppis-Heikki

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Savolaisia: Tarinoita

Author: Kauppis-Heikki

Release date: January 23, 2016 [EBook #51007]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SAVOLAISIA: TARINOITA ***

Produced by Timo Ervasti and Tapio Riikonen

SAVOLAISIA

Tarinoita

Kirj.

KAUPPIS-HEIKKI

WSOY, Porvoo, 1912.

SISÄLLYS:

Peltoniemen Paavo.

Junnukka.

Rahakauppiasta tervehtimässä.

Kunnan "rohtosatsi".

Miten Vesapuron veljekset pysyivät yhtenä talona.

Kohtaus.

Suuttuu suunnankin mies.

Ei se ollutkaan kone.

Herra ja renki.
Hyvä on.
Metka.
Yksi kerrallaan.
Yrjö Sarkanen.
Hauki.

PELTONIEMEN PAAVO.

I.

ULKONÄKÖ JA KESÄLEVOT.

Ihmiset eroavat ulkonäkönsä ja muiden ominaisuuksiensa puolesta enemmän taikka vähemmän toisistaan. Mutta Peltoniemen Paavo erosi tavallista enemmän. Hän oli pitkä, laiha ja musta kuin korpikuusi. Punakka hän kyllä oli voinut olla nuoremmalla iällään, mutta kun hän oli vanhempana jättänyt kaiken koreilun, kasvojen pesemisestä alkaen, niin ei hänessä mitään punakkata huomannut. Ja voisipa pitää varmana, ettei häneen kukaan punakkata löytääkseen katsonutkaan. Ja jos joku tuntematon katsoikin, niin se ehkä ihmetteli, että mitä ovat nuo kaksi mustaa juovaa, jotka lähtevät suupielistä alaspäin; ovatkohan ne synnynnäiset. Paavolla oli näet tuollaiset juovat. Asian ymmärtävät kyllä tiesivät, etteivät ne olleet mitkään synnynnäiset juovat, vaan hyvin tavalliset piipun ja kahvin käyttäjän "norit". Paavo oli näet nuorena ollessaan kuullut, että "työmiehen suu pitää olla karvaalle, jos ei muusta niin murheesta". Ja kun Paavolla ei koskaan ollut erittäin suuria murheita, niin oli välttämätöntä, että suuhun täytyi kaataa vähä väliä piipun pohjalta kaiveltua karvautta. Tämän suun karvouden perustuksella hänen tuli olla myöskin työmies, ja työmies hän olikin. Mutta kun hän samalla oli isäntämies, jotka ovat "ison vallan päällä", niin hän käytti tätä valtaansa ja asetti työntekonsa luonnon viittaaman järjestyksen mukaan. Kesällä, jolloin on "ryskätyön" tekijän tarpeeksi valoa yölläkin, hän uneutti pois mielestään auringon ja muut tuntien näyttäjät ja antoi mennä yöt ja päivät yhtä kyytiä. Oltuaan muun joukon mukana päivän ajan heinä- tai leikkuutöissä, myllisti hän yöt yksinään, milloin niityn raivuussa, milloin ojankaivussa. Kun oli näin kulunut vuorokausia, nukkui hän viimeinkin muutamia tunteja, joskus väännettävä kanto sylissä ja piippu hampaissa. Mutta ensi heräämisen perästä hän tarttui uudestaan työhön kiinni ja virkkoi: "Taisinpa nukahtaa. No, nytpä sitä taas jaksakin."

Tällainen oli Paavon lepojärjestys valoisan kesän aikana. Öiden pimettyä se tasaantui muiden lepoaikojen mukaiseksi. Mutta kun perunat oli nostettu kuoppaan ja alkoi viskellä lunta, silloin siirtyi Paavo katon alle ja otti korvauksen pitkistä päivistään.

II.

KIVET JA NUMEROT.

Paavo ei ollut yksinäisyydessä elävä murjottaja, jollaiseksi hänet olisi luullut kasvoista katsoen, vaan oikea harrastusten mies. Hänellä oli useampia tuttavuuksia kuin monella kauniimmalla, sillä jokainen tiesi että minkä asian Paavo ottaa ajaakseen, sitä ei keskeytä muu kuin kuolema tai lavantauti. Mutta Paavo ei ottanutkaan harrastaakseen yhtäaikaan kaiken maailman asioita. Yksi asia kerrallaan ja lujasti, se oli hänen työjärjestyksensä.

Nuoruuden ikäkaudella, jolloin muut katselevat itselleen elämänkumppania, oli Paavo saanut väkikiven nostoharrastuksen. Sitä ei kestänyt monta vuotta, mutta niin kokonaan se piti vallassaan, ettei hän tullut katsoneeksikaan hameväkeeseen päin. Paavon huomio oli niinä vuosina kääntynyt vankimman näköisiin miehiin, ja niiden täytyi olla peräti välinpitämättömiä voimainsa suuruudesta, jos eivät suostuneet väkikiven nostoon.

Tätä nostoharrastusta seurasi urheilu numeroilla. Jonkun sattuman kautta oli Paavo päässyt tietämään, että nuo mitättömän näköiset numerot ovat ihmeellisiä urheilutovereita. Niistä saapi syntymään hirmuisia summia monenmoisella tavalla. Ja nyt ei Paavo enää valinnut tovereitaan hartiaan leveyteen katsoen, vaan sen perustuksella kuka osasi laskea lukuja. Ja kun hän tiesi, että kaikki koulun

käyneet osaavat laskea, niin ei Peltoniemen taloon yöpyneen virkamiehen, olipa hän nimismies tai rovasti, tarvinnut istua toimetonna haukotellen. Paavolta johtui puhe heti kohta laskentoon ja pian ilmestyi virkamiehen eteen kivitaulu tai liitupalanen ja kysymys, että miten tuollainen luku lasketaan. Sen täytyi olla kivistä, joka ei tarttunut asiaan, kun näki millä hartaudella Paavo odotti ratkaisua ja miten hänen joka jäsenensä liikahteli innostuksesta. Harva siitä kieltäytyikään, ja ken sen teki, olipa vaikka professori, hän kadotti kaiken arvonsa Paavon silmissä. Useampi huomasiikin mitä nyt tarvitaan ja kaivoi esiin ainoatkin matematiikkavarastonsa. Ja jos tällä olikin annettavana jotain uutta, ennen kuulumattomia laskuongelmia ja tiesi antaa niihin selitykset, niin olipa tämä vaikka alhaisin siltavouti, olisi Paavo ollut valmis puolustamaan häntä vaikka kuvernööriksi. Rovastin apulainen, muiden käsityskannan mukaan keskinkertaista huonompi saarnamies, oli Paavon mielestä paras pappi, sillä hän oli kertonut ja antanut Paavolle laskettavaksi ihmeellisen laskun: miten eräs herra kengitytti hevostaan sillä palkalla että seppi saapi ensimmäisestä naulasta pennin, toisesta kaksi, kolmannelta neljä ja niin aina viimeiseen naulaan asti kahdella kerrottuna. Ja kun siitä laskelmasta tuli miljooniin markkoihin nouseva summa, niin se sai Paavon haltioihinsa useaksi kuukaudeksi. Eikä tämä lasku enempää kuin muutkaan laskut jääneet salaisuudeksi, kyllä Paavo toimitti nämä ihmeet muidenkin tietoon ja olisi vaikka syömättäkin näyttänyt miten niitä lasketaan. Harvat sittenkään jaksoivat seurata mukana ja päästä jotain oppimaan. Paavo itse ei pysähtynyt näihinkään, vaan kiskoi yhdeltä ja toiselta tiedot myöskin murtolukujen laskuun ja lopuksi kuutiolaskut.

Nämä harrastukset veivät monta vuotta ja ne pitivät niin vallassaan, ettei hänelle johtunut mieleenkään hommata taloon nuorempaa emäntää, vaikka äiti alkoi käydä aivan kykenemättömäksi. Nuoremman veljen oli täytyntä ajatella tätä asiata ja Paavo huomasi senkin oikein toden teolla vasta silloin, kun velimies tuli pyytämään kummiksi pojalleen ja sanoi, että siitä tehdään Paavo, kummin kaima. Silloin hän vasta oikein havahtui ja kummin-rakkauten innostamana laski ensi töikseen kuinka rikas tämä pieni kummipoika olisi, jos joku hyvä ihminen olisi sille Kristuksen syntymävuotena tallettanut pankkiin yhden pennin ja se siellä olisi kasvanut tänne asti korkoa korolle. Kun nyt ei kukaan ollut tehnyt tuollaista säästöönpanoa, niin se puute täytyi kummin korjata ja hän veikin pankkiin heti sata markkaa. Mutta kun siitä ei joutunut kohtakaan miljoonia, niin hän aikoi korvata sen sillä, että kummipoika yksinään saapi hänen osansa maasta ja tavarasta. Veljestä ja hänen nuoresta emännästä ei ollut tämä puhe tervalle, mutta naapurin isäntä, Hartikainen, jolle Paavo kertoili aikomuksistaan, oli aivan toista mieltä.

— Hulluhan sinä olet, jos veljesi pojalle lahjoitat osasi, torui Hartikainen. Somempihan sinun on ottaa itsellesi emäntä ja jättää osasi omille lapsillesi.

— Ei yhdessä talossa tarvita kahta emäntää, väitti Paavo.

— Mikä vahinko siitä olisi? kysyi Hartikainen.

— Saattaisi tulla riita ja muutenkin on siinä vain syömässä, selitti Paavo.

— Syömässäkö, jamasi Hartikainen. Taloisessa talossa ei emännän syönti tunnu ei kerrassaan mitään.

— No lasketaanpa, virkkoi Paavo ja otti heti esille laskuvehkeensä. Jos nyt ajatellaan 20 penniä aterialta, niin se on 60 penniä päivältä. Siihen lisää 15 penniä kahvista, joka ei ole paljo, niin se on yhteensä 75 penniä päivältä. Jos sitten eläisi ja söisi 50 vuotta, niin se on 75 kertaa 365, tämä kerrottuna tuolla 50:llä. Kohta se nähdään...

Paavo ei touhunnut kovinkaan monta minuuttia, kun jo sanoa mäkäsi summan:

— Kolmetoistatuhatta kuusisataa kahdeksankymmentä seitsemän markkaa ja viisikymmentä penniä... onko se sitten sama kuin ei mitään... keskinkertaisen tilan hinta. Jos lasketaan vaatteetkin, noin 50 markkaa vuotta kohti, joka kerrottuna 50:llä tekee 2500 markkaa, yhteensä 16187 markkaa 50 penniä... Sillä ostetaan jo meidän seudun parhaita taloja.

Hartikainen kuunteli ihmetellen, mutta virkkoi kuitenkin:

— Onkohan nuo sinun laskusi oikeita laskuja... minä epäilen.

— Et tarvitse epäillä, vakuutti Paavo. Hae vaikka tuomari laskemaan, niin ei muutu pennilläkään.

— Ei se sittenkään pidä paikkaansa, väitti Hartikainen. Ei emäntä syö rahaa, vaan leipää ja mitäpä hän sattuu talossa olemaan.

— Lasketaan sitten leipänä, sanoi Paavo ja pyyhki pois entiset numerot.

Hartikainen koki estellä, mutta Paavolla oli jo kynnäräpuu kädessä, saadakseen selville kuinka monta

kuutiotuunaa tuo toinen emäntä voisi syödä kutakin lajia kerrallaan. Painomittoja ei tarvinnut, koska ei pyrittykään rahasummiin. Sittenkin vei tämä lasku aikaa paljoa enemmän kuin edellinen, sillä leipä, voi, kalat ja piimä oli laskettava erillään. Mutta kun laskut viimein valmistuivat ja Paavo mittapuulla määräili millaisen hatiskan tuo toinen emäntä söisi leipää 50:ssä vuodessa, niin täytyipä Hartikaisenkin ihmetellä. Oli hyvin täpärältä sopiko siihen tupaan, jossa laskuja tekivät. Piimän ja vellin paljoutta ei ollut yrittäminenäkään yhteen huoneeseen.

Viimein ei ollut Hartikaisella muuta keinoa kuin ruveta tinkimään vähemmäksi vuosia.

— Minkä laskutavan perustuksella? kysyi Paavo.

— Sen laskutavan, ettei moni emäntä elä puoltakaan tuosta ajasta, ja sattuupa välistä niiniin, että vuoden tai parin perästä kuolee.

Paavo ajatteli vähän aikaa ja sanoi:

— No tuon vähän ajan saattaa sitten olla kotonaankin.

— Ja kyllä sinäkin näyt saavan olla yksinäsi, vahvasti Hartikainen eikä tullut sen päivän perästä kehottelemaan Paavoa emännän ottoon.

III.

PITKÄ LASKU.

Niinä aikoina, kun Peltoniemen Paavo urheili talviajat numeroilla ja pitkillä ruoka-unilla, oli hänen huomaamattansa paikkakunnan vanhemmassa väestössä herännyt uskonnollinen harrastus.

Naapuri Hartikainenkin oli siihen yhtynyt, ja tältä se Paavokin ensin kuuli tästä asiasta. Hartikainen kävi usein Peltoniemessä ja valitteli miten paljon on suruttomia maailman lavealla tiellä ja huomauttipa jo muutamana päivänä, että Paavokin on tuossa samassa joukossa. Paavo ei ollut tästä asiasta läheskään niin varma kuin kuutio- ja prosenttilaskuista, mutta sanoi kumminkin:

— Siellä kaiketi minä mahtanen olla.

Tämän syvällisemmiksi eivät heidän keskustelunsa päässeet. Mutta kun Hartikainen tuli yhä useammin valittamaan tätä samaa asiata, niin jopa Paavokin yritti siihen syventyä. Hän kysyi varovaisesti:

— Mihinkähän joukkoon ne sellaiset kuuluvat, jotka eivät tee kellekään mitään pahaa?

— Mihinkäs muuhun kuin suruttomiin, selitti Hartikainen varmasti.

Kaikki kuuluvat niihin, jotka vaan eivät käy sananharjoituksissa.

— Vähäpä niitä sitten onkin muita kuin suruttomia, tunnusti Paavokin.

— Paljoko sinä olet luullut olevan. Rippeiksi niitä vain on.

— Tottahan nyt yksi kymmenestä.

— Ei ole niinkään paljon.

— No tottahan nyt yksi kahdestakymmenestä.

— Se saattaisi olla paremmin suunnilla, myönnösti Hartikainen.

Paavo jo innostui asiaan.

— Se on viisi prosenttia, hän virkkoi, etsien liitupalasta. Miljoonittain niitä sittenkin karttuu, sillä maapallolla on toistatuhatta miljoonaa asukasta.

— Ettäkö rupeat sitä numeroilla laskemaan? kysyi Hartikainen.

— Se on sukkelaan tehty: viidellä vaan kertoo nuo miljoonat ja sadalla jakaa.

— Heitä, heitä kädestäsi se liitupalanen, sanoi Hartikainen aivan kauhistuneena. Se asia on niin kallis ja vakava asia, etten minä salli sitä silmiäni edessä liidulla tuhrittavan.

Paavo aivan ällistyi.

— Saapi minulta olla laskematta, jos se siitä pahenee, hän virkkoi ja kiipesi uunille nukkumaan.

Sen hän teki tästä lähtien aina, kun näki tulevan sellaisia, joiden tiesi alottavan puheen tuosta suruttomuuskysymyksestä.

Hartikainen mahtoi myöhemmin katua kiivastumisestaan, koska muutamien viikkojen kuluttua tuli hyvin ystävällisenä miehenä Peltoniemelle.

— Kotonakos Paavo on, hän kyseli, kun ei sitä näkynyt.

— Tuolla se on uunilla levottelemassa, selitti veljen emäntä. Tule puhuttelemaan vierasta. Taitaa olla asiata.

Paavo käännähti toiselle kyljelleen.

— Olisihan minulla yksi lasku lasketettava, vaan taitaa nukkua.

— En minä niin raskaasti nuku, kuului uunilta. Onko se velan koron laskua?

— Ei se ole kuin muu mutkikas lasku, jota harvat uskaltavat yrittääkään, selitti Hartikainen.

Paavo jo nauratti.

— Jokohan on sellainen lasku, etten minäkään uskalla yrittää. Keltä sinä sen kuulit?

— Joku tuttava sen kertoi, ja kun kuuli, että sinä olet mainio laskija, niin käski käydä sinulla laskettamassa.

Paavo oli harvoin tullut niin sukkelasti uunilta kuin nyt.

— Onko se sitä laskettanut muilla?

— En kysynyt, vaan on se sitä itse laskenut päässään monta kertaa.

— Vai päässään, naurahti Paavo. Semmoisia minä lasken useita yhden piipun palama-aikana. Ala jo sanella, niin kohta sen kuulet.

— Lasku on tällainen, alkoi Hartikainen. Kaukana meren takana on timanttivuori: peninkulmaa pitkä, peninkulmaa leveä ja peninkulmaa korkea.

— Nyt minä jo ymmärrän, että se on kuutiolasku, virkkoi Paavo kesken kiireen. Niitä eivät pojat puoletkaan pysty laskemaan, kun eivät tunne muuttolukua.

— Sinäpäähän sen ymmärrät, myönnytti Hartikainen. Kerran tuhannessa vuodessa lentää tälle vuorelle eräs lintu ja hioo siihen nokkaansa. Kun vuori on hiomisesta kulunut loppuun, silloin on kulunut ensimmäinen sekunti iankaikkisuudesta. Laske nyt se.

— Taitaapa olla pitkä lasku, tunnusti Paavo. Mutta jos vain jollain keinolla pääsen perille minkä verran vuori kuluu kerta-hiomisesta, niin kyllä minä sen lasken.

— Etkö usko yrittämättä.

— En usko.

— Milloinka luulet olevan laskettu?

— No käyhän parin päivän perästä tietämässä, lupasi Paavo.

— Vai menee siihen kumminkin kaksi päivää, hymähti Hartikainen. Mutta jos saat ennen selväksi sen ensimmäisen sekunnin pituuden, niin alahan laskea, kuinka monta sekuntia on niissä vuoren kulumisvuosissa. Ja jos saat senkin lasketuksi, niin alahan ajatella helvetin piinan pituutta, jossa suruttomana kuollut tuntee jokaisen sekunnin tuhannen vuoden pituiseksi.

— Täysillä tuhansilla kertominen on kaikkein huokeinta, selitti Paavo. Pyöräyttää vain kolme nollaa perään. Mutta tuo kerta-hiomisella kulumisen, se se on kaikkein vaikein kohta.

— Etköhän tuosta löydäkään sen vaikeampaa paikkaa, arveli Hartikainen ja lähti sen sanottua kotiinsa.

Paavo jäi tuumimaan millä keinolla pääsisi alkuun. Hän ajatteli kokeeksi hangata luisella piippunsa varrella juomalasin laitaa, mutta luopui siitä ja määräsi summamutikassa timanttikuutiotuuman kulumisajaksi tuhat miljoonaa vuotta. Siinä ajassa se kuluu, jos on kuluakseen.

Hän alkoi laskea vuotta kuutiotuuniksi, jonka summan perään tarvitsi vain liittää nuo yhdeksän nollaa. Lasku kävi niin huokeasti, että Paavo nauratti. Hartikainen luuli tätä kovinkin vaikeaksi. Suurin vastus oli enää saada sopimaan numerot taululle.

Paavo oli niin innostunut, että aikoi yhteen kyytiin laskea sekunneiksikin, mutta se jäi kesken — ja on kesken tänäkin päivänä. Aamupuolella yötä alkoi kertominen mennä sekaisin. Täytyi jättää huomiseksi. Mutta silmiin ei tullut unta. Ajatukset kiintyivät noihin tuhannen vuoden pituisiin sekunteihin. — Kyllä pitää olla tavaton tuska jos sekunti, joka on vain silmänräpäyksen aika, tuntuu niin pitkältä.

Hän oli tätä asiata ajattelemassa, kun muu joukko nousi ylös ja vaimoväki korjasi vuoteet kokoon. Paavon täytyi nousta uunille. Täällä hän pääsi heti kohta unen päähän kiinni eikä jaksanut nousta aamiaisellekaan. Kuului vain kuivasti päräjävä kuorsaus, joka muistutti palokärjen päritystä kevätaamuna.

IV. MITEN PAAVO HERÄSI.

Veljen emäntä oli vetänyt hiilet uunista ja työntänyt hiilikoukun uunin päälle, kun sieltä alkoi kuulua nukkuissaan uneksivan kamalata hätähuutoa. Emäntä säikähti kovasti, mutta nousi sitten uunille ja alkoi kiskoa Paavo kädestä.

— Kuule! kuule! mikä sinulla on?

Nyt kohosi Paavo kauhistuneen näköisenä istualleen ja alkoi läähättäen kertoa, että hän oli helvetissä, jossa polttaa kamalasti.

— Vieläpä sinä olit helvetin takana, kun kuumen uunin päällä, sanoi veljen emäntä säikähdyksestä harmistuneena.

— Ihan varmaan olin, väitti Paavo. Nytkin vielä polttaa.

— Mitä paikkaa se polttaa?

— Kättä polttaa.

Paavo näytti kättänsä, jossa todellakin oli sormen levyinen palaman jälki kalvosen kohdalla.

— Ihmekö on jos polttaa. Aikamies nukkuu niin raskaasti, että työntää kuumaan hiilikoukkuun kätensä.

Paavo ei puhunut mitään, laskeutui vaan hoitelemaan palaman jälkeä. Hän ei enää vilkaissutkaan laskuihinsa, vaan alkoi katsella vaatteitaan ja kysyi:

— Missähän on minun sarkahousuni?

— Aittaa vein penkin pyyhkeenä olemasta, vastasi emäntä.

— Nyt minä tarvitsen ne jalkaani, sanoi Paavo. Hän pukeutui sarkatamineihin, jota ei ollut tapahtunut kuukausiin, ja lähti Hartikaisen luokse. Tämä luuli laskujen valmistuneen ja kysyi:

— Joko tuli selväksi iankaikkisuuden pituus?!

— Ei siitä tulekaan selvää, vastasi Paavo väräjäväällä äänellä. Ei pidä kenenkään ruveta laskemaan sellaista laskua.

— Joko sait kyliäsi, ähitteli Hartikainen.

— Jo sain. Et usko, hyvä naapuri, mitä minulle tänä päivänä tapahtui. Minun annettiin maistaa helvetin tuskaa ja iankaikkisuuden pituutta.

— Sitä minä toivoin. Kunpa olisi polttanut oikein.

— Älä hyvä naapuri toivota tuollaista. Kyllä se oli niin pitkä ja hirveä aika, että voi tokiinsa.

Ja Paavo aivan vapisi kertoessaan miten pirut köyttivät hänen kätensä ja vetivät hirmuisen kuumaan ja suureen uuniin, jossa toiset pirut pitkissä riveissä tanssivat ja irvistelivät hänelle, ja niiden hirmuisen pitkät hampaat olivat numeroiden näköisiä.

Kerrottuansa loppuun tämän kauhean unen, hän kysyi rukoillen:

— Sano, hyvä naapuri, pitääkö minun joutua tuollaiseen tuskaan?

— Se on oma tahtosi, vastasi Hartikainen. Mutta jos vaan elät tuota entistä, surutonta elämääsi, niin sinne sinun täytyy joutua.

— Neuvo sinä, mitenkä minun pitäisi elää.

— Itsekin olen neuvon tarpeessa, sanoi Hartikainen. Vaan jos haluat kokeneimpain miesten neuvoja, niin saat minulta lainaksi kirjan, jossa sanotaan, mitä sinun on tehtävä.

— Minä otan heti lainaan. Ja siitäkö tietää kaikki?

— Tietää siitä, sillä se on "Uskon speili", vakuutti Hartikainen.

Paavo sai kirjan ja aikoi lähteä heti kohta kotiinsa lukemaan.

— Istuhan vielä, pysäytti Hartikainen. Tuohonko vanhaan kuoreen sinä aiot ruveta rakentamaan uutta ihmistä?

Paavo ei oikein ymmärtänyt.

— Mihinkä kuoreen? hän kysyi.

— Tuohon suruttomaan takkiin ja noihin...

— Minulle tehtyjä nämä ovat.

— Sinulle, mutta sanoppa, miksikä et teettänyt tällaisia?

Sitäkään ei Paavo osannut sanoa.

— Siksi, selitti Hartikainen, että olet ollut suruton, jolle kelpaa puvuksi vaikka riikinkukon höyhenet.

Paavo vilkasi noihin höyheniinsä, joissa näkyi merkkejä piipun porosta ja uunin noesta. Vähitellen alkoi selvitä, että hänen nuttunsa helmasta puuttui nuo kolme halkoa.

— Kyllä minäkin teetän nyt halkohelman nutun, lupasi Paavo.

— Se on helposti sanottu ja tehty, virkkoi Hartikainen. Mutta onkohan sinussa miestä kestäämään suruttomain pilkkaa ja maailman ylenkatsetta?

— Minä en menekään heidän pilkattavakseen.

— Vai et mene. Ehkä nukut talvikaudet uunilla kuten ennenkin.

— En minä nuku pitkältä tämän varoituksen perästä, vakuutti Paavo. Nyt pitää lukea ja tehdä parannusta.

— No menepä häntä tekemään, mutta ehkä siinä vielä hikoilet, sanoi Hartikainen ennustavasti.

Kotiinsa tultuaan riisui Paavo ensi töikseen nuo synnin pukineet ja asettui aivinaisissaan istumaan arvokkaimmalle paikalle pöydän päähän.

Nyt alkoi lukeminen.

Hän oli sitä tähän asti tehnyt hyvin harvoin ja senkin vähän kinkerilukujen pelosta.

Senpätähden tekivät vaikeimmat sanat kovasti vastarintaa. Mutta Paavo ei antanut perään. Alkukirjaimista vauhtia ottamalla hän mutisti niitä kokoon, kuten juurikoita kesällä. Harvat sanat siinä rynnistyksessä säilyivät kokonaisina. Vakavimmistakin sanoista, kuten "vieraat ja muukalaiset", saattoi syntyä "virrat mukalaiset". Mutta ääni pysyi aina hartaana ja lukunuotti nousi ja laskeutui säännöllisesti.

Velimies ja sen vaimo eivät ensinkään ihailleet tätä Paavon uutta harrastusta. He olisivat voineet sanoa siitä hyvinkin tylästi, jos ei tuo heidän pienelle Paavolleen luvattu perintö olisi ollut alituisena muistuttajana pysymään kärsivällisenä. Mutta renki-Pekka, jolla ei ollut mitään maallisen hyvyyden toivoa enempi itselleen kuin olemattomalle pojalleenkaan, ei malttanut kuunnella monta päivää äänetönnä, vaan keskellä hartainta lukua sanoa mäikäsi:

— Tästä meidän Paavosta se taitaa viime herkuksi tulla pappi.

Paavo käsitti tämän pilkkapuheeksi ja pysäyttäen lukunsa virkkoi:

— Niin se suruton sanoo, mutta kunhan näytettäisiin sinullekin helvetti, niinkuin minulle näytettiin, niin et pilkkaisi heränneitä.

Pekka ei noin vähästä säikähtänyt.

— Sanoppa sinä, valveellaolija, minkälainen ahjo tuo oli.

— Sinä et suruttomassa tilassasi ymmärrä siitä mitään.

— Sinäkö paremmin ymmärrät, torristautui Pekka vastaan. Tämän viikon alussa et ollut yhtään surullisempi minua, koska mittasit helvetin pituutta.

— Senpä synnin tähden se minulle näytettiin.

— Vai sen, hymähti Pekka. Hätäkö tässä sitten. Jos se on suurin synti, niin en pyri leveyttäkään mittaamaan, jopa että pituutta.

Paavo yritti jo suuttua näin hävyttömästä ivasta, mutta ennätti muistaa Hartikaisen sanat, että "onkohan sinussa miestä kestävään suruttomain pilkkaa". Hän jätti Pekalle viime sanan, ja se oli oleva ensimmäinen voitto.

V.

TIE- JA LAIVAPUUHAT.

Paavo oli istunut Raamatun ääressä lähes puoli vuotta, nimittäin Pärttylistä Kynttilänpäivään. Päästyään "kannesta kanteen" hän alotti heti uudestaan ja oli jo Kuningasten kirjaa lukemassa, kun naapuri Hartikainen tuli häiritsemään muilla puuhilla.

— Yhä sinä vaan lukea jauhattelet, hän virkkoi.

— Mitäpä minä muutakaan tekisin talviseen aikaan, vastasi Paavo oudoksuen, kun vanha herännyt mies arvostelee hänen lukemistaan noin välinpitämättömästi.

— Olisi sitä tekemistä talvellakin, sanoi Hartikainen. Sinä joutaisit parhaiten puuhaamaan meidän kylään maantietä, josta on ollut aina vähäväliin puhetta, mutta ei kukaan pane asiata alulle.

— Pidätkö maantiepuuhaa tärkeämpänä kuin Raamatun lukemista? kysyi Paavo jotenkin pontevasti.

— On se ainakin yhtä tärkeitä, vastasi Hartikainen.

Paavo siirti kirjan syrjemmä ja tarttui tositoimella keskusteluun.

— Enpä olisi odottanut sinun suustasi tällaista sanaa. Maantien puuha yhtä tärkeitä kuin Raamatun lukeminen? Huokeastipa sitten vältetään kadotuksen kita ja päästään kaidalle tielle. Oletko sinä kääntynyt takaisin lavealle tielle, kun noin puhut!

Näin ahdistelevista sanoista jo Hartikainenkin harmistui.

— Lukemisellako sinä luulet pääseväsi kadotuksesta. Aiotko tuomiopäivänä kehostella sillä, että olet talvet istunut Raamatun ääressä. Ei sinulta siellä kysytä osaatko edes lukeakaan, vaan sitä sinulta kysytään mitä olet tehnyt.

Tiedän minäkin sen, että tekoja siellä kysytään, mutta ei siellä ainakaan maantien tekoa kysytä, vastasi Paavo varmasti.

— Kysytään sitäkin, kivahti Hartikainen. Minä selitän sinulle tämän asian. Väitä vastaan, jos uskallat. Ajattele että pimeänä, myrskyisenä syysyönä tulee veljesi tai kummipoikasi hengenvaarallisesti sairaaksi. Tarvitsisi noutaa pappi tai lääkäri. Pääsetkö veneellä suuren selän ylitse? Et pääse. Sairas saattaa kuolla ennen myrskyn asettumista. Mutta jos on sileä maantie, niin kyllä hevonen osaa kulkea pimeässäkin. Voitko viimeisellä tuomiolla puolustaa itseäsi sillä, ettei ollut maantietä. Luuletko, ettei siellä tiedetä miksi ei ollut. Sentähden, kun istuit talvikaudet Raamatun ääressä, etkä asettanut tikkuja ristiin tie-asian hyväksi. Tiedätkö minkä tuomion saat... helvettiin nakataan, vaikka olisit lukenut Raamatut läpi sata kertaa.

Paavon pää painui alas. Kauhistutti ajatus, että veli kuolisi saamatta puhutella pappia, ja kipeästi koskisi sekin, jos kummipoika kuolisi maantien puutteessa.

Paavosta tuli nöyrä mies ja hän tunnusti:

— Kyllä olet, naapuri, oikeassa. Minä en ole tätä asiata ennen ymmärtänyt.

— Hyvä että nytkään ymmärrät, sanoi Hartikainen lempeämmin. Ehkäpä ryhdyt aivan ensi päivinä maantie-asiaan.

— Vaikka paikalla, jos vaan osaat neuvoa miten tätä asiata ajetaan, sanoi Paavo, painaen Raamatun kiinni pistettyään päretikun lehtien väliin merkiksi.

— Osaan minä neuvoa aluksi ja itse saat kysellä lisää tietävämmiltä, sanoi Hartikainen. Ensin on kirjoitettava anomus ja kerättävä sen alle kaikkien nimet, jotka tätä tietä tarvitsevat.

— Mutta jos ne pelkäävät kustannuksia eivätkä kirjoita nimeänsä, epäili Paavo.

— Ei niitä moni pelkää, vakuutti Hartikainen. Ja jotka pelkäävät, niille on sinun selitettävä miten tärkeä tämä asia on.

— Ja mitä sitten, kiirehti Paavo.

— Sitten on saatava kuntakokoukselta puoltolause ja ryhdyttävä hakemaan valtio- apua.

— Mutta jos ei kuntalaiset katso tietä välttämättömän tarpeelliseksi eivätkä anna puoltolausetta.

— Ne antavat, kun käyt vähää ennen puhuttelemassa kaikkia suuri-äänisiä ja selität niille asian tärkeyden.

— Mutta on siinä puuhaa, arveli Paavo.

— Vähäkö on sinulla aikaa.

— No onhan sitä aikaa, myönnytti Paavo. Hän oli jo seuraavana päivänä nimienkeruumatkalla ja alkoi osata melkein paremmin kuin Hartikainen kuvailla sen kauhean edesvastuun, mihin ne joutuvat syyllisiksi, jotka eivät tätä tietä puolusta. Hän ei jättänyt yhdessäkään talossa selittämättä miten käypi, jos myrskyisenä syysyönä joku sairastuu vaarallisesti. Tämä hidastutti nimien keruuta, niin että tieto tästä hommasta ennätti kerääjän edelle. Osasipa moni ulkoa nuo painavimmat pykälät.

* * * * *

Tämä Paavon uusi harrastus huvitti Siltasuon Lappalaista ja hän varustautui tekemään kiusaa, vastustamaan. Kun Paavo saapui ja pääsi sairaita koskevan pykälän loppuun, virkkoi toinen:

— Kyllähän tie olisi tarpeellinen, mutta en minä voi yhtyä anomukseen, jos on tarkoituksena estää luojan kuritukset.

Paavo hämmästyti tällaisesta vastauksesta ja kysyi:

— Mitenkä sinä sanoit?

— Niin minä sanoin ja sanon vieläkin, että tämä on aivan samallinen homma kuin jos naapurit tekisivät liiton estääkseen minut omaa lastani rankaisemasta, olipa se vaikka kuinka tottelematon.

Paavo olisi pitänyt pilapuheena koko selitystä, mutta puhujan naama näytti aivan vakavalta.

— Jopa sinä olet suuressa ereyksessä, täytyi Paavon ihmetellä. Onhan Luojalla keinoja rangaista sittenkin, vaikkapa tie laitetaan. Lienethän kuullut miten minuakin rangaistiin hirveällä unella, kun rupesin numeroilla laskemaan iankaikkisuuden pituutta.

Lappalainen hairahtui naurahtamaan, kun sanoi:

— Ei unet tepsii kaikkiin eikä olisi tepsinyt sinuunkaan, ellet olisi kiivennyt kuuman uunin päälle.

— Voi, kun sinä puhut leikkiä vakavista asioista, vaikeroi Paavo. Heitä jo pois turhat väitteet ja kirjoita nimesi.

— En kirjoita niiden syiden perusteella, mutta jos voit todistaa tiestä olevan aineellista etua, niin sitten ehkä.

Paavo ihastui.

— Aineellista etuahan siitä enimmän onkin. Maatilojen arvo kohoaa puolella. Entäs eläinten ja kaiken maamiehen tavaran hinta, kun ostajat pääsevät mihin aikaan hyvänsä. Voit kasvattaa vaikkapa juoksijahevosi, kun on maantie, jossa saapi karrrien edessä opettaa. Ja enhän minä näin yhtäkkiä kaikkia etuja muista luetellakaan.

— Ehkäpä ei olekaan enempää. Jos voisit mainita vielä yhdenkään, mutta hyvän.

— On niitä paljonkin, vakuutti Paavo. Ajattelehan, kun poikasi joutuvat aikaisiksi ja alkavat etsiä emäntiä itselleen, niin on varma, että rikkaatkin tyttäret tulevat mielellään maantienvierustaloon.

— Se sinun piti mainita aivan ensimmäiseksi, ihastui Lappalainen. Jospa lisää siihen, että itsekin otat emännän aivan samassa kun maantie valmistuu, niin ei ole nimi kinttusiiteissä.

Paavon käsi kohosi korvalliselle.

— Mitä sinä minusta vanhasta sotket niihin asioihin. Eikä siitä olisi sinulle mitään hyötyä.

— Täytyy sitä ajatella huviakin. Saataisiin suuret häät.

— Saadaan ne häät toki minuttakin, sanoi Paavo ihastuen. Jahka minun kummipoikani, pieni Paavo ottaa emännän, niin meillä on suuret häät... Nyt sinulla ei ole enää mitään esteitä.

— On vielä. Ne häät joutuvat milloin joutuvat, ja jos poika tulee kummiinsa, niin emäntä jääpi ottamatta.

— Ei jää, vakuutti Paavo.

— Oletko varma siitä.

— No ihan varma. Kyllä minä muistutan kummipoikaa.

— Mutta jos ei sittenkään ota, niin otatko itse? Paavo mietti vähän aikaa ja vastasi päättävästi:

— Minä otan, jos ei pieni Paavo ota.

— Nyt kirjoitetaan nimi, mutta muistakin lupauksesi.

— Se muistetaan, lupasi Paavo kättänsä vilhauttaen.

Nyt hän pääsi toiseen taloon.

* * * * *

Kaksi vuotta ja vähän päällekin kului Paavolta tässä maantietouhussa. Edellisinä vuosina hän ei ollut vetänyt talvikausiin jalkaansa sarkahousuja, nyt kului viikkoja, ettei joutanut niitä heittämään pois yöksikään. Kruunun palvelijoita ja kunnan virkailijoita hän ei ennen tavannut juuri muualla kuin joskus kotonansa, milloin sattuivat siellä käymään; nyt oli Paavo melkein joka viikko heidän luonansa tie-asiasta kyselemässä. Kiireisimmät yrittivät tuskastuakin alituisiin kiirehtimisiin. Mutta sitten tulikin tie päätetyksi ja tehdyksi sellaiseen kuntoon, että Paavo jo toisen kesän lopulla sai istua kärryihin kotiveräjällä. Hän oli tyytyväinen ja valmistautui viettämään talvea Raamatun ääressä. Ennätipä jo lukea muutamia lukuja Kuningasten kirjasta, kun naapuri Hartikainen tuli juttelemaan uusista kulkuneuvoihin kuuluvista hankkeista.

— Oli se maantiepuuha vähän liika aikaista, hän sanoi.

— Mistä sinä sellaisen ajatuksen olet saanut, kummasteli Paavo.

— Siitä, kun tätä meidän järvestä juoksevaa virtaa ruvetaan valtion varoilla syventämään laivoilla kuljettavaksi.

— Ei maantie jää sen tautta tarpeettomaksi, lohdutteli Paavo.

— Jos ei aivan, mutta ei sitä paljokaan tarvita. Etkö ole ajatellut, että tällä rannalla asuvien on hankittava laiva, oma laiva, jolla pääsee joka aamu lähtemään.

— Ei ruveta niin suuriin puuhiin ja kustannuksiin, kun on tie saatu, esteli Paavo.

— Kuulehan naapuri, sanoi Hartikainen. Minun täytyy taas selittää sinulle. Laiva on laiva, varsinkin oma laiva. Sillä pääsee myrskylä ja sateella. Omasta rannasta vaan astuu katoksen alle ja istuu kuin

huoneessa ainakin. Ei väsy kirkossa käydessään. Jos on sairas kuljetettavana lääkäriin, ei tarvitse koluuttaa rattailla. Ja entä kun saapi joka aamu lähettää kermat suureen meijeriin... Kyllä se asia on sillä lailla, että meidän on hankittava oma laiva. Jos siihen meneekin satanen tai puoli talostaan, niin kyllä se vuosien kuluessa tulee takaisin.

Hartikainen toivoi Paavon innostuvan asiaan, mutta tämä tuumaili:

— Laittakaa vaan, en minä tahdo olla vasten.

— Ei se sitä ole. Sinun on otettava laivan hankkimispuuha omaksi asiaksesi ja aivan paikalla.

— Minunko, ja nyt talvella? ihmetteli Paavo.

— Aivan talvella. Kesän tullessa täytyy laivan olla valmiina, muuten muu syrjäinen yhtiö panee laivansa tänne, joka käypi missä on edullisinta ja ottaa laivamaksua minkä haluttaa.

— Tuokoon vaan, arveli Paavo. Jos vaatii kovin kalliin maksun, niin minä ajan hevosella.

Hartikaisen täytyi löytää vaikuttavampia syitä.

— Toivoin sinun ajattelevan pitemmälle, hän sanoi. Mutta etkö luule koskaan tulevan kysymystä siitä, mitä varten täytyi hevosesi juosta viisi kuusi peninkulmaa mäkistä tietä. Minä sanon sen sinulle nyt ja hevosesi sanoo viimeisellä tuomiolla, että siitä syystä sen täytyi juosta, jotta saisit itse istua talven lämpimässä tuvassa ja että sitten kesällä säästäisit muutamia pennejä. Onko jäänyt lukematta vanhasta virsikirjasta se kohta, jossa sanotaan, että viimeisellä tuomiolla luontokappaleetkin kantavat ihmisten päälle.

Tämä puhe vaikutti.

— Kyllä sinä olet oikeassa, tunnusti Paavo. Laitetaan laiva.

— Se on oikein. Ryhdy vaan nyt keräämään osakkeita.

Samalla viikolla oli Paavo osakekirjoineen seutulaistensa kimpussa. Niiden täytyi tulla siihen vakaumukseen, että sekä ajallinen että iankaikkinen onni on suuressa vaarassa, ellei tätä laivaa hankita. Jos se saadaan, on kaikki hyvin.

Siltasuon Lappalainen oli yrityksen hartain kannattaja, mutta ettei Paavo pääsisi poistumaan talosta parilla sanalla, asettui hän vastustajain puolelle.

— En minä kirjoita nimeäni tähän paperiin, hän sanoi.

— Minkä tähden, tiedusteli Paavo.

— Sen tähden, ettei näistä puuhista näytä tulevan loppuakaan.

— Kyllä tästä tulee loppu heti, kun saadaan tarpeeksi osakkeita, vakuutti Paavo.

— Mutta minä pelkään sinun olevan vuoden tai parin perästä puuhaamassa rautatietä.

Paavo oli pelännyt pahempaakin. Tämä häntä nauratti ja hän virkkoi:

— Jottako rautatie olisi vihattava. Sillähän pääsee kesällä ja talvella. Jospa saataisiinkin se.

— Tuostahan minä jo kuulen, sanoi vastustaja. Tuskin ennättäisi rautatie kulua yhtään, kun sinä olisit listan kanssa puuhaamassa ilmalaivaa. Ja siinä pelossa minä en halua kirjoittaa.

— Ilmalaivan pelossako, ihmetteli Paavo. Oletko sinä päästä vialla, vai luuletko minun olevan. Minäkö puuhaisin Peltoniemen kylälle ilmalaivaa.

— Ei niitä puuhiaan näy edeltäpäin tietävän, epäili Lappalainen.

Eikä Paavo saanut nimeä osakelistaan ennenkuin oli aivan tosissaan vakuuttanut, ettei hän, vaikka kuinka vanhaksi eläisi, ryhdy puuhaamaan Peltoniemen kylälle ilmalaivaa.

Kun Junnukka tuli kylään ja astui huoneeseen, hipasi hän äänetönnä hattunsa laita, joka merkitsi jotenkin samaa kuin hyvää päivää. Sitten hän käveli hiipettelevillä askelilla penkin luokse, istahti siihen huulet hiukan hymyssä, ikäänkuin ajattelisi: tunnetaan minut monessa talossa... minä olen Junnukka, tämän seudun työmiehiä. Sen jälkeen hän kaivoi taskustaan piipun, käänteli sitä, täytti tupakalla, sytytti, vetäsi muutamia savuja ja taas katseli.

Saattoi sattua, ettei hänen puolen piipun palama-aikana tarvinnut suutaan avata, mutta nyt kysäsee joku:

— Milloinka on Junnukka viimeksi vaihtanut piippua?

Näytti kuin Junnukka olisi odottanut tätä kysymystä. Hän naurahti, vilkasi piippuunsa ja virkkoi:

— En ole vaihtanut moneen päivään enkä taida vaihtaakaan. Tästä lähtee niin hyvät savut.

— Et taida uskaltaakaan, jatkaa joku. Annukka saattaisi torua.

Hänellä oli tämän niminen vaimo.

— Ei se toki saa torua.

— Kerrotaanpa sen tukistaneenkin sinua takin kaupasta.

— Valehtelevat ilman aikojaan. Ei toki aikamiestä tukisteta.

Oli hyvin tarpeellista, että Junnukka huomautti olevansa aikamies, sillä vaikka hän oli ikänsä puolesta yli kolmenkymmenen, omisti piipun, vaimon ja pari lastakin, ei häntä juuri kukaan puhutellut kuten aikamiestä, eikä hän sellaiselta näyttänytkään. Vartalon pituus oli kyllä aikamiehen, kasvatkin laihat ja pitkänpuoleiset, mutta muuten niin vähä miehuutta ilmaisevat, että pienet poikaset pitivät luonnollisena asiana puhutella häntä vertaisenaan. Tulipa ihmettelemään miten hän oli saanut vaimonkin, vieläpä niin tarmokkaan Annukan, joka kykeni huonojen kauppojen päällisiksi tukistamaan. Se oli sittenkin tapahtunut asia, vaikka Junnukka koetti sitä väittää valheeksi.

* * * * *

Sattuipa sitten kevättalvella, viimeisten jääkelien aikana, että Junnukka kohotti arvoansa. Varsinkin pienet pojat olivat aivan hämmästyneinä.

— Junnukalla on hevonen! huusivat he jokaiselle vastaantulijalle.

— Jokohan, epäilivät aikaihmiset.

— Ihan varmasti, vakuuttivat pojat. Me nähtiin ja saatiin olla reessäkin.

— Minkälainen hevonen?

— Aivan oikea hevonen. Viisitoista markkaa oli maksanut.

— Pysykö tuo omin apuinsa seisaallaan?

— Sekö seisaallaan! Joka juoksikin! Meitä oli kolme poikaa reessä ja Junnukka ohjasti aivan kuin juoksijata.

Pojat olivat ylpeitä Junnukan puolesta. Sehän oli jotenkin samaa kuin jos jollakin heistä olisi oma hevonen. Muut eivät niin selvästi ymmärtäneetkään sitä iloa, minkä se tuotti Junnukalle. Hän eli nyt uutta elämää, kykeni puhumaan hevoskaupoista, sai istahtaa omaan rekeensä ja ajaa minne halutti. Ja kun rekikeli oli loppumaisillaan, liikkui hän lyhyetkin matkat hevosella ja oli erittäin mielissään, jos poikaset tulivat rekeen ja kehuivat hevosta ja sen juoksua.

Mutta tämä ilo loppui lyhyeen. Vaikka Junnukka hoiti hevostaan yhtä huolellisesti kuin äiti lastaan, syötti ja harjasi parhaansa mukaan, ei se enää muutamana päivänä noussutkaan jaloilleen. Ensimmäiset huolen pilvet ilmestyivät Junnukan kasvoille, ja kun hevonen eräänä aamuna, jäiden lähdön aikana, oikasi koipensa, itki hän niin hartaasti, ettei tuo kolmenkymmenen vanha ruuna ollut koskaan osannut toivoa niin sydämellistä surua kuolemansa jälkeen.

Murhemielin toimitti Junnukka hautauksen, otettuaan ensin nahkan lyhytaikaisen toveruuden muistoksi. Muisto jäikin elämään. Jokikinen päivä kiertyi puhe tähän omaan hevoseen. Piipun kaupat olivat nyt pieniä asioita. Rohkenipa hän jo puhua toisen hevosen ostamisesta ja teki siinä toivossa työtä entistä ahkerammin. Ja tämä Junnukan toivo toteutuikin, vaikka toista tietä.

Miehensä tietämättä otti Annukka hevosen nahan ladon ovelta, jonne Junnukka oli sen vesissä silmin

levittänyt, möi nahkurille ja osti saamallaan rahoilla porsaan. Kun porsas kasvoi suureksi, möi hän sen ja osti lehmän, josta oli enää vaan yksi askel uuteen hevoseen.

Junnukka voi nyt puhua lehmästä ja lukeutua varallisten joukkoon. Puuttui vaan hevonen, ja siinä toivossa hän kulki kaikissa lähiseudun huutokaupoissa, joiden ilmoituksissa mainittiin annettavan luotetuille velaksi. Hyvin miehevänä hän selitti olevansa hevosen huutaja, ja kun se aika joutui, oli hän aina toisena miehenä sanomassa: vielä yksi markka. Ja se oli Junnukalle juhlahetki, kun hänen huutonsa päälle "lyötiin" ja kysyttiin: kenen huuto?

— Minun! ilmoitti Junnukka rohkeasti. Mutta sitten seurasi tällainen kysymys:

— Onko Junnukalla takausmiehet?

— Ei ole, mutta minulla on hyvä lehmä.

— Ei riitä lehmä. Kenen oli edellinen tarjous? Näin nolosti päättyi aina hevosen huuto. Hän koetti kerran onneansa pienemmässä kaupassa ja pääsikin luotettavien joukkoon. Hänelle "lyötiin" hieho ja sitä kauppaa ei peruutettu. Kotikylän pojat tulivat taas lyödyiksi hämmästyksellä.

— Tiedättekö, kun Junnukka on ostanut huutokaupasta toisen lehmän.

Vanhempi väki ei enää ivailut, vaan joku virkkoi aivan vakavana:

— Niin se on tässä maailmassa. Junnukkata pidetään naurun-alaisena, mutta se saattaa mennä edelle monesta viisaammasta.

Vuoden kuluttua oli heillä kaksi lypsävätä lehmää, ja Annukka aikoi jo ilmoittautua meijeriosakkaaksi, mutta se puuha meni myttyyn. Junnukkaan oli tarttunut taas hevossinnostus, pahempi kuin koskaan ennen. Hän tuli syyskesällä kotiinsa niin hyvän mielen vallassa kuin olisi löytänyt suuren aarteen. Heti ovesta astuttuaan hän huudahti:

— Nyt minulla on tiedossa hevonen, nelitalvias ruuna, niin kaunis ja vireä, ettei herroilla parempaa.

— Kuka lienee taas narrannut, epäili Annukka.

— Sepä ei olekaan narria. Näreikön mökin Antti itse tuli tarjoamaan, kun sillä on toinenkin hevonen, ja sanoi, että hän saattaa tehdä kaupat vaikka tänä päivänä, kun vaan sinä suostut.

— Minäkö, sanoi Annukka. Saat kaiketi minulta ostaa, kun vaan on millä maksat ja elätät.

— Ei sille tarvitse penniäkään rahaa, hyvitteli Junnukka. Antti antaa niin hyvällä kaupalla, että tukka tukasta meidän lehmien kanssa.

— Minä jo arvasin, sanoi Annukka. Siinä mielessä se Antti meidän lehmiä sivu kulkiessaan kiittelikin, ja nyt sinä antaisit ne ruuna-kuttelosta.

— Kunhan näet, niin et sano kutteloksi, kehui Junnukka. Se on lihavakin.

— Olkoon, mutta lehmät ovat minun, päätti Annukka.

Junnukkakin tiukkeni:

— Minun ostama on toinen, hän sanoi.

— Minäpä sen maksamiseen voita säästin ja olen hoitanut ja kerännyt heiniä, että kynnet ovat verissä.

— Niitin minäkin heiniä. Ja kukas osti ja maksoi hevosen, jonka nahkalla sait porsaan, jolla ostit lehmän.

— Kukas kasvatti porsaan.

— Vähät siitä. Minun on lehmät ja minä niillä kaupat teen.

— Etpään tee!

— Teenpään!

— Nähdäänpähän. Jos hyvin intoilet, niin minä näytän, uhkasi Annukka ja nousi seisaalleen.

Silloin ei Junnukka enää uskaltanut hiiskahtaa. Hän odotteli, kunnes Annukan luonto lauhtui, ja puhui sittenkin muista asioista, aivan kuin ei riitasanaa olisi vaihdettu. Vasta toisina päivinä hän mainitsi varovasti hevosesta ja oli tuiki onnellinen, kun Annukka salli hänen sitä kiitellä. Löytyikin siitä

kiittelemistä. Annukka vain kuunteli valmista. Viimein hän virkkoi:

- Saathan sinä sen sanoa vaikka kuinka hyväksi, kun en ole nähnyt.
- Minäpä tuon sen sinun nähdäksesi, innostui Junnukka.
- Mitä sinä siitä. Eikä se anna hevostaan sinun talutettavaksi.
- Antaa varmasti.

Junnukka sai uutta toivoa. Hän olisi tehnyt vaikka mitä Annukan mieliksi. Ensi yönä hän jo meni hakemaan hevosta, ja kyllä sen karva ja jouhet olivat moneen kertaan harjatut aamusella Annukan eteen tuotaessa. Kun se nyt vaan näyttäisi kyllin hyvältä.

— Kehuinko liikaa? hän puheli ja ääni pyrki vapisemaan. Onhan se niin siro, ettei ole jokaisessa talossakaan parempata. Ja entäs kun me talven tultua ajetaan omalla hevosella kirkossa ja markkinoilla... Mitä sinä niistä lehmistä suret. Minä lähdän heti rekikelin tultua tukkimetsään ja liikun siellä tämän kanssa kevättalvelle, niin että meillä on rahaa ostaa kesäksi kaksikin lehmää.

- Mutta jos menee syödessä minkä saakin, epäili Annukka, vaikka huulet olivatkin jo hymyssä.
- Minä en hävitä syömällä, lupasi Junnukka. Sinulle tuon kaikki rahat, mitä jääpi yli hevosen evään ostolta. Itselleni en tahdo voitakaan.
- Jospa niin tekisit.
- Niin minä teen, vakuutti Junnukka. Ja jos en tee, niin silloin saat...

Hän oli vähällä antaa tukistamis-luvan, mutta pysäytti, että jos muuten suostuisi. Ja Annukka suostuikin.

- Jos annettaneen sillä puheella.

Ei voi kukaan kuvata Junnukan ihastusta, kun hän törmäsi taputtelemaan ruunan kaulaa ja hoki:

- Nyt sinä olet minun ja nyt sinut nimitetään Puteksi... Putte, Putte, Putte minun Putte... meidän Putte.
- Älä nyt vielä omistele, kielteli Annukka. En minä anna lehmiä parhaana lypsyaikana.
- Milloin tahansa, kunhan annat tehdä kaupat... Putte, Putte, minun Putte...
- Se sinun pitää myös luvata, että pysyt työssä ja viet hevosen muutamiksi viikoiksi omille laitumilleen.
- Kyllä minä pysyn, kun on Putte minun... Putte se on minun Putte, meidän Putte...

* * * * *

Junnukka ei aavistanut, kuinka vaikeata oli erillään olo Putesta kaupan päätyttyä. Oltuaan pari päivää näkemättä, tulivat tunnit niin ikävän pitkiksi, että täytyi lähteä keskellä päivää Annukan luokse juttelemaan. Oli ruvennut ripeksimään vettä ja tuulemaan pohjoisesta, joten sitä saattoi sanoa tulonsa aiheeksi.

- Missähän Puttekin sadetta pitänee, hän surkutteli.
- Menköön kuusen juurelle, sanoi Annukka.
- Kylmäpä se on sielläkin näin pohjatuulella.
- Laukkailkoon lämpimikseen.
- Pahapa siellä on metsässä laukkailla... sattuu jalka soljahtamaan puun juuren alle.
- Mikä sen nyt soljauttaa pahemmin kuin ennenkään.
- Ei sitä tiedä. Olen minä kuullut, että hevonen piehtaroidessaankin säkeytyy mätästen lomaan ja kuolee siihen.
- No, jos sinua huolettaa tapaturmat, niin sillähän siitä pääsee, kun käypi purkamassa pois koko kaupan.

Junnukka aivan hätääntyi.

— Ei, en minä sitä... ajattelin vaan, että jos olisi käydä katsomassa.

— Jo minä arvasinkin, sanoi Annukka terävästi. Anna vaan hevosen olla siellä ja mene työhösi. Minkä hyvänhuomenen sinä sille katsomalla saat...

Allapäin kävellä törpötteli Junnukka työpaikalleen. Hän asetti nyt itselleen määrätyöt kunkin päivän osalle, ja sillä tavoin tuli muutamissa päivissä niin paljo voitettua aikaa, ettei Annukka kykenisi juonittelemaan jouten juoksentelemisesta, vaikka kävisikin Puttea katsomassa. Mutta jos se sittenkin sanoo, että kauppa on purettava, koska sitä ei uskalla pitää laiturilla vahtimatta. Niin se saattaisi sanoa. Junnukka oli kahden tulen välissä. Mitä tehdä, ketä totella. Eikä lopulta auttanut muu kuin mennä salaa, niin salaa syrjäiteitä myöten, ett'ei kukaan lähiseutulainen näkisi häntä tällä matkalla ja sieltä kautta tieto itäisi Annukalle. Yritys onnistui. Hän sai taputella Puttea keskellä viikkojakin.

Niin kului kesä ja viimein koitti se odotettu ilon päivä, jolloin he saivat ajaa omalla hevosellaan kirkolle. Junnukka piti aivan varmana, että kaikki ihmiset huomaavat hänen Puttensa ja miten se juoksee.

— Katsoipa kanttorikin ohi mennessään Putteen, hän virkkoi mielissään Annukalle.

— Muuten ehkä sattui päätään kääntämään, sanoi Annukka.

— Minä näin, että Putteen katsoi. Annukka ei ruvennut väittämään. Olihan tämä oma hevonen hänestäkin hyvä, vaikka joka päivä ne lehmätkin muistuivat mieleen, ja usein tuli sanotuksi, että tokkohan enää saanee omasta lehmästä kirnuta. Silloin joutui aina Junnukka lohduttelemaan. Älä hätäile, hän sanoi. Kyllä me Puten kanssa lehmärahoja hankitaan. Ja tugin vetoon lähtiessään hän viime sanakseen virkkoi: jos onni on oikeallaan, niin tällä tiellä sieltä yhden lehmän hinta tulee.

* * * * *

Oli kulunut muutamia viikkoja, kun tuiskuisena iltana joulukuulla Junnukka astui mökkiinsä, pää kääreessä ja kaikin puolin kovin surkean näköisenä.

— Hyvä isä siunatkoon! huudahti Annukka. Puuko sinun pääsi on särkenyt?

Hän sai kysyä toisen ja kolmannenkin kerran, ennenkuin Junnukka urahti:

— Ei sitä puu...

— Mikäs? Sano hyvä mies, vai onko sinulta kuulokin mennyt.

— Kuulen minä, urahti taas Junnukka.

— Sano sitten, oletko sinä muutenkin särkynyt?

— Ei kun pää...

— Mikä sen särki?

— Hevonen sen...

— Putteko potkasi?

— Ei sitä Putte...

Hän alkoi pyyhkiä vesiä silmistään.

— Enpä minä uskonut sinun palautuvan noin surkeana. Sielläkö se Puttekin seisoo tuiskussa?

— Ei se ole siellä, vastasi Junnukka ja alkoi, melkein ääneensä itkeä.

— Hyvä jumala kuitenkin! siunusteli Annukka.

Mikä sinulle on tullut. Eikö sinulla ole enää hevostakaan.

Hän hyökkää ulos ja kiertää huoneen, mutta ei siellä näkynyt mitään. Kohta hän tuli takaisin ja kysyi tiukasti, vaikka itsekin itkua pusertaen:

— Missä Putte, kun sitä ei näy?

— Kuulehan... älä suutu, rukoili toinen. Ne veivät minulta Puten...

— Veivät! Kuka ja missä?

— Markkinoilla.

— Markkinoillako? Eihän täällä ole ollut markkinoita.

— Ei täällä, vaan siellä toisessa kaupungissa.

— Ja sinä menit yksinäsi vieraan kaupungin markkinoille; Niinkö?

— Meni sinne muitakin ja ne houkuttelivat mukaansa. Sanoivat, että pistäytään vaan huvin vuoksi.

Annukka alkoi nyt vuorostaan itkeä, jolla aikaa toinen jatkoi kertomustaan.

— En minä mennessäni aikonut ruveta hevoskauppoihin, vaan kun siellä monissa miehin houkuttelivat ja sanoivat, että olen vättö mies, kun en oriiseenkaan vaihda, niin enhän minä malttanut olla vaihtamatta, kun sain kymmenen markkaa päällisiäkin. Mutta kun se entinen omistaja meni pois, niin rupesi ori niin vihaiseksi, että kiskasi hampaillaan ison haavan tuonne takaraivolle. Ja kun se sattui sellainen, niin minä vaihetin taas, kun sain kolmekymmentä markkaa väliä. Mutta se kolmas sattui semmoinen, että kaupungin herrat ottivat sen väkisin viidellä markalla ja minne lienevät vieneet.

Annukka tointui itkustaan ja virkkoi:

— Vai sitä tietä meni Putte, jolla piti hankkia lehmärahat. Näytäpä, onko sinulla nekään päällisrahat tallella.

Vastaan väittämättä luki Junnukka Annukan käteen 45 markkaa, joka itkua vastaan taistellen katseli niitä vähän aikaa äänetönnä ja sitten virkkoi:

— Siinä se on kahden lehmän hinta. Joko nyt uskot, ettei sinussa ole hevosen eikä minkään tavaran haltiaa, jos sattuisit saamaankin. Joko?

— Jo, vastasi toinen itku kurkussa.

RAHAKAUPPIASTA TERVEHTIMÄSSÄ.

Isäntä Rantanen ajaa ratuutti keveässä pärelaitareessa kaupunkia kohti. Hevonen hölkkäsi tasaista tahtia ja kolmikielinen kuppitiuku soida liritteli luokissa. Matka oli puolitiessä. Alkoi jo kaupunkitunnelmat kuvastella mielessä, varsinkin sikaarit ja naukut, joita vielä siihen aikaan annettiin puotiloissa kaupanpäällisiksi.

Ollapa jo nyt hyvä ruunariima hampaissa savuamassa, hän ajatteli siinä mukavasti istuissaan. Ja saanhan minä sen, kun poikkean tuonne kauppias Kuperaiselle hevosta syöttämään. Onhan se vähän syrjässä, mutta ei kovin paljoa. Ehkäpä kutsuu ukko puheilleen ja tarjoaa tupakat aivan ilmaiseksi... Nälkäjärveläisten rahajumala... Eipäs kuollut, kiskuri, vaikka kuuluu huonona sairastaneen... Jospa menen aivan kutsumatta ukon puheille, sanon olevani rahan tarpeessa... Niin minä teenkin.

Rantanen myhäili keksinnölleen ja kiirehti ruunaansa. Kohta hän olikin kauppiaan kartanolla. Sinne oli varustettuna ulkorakennuksen seinämälle apelaatikot ja kiinnipitimet ostajain hevosille.

Ollapa joka talossa näin mukavasti, hymähti Rantanen kauroja kaataessaan. Jospa olisi kauratkin valmiina, niin ei ainakaan hevoset kanteleisi ukon päälle viime tilissä.

Hän ennätti parhaiksi saada hevosensa ruokituksi ja peiteltyksi, kun itse kauppias Kuperainen kömpi rappuja alas. Rantanen kohotti hattuansa oikein juhlallisesti ja lausui:

— Hyvä päivä, herra kauppias!

— Päivää, päivää, vastasi Kuperainen ja alkoipa erityisen uteliaana tirkistellä tunteaksensa tätä näin kohteliasta ja arkailematonta tervehtijää.

— Terveisiä sieltä meidän puolelta, Savonlahdelta, lisäsi Rantanen auttaakseen kauppiaan muistia.

— Kiitoksia, kiitoksia! Nythän minä alan olla jäljillä. Onko se isäntä Rantanen?

— Sillä nimellä ne ovat muutkin nimittäneet.

— Niin, aivan oikein. Tutut miehet, tutut miehet. Minnekä matka?

— Kaupunkiin on matka, poikkesin vaan tuttuun taloon hevosta syöttämään.

— Oikein, aivan oikein. Sopii se hevonen talliinkin.

— Hyvä sillä on tuossakin.

— No mennään sitten huoneeseen. On oikein hauska tavata senkin puolen ihmisiä.

— Eikö täällä ole sattunut muita käymään?

— Kyllä, kyllä niitä aina käypi... käypi niitä väliin enempi kuin toivoisikaan... Mutta niillä on väli miehillä ja miehillä... Turkki naulaan ja sitten istumaan... Tässä on tupakkaa... Eipä kestä kiittää... Niin, mistä minä puhuinkaan?

— Että miehillä on väli.

— Niin, aivan oikein. Miehillä on väli. Jos kysyt yhdeltä, miten on se ja se asia, niin rehellinen mies katsoo rohkeasti silmiin ja sanoo yrkäilemättä, että niin on asia. Tulee toinen mies, kysyt siltä miten on se asia. Niin ja niin hyvästi on muka asiat. Mutta tämä mies ei katso suoraan silmiin eikä sano sanottavaansa rohkeasti. Se on niitä miehiänsä, joille en tarjoa tupakkatakaan, jopa että rahoja uskoisin.

— Niitä ehkä ujostuttaa ilmaista köyhyyttään.

— Vielä niitä mikä ujostuttaa. Valehdella vaan pitää rahaa saadakseen. Mutta minä näen miehen silmistä, milloin se valehtelee. Ne Savonlahden pitäjään miehet ovat yleensä rehellisiä miehiä.

— Onhan siellä koetettu totuuden tynkää säilytellä, vaikka paha se on kulumaan, nauratteli Rantanen. Monella on suuri halu hiukan kaunistella tai korjailla muilta kuulemiansa asioita. Nytkin tänä talvena liikkui siellä huhu, että kauppias on sairastanut ja vielä hyvin huonona. Olikohan siinä puheessa mitään perää?

— Se on ollut ihan totista totta, tunnusti Kuperainen. Minä olin niin huonona, että kaikki, yksin tohtorikin, luuli kuoleman tulevan.

— Niin puhuttiin sielläkin yleisesti. Nyt ovat siihen lisänneet, että kauppias on tämän sairauden perästä ruvennut lainaamaan rahaa tavallisella korolla. Ehkä on sekin totta.

— Se ei ole enää totta, kielsi Kuperainen päätään pudistellen. Se on jo puhdasta valetta. Sitä en tee elämässä enkä kuolemassa... Ja vähätpä siitä, onko ne sen seutulaiset vaurastumaan vaiko köyhtymään päin?

— Jotkut vähän vaurastuvat, mutta enin osa taitaa pysytellä tasapainossa.

— Hyvä se on sekin, jos tasapainossa. Täällä on monen miehen paperi. Ovatko ne Niemen Niiraset vaurastumaan päin?

— Ehkä vähän sinne päin.

— Hyvä, hyvä. Entäs Lammin Nousiaiset?

— Tasallaan taitavat pysytellä.

— Kunhan pysyisivät, kunhan pysyisivät.

— Muistaako kauppias kaikki velkamiehensä näin ulkoa, kirjasta katsomatta? kysyi Rantanen.

— Mikä ne kaikki muistaa.

— Onkohan se Heikki Hentiläinen maksava tänne?

— En jaksa muistaa. Vaan miksikä sitä kysyt? Mikä sillä on?

— Ei erittäin mitään. Näyttää vaan siltä että se köyhtyy.

— Vai köyhtyy! Se saattaisi olla maksava ja köyhtyy.

Kuperainen otti hyllyltä paksun nimikirjan, selaili sen lehtiä ja sormeansa vetäen poikki nimien toisteli harvakseen:

— Heikki Hentiläinen... Heikki Hentiläinen. Mikähän helvetin Heikki Hentiläinen sekin on, joka köyhtyy... Heikki Hentiläi... ja tuossa se nyt on sama kappale... Onhan se vielä velkaa, sata markkaa, ja nyt köyhtyy. Millä juutetaan kurilla se on saanutkin? Enpä minä usein anna niin köyhtymisen partaalla oleville ilman takausta. Sillä on ollut aikaisemmin puolustuslause varallisuudesta. Se on merkittynä tänne kirjaan. Mihinkähän minä olen sen pistänyt, että näkisi kuka sen on antanut? Minä olen luottanut sen Savonlahden papin antamiin varallisuustodistuksiin tähän asti.

— Jospa tämä Hentiläinen on saanutkin todistuksensa muilta, huomautti Rantanen. Se muutti Nälkäjärven seurakunnasta viime syksynä.

— Nyt minä sen ymmärrän! huudahti Kuperainen. Nälkäjärven papit ovat pässinpäitä teidän papin rinnalla. Ne kirjoitella lotikoittelevat todistukseensa, että tämä on hyvämaineinen, rokotettu ja ripillä käynyt. Mitä helvettiä minä näillä tiedoilla teen! Se on minulle yhdentekevä, vaikka ei olisi nähnytään ripillä käynyttä. Se on pääasia, että onko sillä varoja lunastaa vekselinsä. Ja teidän pitäjään pappi on kunnan mies. Se ei kirjoittele muuta kuin että tämä mies vastaa niin ja niin suuren velan.

— Ehkä ne Nälkäjärven papit arvelevat, että kyllä se hyvämaineinen ja ripillä käynyt mies maksaa velkansa, virkkoi Rantanen salaa naurahdellen.

— Nähdään se nyt tuosta Hentiläisestä, kiivastui Kuperainen. Minä en ota pennin arvosta niitä rokotuksia ja ripityksiä, jos sillä ei muuta ole. Onko sillä oma maa?

— On sillä ollut, vaan se on jo muiden nimissä.

— Entä eläimiä?

— Muiden nimissä ne ovat nekin.

— No eikö sillä ole enää mitään omissa nimissään?

— On sillä lapsia.

— Lapsia! Mikä hyöty minulle niistä on?

— Eipä tiedä, jos lapsista tulee niin kykeneviä, että maksavat isänsäkin velat.

— Ei minun rahani jouda siellä seisomaan, niiden pitää olla liikkeessä.

— Mutta kun ne pyrkivät liikkeessä häviämään, niin eikö olisi parempi pitää pankissa.

— Minäkö tyytyisin niihin rippeisiin, mitä pankki antaa! Ei ikinä. Nahjukset pitäköt rahojaan pankissa, vaan en minä.

— Ennenkö lainaatte Heikki Hentiläisellekin!

— En toista kertaa sille, mutta on niitä muitakin miehiä.

— Jokohan minäkin saisin?

— Arvele tuota. Vaikka tuhansia, jos tarvitset.

— En minä tuhansiin asti, vaan viisisataa otan, jos korolla sovitaan.

— Sovitaan niillä. Kun otat siihen yhteen sen Hentiläisen paperin täydestä arvostaan, niin saat puoleksi vuodeksi kahdeksalla korolla. Voitko sanoa nykkyriksi?

— Ei pahasti, jos vaan sovitaan Hentiläisen paperin täysiarvosta.

— Se on selvä paperi. Siirretään sinulle... Jatka tupakkata.

Kuperainen meni laatikolleen ja selaili tyytyväisenä papereitaan. Rantanen sytytti uuden sikarin ja otti hatun käteensä, ettei olisi hakemisessa, jos tulee kiire lähtö.

— Tuossa se on, virkkoi Kuperainen. Joko kirjoitan siirron... voiton ja tappion uhalla?

— Eikä tarvitse kirjoittaa, jos se arvostaan tulee.

— Mutta ei tämä ole siirtämättä sinulle mistään arvosta.

— On se roskapaperin arvosta.

Kuperainen katsoi tuimasti.

— Mitä sinä puhut? Tämähän on sadan markan arvopaperi.

— Ei sen numeroilla ole mitään arvoa, väitti Rantanen.

— No otatko vai...?

— Otan paperin arvosta.

— Mene hiiteen paperin arvoinesi. Ei sinulla ole rahantarvista.

Kuperainen vei laatikkoon arvopaperinsa ja katseli vähän kierosti vieraaseensa. Tämä arvasi viisaimmaksi lähteä tielle ja nousten seisomaan virkkoi:

— Ei taida siitä rahan lainuusta tulla mitään.

— Ei tule. Eläkä vasta mainitse leikilläsikään rahan lainaamisesta, jos et tarvitse.

— Eikö siihen asiaan leikki sovi? kysäsi Rantanen naurahtaen.

— Ei siihen sovi. Minä en halua puhella raha-asioista niiden kanssa, jotka uskaltavat tinkiä.

— Minä luulin, ettei kauppias pane pahaksi tinkimistäkään.

— Se on toista muun tavaran kaupassa, ostajalla on lupa tinkiä, mutta ei myöjällä. Ja puhtaan rahan kaupassa olen minä ostajana.

— Siinä se on meillä erimielisyys, virkkoi Rantanen. Minäkin luulin olevani Hentiläisen paperin ostaja.

— Niin, niin; olithan sinä tavallaan, mutta kun minä ennätin ajatella toisin, niin ei sitä käy muuttaminen. No poikkeaa talossa vastakin, että saisi tietää kuka rikastuu.

— Onhan se luottamustoimi, naurahteli Rantanen. Saanenko antaa varallisuustodistuksiakin?

— Anna vaan, lupasi Kuperainen. Mutta muista se, ettei siinä saa olla joutavia laverruksia lapsista ja muista.

He erosivat hyvinä ystävinä, ja Rantanen lähti ajelemaan kaupunkia kohti vedellen sikariansa.

KUNNAN "ROHTOSATSI".

I.

Kusto Kesänen oli viidenkymmenen vuoden ikään asti "terve kuin puteli", kuten hän itse usein kehuskeli. Sillä jos kenenkään, niin sopi Kuston ainakin pitää pulloa terveytensä esikuvana. Se oli hänen ystävänsä, sanoisinko rakkaimpansa, ainakin täysinäisenä ollessa. Armahin äiti ei kannan pienokaistaan hellemin kuin Kusto kantoi pulloansa, olipa se sitten olut- tai viinapullo. Tämän hellyyden huomasivat muutkin, jotka Kustonkin tunsivat. Ja jos jonkun sydämen hellyys oikein tunnetaan, ei se voi olla vaikuttamatta, varsinkaan niihin, joilla on samoja taipumuksia. Heidän täytyi tuntea sääliä, nähdessään Kuston seisovan tai kävelevän suruissaan joko ilman pulloa taikka tyhjä pullo kainalossa, joka merkitsi sitä, että nyt ei ole Kustolla rahaa. Mutta vaikka näinkin sattui, ei Kustosta tullut matelevaista anelijaa. Anoa kyllä täytyi, mutta se ei saanut tapahtua kerjäläisen eikä ryövärin tavalla. Hänen ei tarvinnut tehdä monta kertaa turhaan tätä kysymystä: "onko olutpullon hinta Kustolle?" kun murhe poistui vähäksi aikaa. Ja tyytyväiseksi jäi avunantajakin. Hän sai näin pienellä rahalla nähdä, miten jykevätkin kasvot voivat kaunistua, kun sydämen pohjasta pulpahtanut ilo niitä koskettaa. Ainoastaan antamalla Kustolle olutpullon hinnan, voi nähdä tällaisen ilon pulpahduksen ja päälliseksi askeleita niin varmoja ja harkituita, ettei katsoja jäänyt epätietoiseksi minne ne vievät.

Mutta sitten tapahtui Kuston terveydessä harmillinen käänne. Siinä ei ollut enää kehumisia, ei "ropparin" otettuakaan, jolloin hän terveenä ollessaan aina virkkoi: "nyt taas se syntinen ruumis jaksaa rynnistää!" Rynnistäminen muuttui kyhnimiseksi, ja viimein täytyi kokonaan lakata työnteosta. Ja tämä tapahtui juuri silloin, kun Kustolla olisi ollut edessä oikeat onnenpäivät. Hän oli näet saanut vakinaisen

ja tuottavan työpaikan, vielä päälliseksi läheltä olutkauppaa, jossa ei tarvinnut olla yhtään rupeamata ilman "ropparia". Mutta kun terveys petti, täytyi jättää tämä "mesimätäs" ja siirtyä kotikylälle, hyvien ihmisten turviin. Siellä hän sitten kyhnysteli, muistellen menneitä paratiisin päiviä. Tuttavat sääliittelivät hauskaa ja rehellistä Kusto-rukkaa.

"Kyllä sinun täytyy mennä lääkäriin", neuvoi asuntotalon isäntä osaaottavaisesti.

"Milläpä varoilla minä sinne mennän", sanoi Kusto.

"Pitää käydä kunnan varoilla."

Isännän sanat lähtivät ikäänkuin painon alta ja Kusto ymmärsi syynkin siihen. Siksi hän virkkoi:

"Tokkopa ne minulle mielellään kunnan varoja antanevat."

"Mikäpä siinä auttane", sanoi isäntä. "Kalliimmaksi se tulee kunnalle, jos täytyy työtönnä elättää."

"Antakoot kuolla", tuumaili Kusto.

"Ei Kustoa nälkään tapeta", naurahti isäntä. "Mene vaan nyt voimain aikana kylänmiehen luokse, niin se antaa köyhän todistuksen. Siihen käyt ottamassa vaivashoitohallituksen esimiehen nimen, ja silloin se on valmis."

"Paljopa siinä taitaa olla puuhaa", epäili Kusto.

"Eihän se niin sukelata ole kuin jos omasta kukkarostaan maksaisi. Mutta ovat taitaneet Kustonkin rahat mennä siihen suurusjuomiseen."

"Siihenpä ne ovat menneet", tunnusti Kusto.

"Sitten siinä ei auta muu kuin käveleminen", päätti isäntä.

Kustoa ei jokainen pyöräyttänyt sormensa ympäri, mutta jos asia tuli oikein selitetyksi, ei hän ollut taipumatonkaan. Hän laittautui taipaleelle, ja matka sujui paremmin kuin oli alussa luullutkaan. Sekin pelko, että kylänmies juonittelisi todistusta antaessaan, näyttäytyi aivan turhaksi. Pyytämättä kutsui syömään ja erotessa selitti oikein juurta jaksain miten on meneteltävä.

"Kun sinä saat tähän paperiin sen toisen nimen, niin mene sinä kunnan lääkärin luokse. Kustokin ymmärtää, että niitä rohtoja antaa vain kunnan lääkäri. Äläkä sinä yhtään hätäile, vaan selitä tautisi aivan tarkalleen. Se on hyvin taipuvainen mies, vaikka on tohtori. Saapi sille selittää asiansa. Eikä se pahastu siitäkään, jos taitavasti mainitset, että sinut on laitettu siinä toivossa matkalle, että tulisit terveeksi, ja että jos tohtori antaisi oikein kunnollisen 'rohtosatsin'. Ei siitä tule kunta sen köyhemmäksi. Ja ehkäpä tohtori sinut tunteeikin."

"Tuntee se", sanoi Kusto. "Olenhan minä käynyt joskus kysymässä työtä."

"Kaikessa tapauksessa tohtori koettaa parastaan", vakuutti kylänmies. "Mutta ei se pahentaisi asiata, jos somisteleisit jonkun verran ulkomuotoasi. Partasi törrottää aivan pahimmoillaan ja tukkakin on liika pitkänä."

Näin paljon puuhaan ei Kusto taipunut.

"Lyhenteleepä heitä sitten, jos paranee", tuumaili vaan.

Sen verran hän kumminkin sirosteli, että pesi silmänsä ja kampasi pitkän tukkansa.

* * * * *

Hyvillä toiveilla lähti Kusto astumaan, kunnan lääkelippu taskussaan. Alkuhankkeet olivat onnistuneet hyvin. Hän tunsikin voimainsakin vahvistuvan, vaikka oli lähteissään peljännyt uupuvansa tielle. — Ihmeellinen voima näillä kunnan rohdoilla taitaa ollakin, ajatteli Kusto kävellessään. Jos vain saisi sen toisen nimen yhtä vähällä vaivalla ja sitten tuon kunnan "rohtosatsin", niin ehkäpä minusta vielä mies tulisi...

Samana päivänä hän joutui vaivashoitohallituksen esimiehen kotiin eikä tämäkään kohdellut tyyliä. Nurisematta kirjoitti nimensä ja sen tehtyä kysäsi:

"Onko Kustolla ollut ruokaa?"

Kustossa heräsi toivo raha-avusta ja hän selitteli:

"Onhan nuo hyvät ihmiset antaneet sen verran kuin on ollut syöjääkin, mutta tästä puoleen saattaa tulla tiukempi, niin että hyvän tekisi, jos saisi parisen markkaa ruokaan."

Esimies naurahti.

"Tulisikohan nuo käytetyksi ruokaan. Eivätköhän vaan menisi olusiin."

Kusto ei ryhtynyt väittelemään, tuumaili vaan:

"Jospa päätettäisiin olla ostamatta olusia näillä rahoilla."

"Eivät ne niin pikaiset päätökset tahdo pitää paikkaansa", epäili esimies. "Eikä rahan antaminen olekaan minun vallassani. Mutta voisin minä luvata hoitolaan, jos on kova puute."

"Koetanmahan vielä kiertää sitä taloa", sanoi Kusto ja aikoi lähteä pitemmittä puheita astumaan.

Esimies huomasi hoitolarjouksensa pahoittaneen Kuston mielialaa ja kehoitti odottelemaan illallista ja olemaan talossa yötä. Alakuloisuus vaivasi sittenkin koko yöseudun. Hän koetti syödä kovasti, että voimistuisi. Eikä se taitanut aivan hukkaan mennäkään. Aamusella nousi jalka jonkun verran keveämmin kuin edellisenä päivänä. Saattoi siihen vaikuttaa sekin, että nyt oli varma tieto "rohtosatsin" saamisesta ja sieltä kautta hyvä toivo päästä taaskin omalla rahalla ostamaan olusia.

II

Ennättääkseen ensimmäisenä lääkärin vastaanottotunnille, astui Kusto niin kaiken voimansa perästä, että hiki kohosi hattuun. Melkein ensimmäiseksi hän joutuikin.

Lääkäri näkyi tuntevan Kuston erittäin hyvin, koska vuoron tultua ensi sanakseen kysäsi: "Mikäs Kustoa vaivaa?"

Kusto alkoi selittää juurta jaksain, kuten kylänmies oli neuvonut. Lääkäri ei jaksanut kuunnella loppuun, vaan sanoi:

"Heitähän vaatteita vähemmäksi." Sitten hän alkoi kuunnella ja kysellä joka puolelta. Kustosta eivät kaikki taudin tutkimustavat olleet oikein mieleisiäkään, mutta täytyi niihin taipua, kun lääkäri varoitteli, ettei täällä saa jupistella. Tähän kaikkeen kului aikaa pitkäkin puolituntinen. Kusto tuli vakuutetuksi siitä, että kyllä hän nyt saapi tuon kunnollisen "rohtosatsin", vaikkapa ei erityisesti pyytäisikään.

Sitä enemmän hän hämmästyi eikä tahtonut uskoa omia korviansa, kun lääkäri antoi tällaisen määräyksen:

"Kusto ei tarvitse mitään lääkettä, kun vaan lopettaa väkijuomain nauttimisen."

"Silläkö se sitten", virkkoi Kusto nyreänä.

"Sillä se on autettu", vahvisti lääkäri.

"Mutta mikä tästäkään tulee, kun minä en kykene työhön!"

"Kohta kykenet, kun vaan et juo ja hankit sen verran vaatetta päällesi, ettet vilustu."

"En minä nyt oikein sitä usko", alkoi Kusto väitellä vastaan. "Olisi nähnyt parantua. Olen ollut jo parisen viikkoa aivan maistamatta."

"Aivanko maistamatta?"

"Yksi vaivainen olutpullo taisi tulla ostetuksi ja siihen sekaan vähän hokmannia."

"Siinä nyt oli se maistamattomuus. Vieläpä parasta herkkua, kun olutta ja hokmannia."

"Sehän on rohtoa", puolusteli Kusto.

"On se sitä Kuston rohtoa. — Mutta muista nyt se, että varsinkaan olutta et saa maistaa moneen kuukauteen tippaakaan, ja sen parempi terveydellesi, jos et maista milloinkaan."

Kusto halusi lopettaa tällaiset joutavat puheet ja virkkoi:

"Mitäpä me noista. Antakaahan sitä oikeata rohtoa ja parasta lajia. Jospa se kuitenkin..."

"Etkö usko minua?" kysyi lääkäri.

"Uskon minä sitten, kun saan sitä rohtoa."

Lääkäriltä alkoi loppua kärsivällisyys.

"Nyt on Kuston mentävä ulos. En minä jouda tässä väittelemään."

Ei Kustokaan ollut oikein tyytyväinen, vaan jupisi:

"Silläkö koputtelemisella ja kuuntelemisella minä paranen. Vai semmoistako se kunnan rohto on kaikille muillekin."

"Nyt on Kuston mentävä ulos", sanoi lääkäri päättävästi ja työnsi työntämällä ulko-ovelle asti.

Mutta kun jonkun tunnin kuluttua viimeinen sairas oli tutkittavana, työntäytyi sieltä taas Kusto. Lääkäri katsoi jo lujemmin ja kysyi:

"Sitäkö samaa asiata Kusto tuli vielä jankuttamaan?"

"Niinhän minä tulinkin, kun minulla on tämä kunnan rohtolippu."

"Sekö se säälistää. Työnnä uuniin, joten pääset tuosta vaivasta."

"Enkä työnnä. Kävelemistäpä sitä hankkiessa oli."

"Ei sinun tautisi ole kävelemisestä pahentunut."

"Paheni tai parani, mutta on tässä vaan ollut sen verran vaivaa, että täytyy tällä saada edes yksi satsi koetteeksi."

"Eikö Kusto usko muuten?"

"Enpä osaa uskoa."

"Sitten tulet saamaan."

Samassa oli lääkärin käsi Kuston tukassa ja pyöritti sitä niin, ettei äitivainajakaan liene antanut parempaa tukkapölyä.

"Mitä tämä! Mitä tämä!" ökisi Kusto.

"Tämä on nyt se 'rohtosatsi'", sanoi lääkäri pidellen vielä tukasta kiinni. "Joko nyt uskot, vai tahdotko toisen?"

"Jo tuota taisi tullakin täksi kerraksi", sanoi Kusto.

"Niin minäkin luulen", virkkoi lääkäri irrottaen kätensä. "Ja nyt ala mennä hakemaan työtä äläkä juo."

"Pitää lähteä."

Kusto osasi taluttamatta ovelle. Ulkona hän painoi hatun päähänsä ja alkoi kupeilleen katselematta astua kotikylää kohti.

Alkumatkalla tahtoi suuttumus pullistella mokomata rohtosatsin antajata vastaan. Mutta kun tukan juurruksia herkesi kirvelemästä, leppyi Kustokin vähitellen ja ajatteli, että olihan siihen hänenkin syytänsä.

Asuntotaloon päästyä hän kysyi ensimmäiseksi työtä ja turkkia.

"Ettäkö työhön kykenet", ihmetteli isäntä.

"Täytyy tässä yrittää", sanoi Kusto.

"Taisipa sattua hyvät lääkkeet", arveli isäntä. "Antoiko miten monta lajia?"

"Yhtä lajia tuo antoi."

"Onpa se sattunut hyvää, kun niin heti tehos. Näytävä tuota minullekin."

"Ei sitä tullut mukaan. Se otettiin siellä", selitti Kusto.

"On se ollut ainetta", päätteli isäntä. "Siinä on mahtanut olla myrkyä lujasti, koska ei ole uskaltanut antaa mukaan. Maistoiko tuo pahalle?"

"Pahalle pakana maistoi."

"Ei se mitään, kun apu tulee", lohdutteli isäntä. "Oli meillä sentään hyvä onni kunnan lääkäriä valitessa. Siinä on mies omalla paikallaan. Uskot sen nyt Kustokin, että lääkäristä on apua, vaikka ennen lähtöä epäilit, ettei sieltä mitään tule. Vai etkö usko vieläkään?"

"Kyllä minä nyt uskon", tunnusti Kusto.

Seuraavina päivinä oli isännästä erityisen haluista kertoa naapurien isännille, että Kusto on melkein terve ja että se parani kunnan lääkärin yhdestä lääke-annoksesta. Sattuipa sitten kylänmieskin käymään ja kun tämä sai tietää asian, innostui hän siitä vielä enemmän kuin muut. Hän oli vakuutettu, että tämä erinomainen tulos on ainakin puoleksi hänen ansionsa. Eikä hän tätä ajatustansa salannutkaan.

MITEN VESAPURON VELJEKSET PYSYIVÄT YHTENÄ TALONA.

Vesapurolla oli kaksi veljestä, Antti ja Aapeli. He eivät olleet vielä kahdenkaan kymmenen ikäisiä, kun isä kuoli ja heidän täytyi oppia hoitamaan taloa omin neuvoin. Hyvin se kävikin, sillä he olivat ahkeria ja tekivät ja päättivät kaikki asiat yhteisen sopimuksen perästä. Viimein he tekivät senkin sopimuksen, etteivät koskaan eroa eri taloksi. Siihen antoi aihetta, kun vanhinta veljestä olisi halulla toivottu erääseen hyvin velkaantuneeseen taloon kotivävyksi. Tämä olikin jo jonkun verran tuumaan taipuvainen ja esitteli, että nuorempi veli, Aapeli, ostaisi hänen osansa, jotta saisi maksetuksi appiukon velat. Mutta silloin huomasi nuorempi veli joutuvansa pahaan rahapulaan ja alkoi ensimmäisenä pyydellä, että olisivat ainaisesti yhdessä, sillä onhan heillä tässä maata molemmille. "Jos tuo tyttö on mieleisesi, niin tuo tähän", hän lisäsi lopuksi. Sillä tavalla se asia tuli päätetyksi ja pysyi muuttumattomana heidän ikänsä loppuun asti. Mutta vaikka veljekset eivät koskaan joutuneet riitaan, niin olipa heillä sittenkin monta kiusauksen hetkeä. Molemmat ottivat vaimon ja nämäpä eivät sopineetkaan veljesten tavalla neuvottelemaan. Vanhemman veljen vaimo olisi tahtonut ensiksi tulleen oikeudella olla emäntänä ja käskeä toista. Mutta tämä toinen oli tuonut taloon suuremmat myötäjaiset ja katsoi niiden perusteella olevansa oikeutettu olemaan emäntänä. Siitä syntyi riita. Antin vaimo valitti miehelleen, että Aapelin vaimo on laiska, ei lähtisi navettatöille, pihatöihin vaan työntäytyy ja pitää itsellään paremmat ruuat.

— Sepä on paha, sanoi Antti. Mutta järjestäkää nyt eteenpäin siten, että käytte yhdessä navettatöillä ja sitten tulette pihatöille.

— Käynhän minä lypsämässä, mutta se tahtoisi, että minun pitäisi luoda lanta, ruokkia ja juotella lehmät ja hän vaan leketteleisi kepeimmillä töillä.

Niin puhui Antin vaimo.

— Teidän täytyy oppia pitämään työt ja ruuat yhteisinä, niinkuin mekin veljekset pidetään, sanoi Antti vakavasti. Minä sanon Aapelille, että sekin puhuu samaa vaimolleen.

— Puhukoon vaan, mutta se on niin ruoja akka, että eri töissä se saapi olla.

— Ei toki sanota niin pahasti oman talon ihmisestä, kierteli Antti.

Vaimo oli äänetönnä.

Tästä puoleen keskustelivat veljekset usein vaimojensa riitaisuudesta ja aina välillä kehottelivat niitä sovintoon. Mutta Aapelin vaimolla oli aivan samat syytökset kuin Antinkin ja vielä lisäksi sellainen herjaus, että se on köyhä rutale hänen rinnallaan.

— Ei toki rutaleeksi nimitellä, kierteli Aapeli. Ei se saa sinun perinnöstäsi yhtään penniä. Kyllä teidän täytyy elää sovinnossa, eikä me veljekset erota vaikka päällänne pyörisitte.

Puheet eivät auttaneet yhtään, riita vaan kiihtyi. Veljesten läsnä ollessa he kyllä olivat sanasotaan ryhtymättä, ainoastaan vihaisesti mulkoilivat toisiinsa, mutta kun joutuivat kahden kesken, niin silloin olivat ruoijat ja rutaleet siivoimpia sanoja satojen joukossa.

Veljekset olivat joutua neuvottomiksi.

— Mitä nyt tehdään, sanoi Aapeli veljelleen, kun olivat salaisesti kuunnelleet vaimojensa sanasotaa. Me ei erota ja tuotakaan ei jaksa vuosittain kuunnella.

— Annetaan selkään, ei tässä muu auta, sanoi Antti.

— Sitä olen minäkin ajatellut, sanoi Aapeli. Mutta se pitäisi sattua yhtä aikaa ja yhtä kovasti ettei kumpikaan pääsisi kehumään.

— Sattuuhan se yhtäaikaan, kun kuunnellaan milloin ne ensi kerran kylpytiellään riitelevät, niin annetaan silloin.

— Niin kyllä, myöntyi Aapeli. Ja vielä tasaisempi siitä kuivasta kylvystä tulee, kun antaa samalla vitsalla, samasta kädestä, vuoroon toista ja toista.

— Kumpiko siihen rupeaa? arveli Antti.

— Vanhemman veljen se on tehtävä.

— Kyllä minä, jos vaan luotat, että se tapahtuu tasaisesti.

— Kehenkä minä sitten luotan.

— No, se on päätetty. Mutta sinun pitää olla ovea pitelemässä ja sanomassa, että kylvetys tapahtuu kumpaisenkin tahdosta.

— Mitenkäs muuten.

Veljesten mieli virkistyi. He olivat niin varmoja suunnitellusta parannuksestaan, että olisivat varmaan olleet pahoillaan, jos heidän vaimoiltaan olisi seuraavalla kylpymatkalla torailu unohtunut. Mutta ei se toki unohtunutkaan. Aapeli oli tahallaan varustanut vähän virikettäkin kolistelemalla saunassa käydessään toisesta pesuastiasta vanteet, joten ei ollut tilaisuutta peseytyä erillään. Siitä kinastelu syntyiikin. Mutta sanojen parhailtaan sinkoillessa astui Antti saunaan, kädessä sujakka vitsa, jolla alkoi sanaakaan puhumatta sätkiä vuoroon toista ja toista. Parkuen töytäsivät vaimot ovea kohti, vaan siinä seisoi Aapeli takana ja sanoi:

— Ei ulos ennenkuin tora ja huuto loppuu.

Tora oli kyllä loppunut, mutta huudon lopettamiseksi sai vitsa vielä useita kertoja heilahtaa. Viimein kuului vaan tuskaista ähkimistä. Silloin pysäytti Antti vitsansa ja virkkoi:

— Nyt sen tunnette selässännekin, että ollaan Pajupurolla, jossa täytyy taipua yhtä hyväksi sisaruksiksi kuin mekin ollaan veljeksiä.

— Velimiehen sana on totta, vahvasti Aapeli. Ja kun joudutte, niin tulkaa tupaan hyvinä ystävinä.

Tupaan he kyllä tulivat, mutta ystävyys näytti hyvin epäilyttävältä. Veljet huomasivat, etteivät emännät enää menneekään yhtä aikaa kylpemään, tuvassakin harvoin istahtivat samalle penkille, vaikka se olisi ollut kuinka pitkä. Hyvä niinkin, kunhan eivät riitelisi, ajattelivat he.

Ei kuitenkaan kulunut monta kuukautta, kun kuiva kylpy unohtui ja riita oli entisellään. Veljekset kävivät tuumaillemaan.

— Nyt on sinun vuoro keksiä keino, sanoi Antti. Ei niitä enää saa yhtä aikaa saunaankaan.

— Eipä näy saavan vitsan voimalla, myönnytteli Aapeli. Pitäisi löytää joku tepsivämpi keino.

— Mikäpä sen tepsivämpi olisi.

— Nälkä tai vilu.

— Mitenkäpä niillä toinen ihminen voisi rangaista.

Niin juttelivat veljekset ja viimein he keksivätkin keino, jonka panivat heti toimeen. He valitsivat apulaisekseen vilun. Kun oli kylmän puoleinen talvi-ilta, niin talutti kumpikin vaimonsa kylmään riiheen, jonne jättivät yöksi, kova pönkä oven päälle ja yhden lammasnahkaisen peiton, jota ei voinut paljain käsin kahtia jakaa.

Vihaisina miehilleen ja ehkei kovin suopeina toisilleenkaan, jäivät vaimot kylmään riiheen yöksi. Siellä täytyi pahankin sisun lauhtua. Kun veljekset hiipivät aamulla varhain sydänpäkönsä katsomaan, kupottivat ne selkä selkää vasten samojen nahkasten alla. Vilu oli heidät viimeinkin yhdistänyt sisaruksiksi ja tämän yön perästä ei Pajupuron veljesten tarvinnut kuunnella vaimojensa riitelyä, eikä myöskään alituista kuihnuttamista, että pitäisi erota eri taloksi.

Tämä tapahtui vanhaan aikaan, jolloin miehet olivat itsevaltiaita.

KOHTAUS.

Pekka Rytkösellä oli valtamaantien varrella pieni mökki, jossa hän on Karoliinansa kanssa asunut aina siitä lähtien, kun kävivät "vannetta puristamassa" ja lupaamassa auttaa toisiaan myötä- ja vastoinkäymisissä. Kun he ovat pysyneet uskollisina toisilleen ja hyvissä väleissä naapuritalojensa kanssa, joiden palvelijoina olivat ennen olleet, niin ei heiltä ole työ eikä leipä puuttunutkaan. Mutta heidän keskinäinen hyvä sopunsa, varsinkin yksimielisyys, yritti mennä aivan pilalle, kun nykyajan aatteiden mukaan köyhät nousivat vaatimaan oikeuksiansa. Pekka kuunteli niitä puheita ainoastaan toisella korvallaan, mutta Karoliina oli kiihkeämpi ja kiepsautti pois huivinkin korviensa päältä, kun mökkiin poikennut puoluepuhuja alkoi kaivella rikasten syntiluetteloja. Vähitellen hän edistyi niin paljon tiedossa, että kykeni puhumaan "roletaarien" taistelusta "kapitalisteja" vastaan. Jopa hän kerran selitti aivan tolkussaan Pekalle, miten nuo kapitalisti-porvarit anastavat heidän vaivannäkönsä.

— Hym, vai niin, hymähti Pekka. Mitä ne ovat sinultakin anastaneet?

Karoliinaa harmitti tämä Pekan porvarillisuus ja hän kivahti:

— Minultako! Vähäkö minä niille tein työtä nuorena ollessani.

— Joutenko sinua olisi pitänyt elättää?

— Ennemmin jouten kuin sellaisella palkalla, päätteli Karoliina. Ja vähäkö sinä olet tehnyt ja yhäkin teet, kun vaan rikkaat sinua hyvittelevät.

Pekka vain hymähteli ja virkkoi:

— Niinhän minä olen tehnyt ja teen edeskin päin, sillä tehdystä näkyy aina jotain tulevan, vaan tekemättömästä ei mitään.

— Tulee siitä rikkaille...

Karoliina keskeytti lauseensa, sillä vieras, tuntematon mies pistäytyi tupaan. Se oli nuori, jotenkin hyvissä vaatteissa oleva mies. Karoliinaa vähän hävetti, että jos se luulee hänen riidelleen, ja alkoi hyvin sävyisällä äänellä kysellä mistä vieras on.

— Tuolta minä olen Etelä-Suomesta, vastasi tämä.

Kyselyjen kautta selvisi, että mies palautui Pohjolasta ja oli poikennut mökkiin pyytämään ruokaa rahalla.

— Ne on niin kuivat ruuat näin pienissä paikoissa, selitti Karoliina. Olisihan tässä lähellä suuria taloja, joissa on antaa uutta jos kystäkin.

— Niin, jos antavat, sanoi vieras. Ja vaikkapa antaisivatkin, niin en sittenkään mene heitä pokkuroimaan, sillä minä tunnen rikkaat liiankin hyvin. Ne ovat kaikki niitä proletaarien sortajia.

Karoliina naurahti mielissään ja virkkoi:

— Vai on vieras tullut sellaiseen käsitykseen rikkaista. Tämä meidän mies se ei niitä moiti. Niistä tämä on hyvänsä löytänyt ja niiden takinliepeessä tämä kulkee.

Vieras ei tahtonut kovin kovasti painostaa mökin isäntääkään, joskin on jäänyt järeälle ajastaan, vaan puheli rauhallisesti.

— Niinhän täällä on moni muu kulkenut, kunnes on saanut silmänsä auki. Harvassa sentään löytyy enää proletaareja, jotka eivät oivaltaisi, että luokkarajat ovat pidettävät selvinä. Tuolla suurissa savottatöissä sen oppii, jos ei missään muualla. Oletteko ollut koskaan niissä?

Vieras teki tämän kysymyksen Pekalle, joka oli noussut jonnekin lähteäkseen.

— En ole ollut savottatöissä, vastasi Pekka.

— Tarvitsis olla, vakuutti vieras.

— Mahtaisipa tarvita.

Pekka ei joutanut pitempään keskusteluun. Hänellä oli parin virstan päässä asuvan sepän pajalla viikate vasarrettavana, ja se oli haettava sieltä, sillä heinäaika lähestyi. Paluumatkalla tuli mökkiin jäänyt vieras vastaan. Pekka ei tuntenut erityistä vetoa sitä puhuttelemaan, mutta

vieras pysähtyi ja virkkoi:

— Minä söin ja vaimonne määräsi vain viisitoista penniä ruuasta. Mutta minulle sattui kaksikymmentäviisi penniä pientä rahaa ja vaimollanne ei ollut vastata.

— Eipä taitanut olla, sanoi Pekka. Ehkäpä minulla on.

Hän kaivoi kukkaronsa ja löysi sieltä kymmenpennisen, jonka pisti miehelle. Nyt he erosivat ja Pekka käveli mökilleen.

Karoliina oli siellä pyyhkimässä pöytää ja heti oven avattua kääntyi kysymään:

— Tuliko se mies sinua vastaan?

— Tuli, vastasi Pekka, ja minä annoin sille kymmenpennisen, kun sinulla ei kuulunut olleen vastata viisikolmattaisesta.

— Mistä viisikolmattaisesta? Maksamatta se roikale meni.

— Niinkö, ihmetteli Pekka. Maksaneensa minulle sanoi ja uskonhan minä miestä tuon verran.

— Niin, sinä uskot kaikkia, torui Karoliina. Nyt se söi minulta ilmaiseksi ja sinulta vei kymmenen penniä. Jo sinäkin olit...

— Tuo yksi lantti ei ansaitse pitkältä puhua, keskeytti Pekka. Oppia tämä on minulle ja pitäisi sen olla sinullekin. Tuo mies, jota nyt nimitit roikaleeksi, oli tunti takaperin parhaita miehiä ja minä tuollainen pilkattava rikasten turkinhelmassa ryömijä. Sinä olet koko viime talven ja tämän kesää ihailut noiden tuonlaisten, muka köyhien ystävien puheita ja niiden mukana panetellut talollisia, jotka kovalla työllä koettavat rehellisesti elättää itseänsä ja muitakin. Minä olen ollut tyhmä ja tollo, kun en ole huutanut samaa. Sinä olet puhunut proletaareista, miten ne elättävät muita. Nyt näit sen oikean proletaarisi, ja näit senkin, elättääkö se muita. Tehneekö vieläkin mielesi kulkea niiden turkinliepeessä. Minä en kulje ja ennemmin jään tyhmäksi, ennenkuin lähden savotoihin oppimaan miten työansiot juodaan ja sitten köyhistä mökeistä syödään ilmaiseksi. Minä toivoisin, että sinäkin pysyisit erilläsi koko sakista.

Karoliina ei virkkanut myöten eikä vastaan. Häntä harmitti, että sattuikin tuon vieraan tupaan tullessa olemaan puhe näistä asioista. Nyt tuota Pekkaa ei käännyttä enää mikään, vaikka itsekin pysyisi aatteelle uskollisena. Jos voisi saada selville, ettei tuo mies ollut oikea proletaari, joksi sitä Pekka väittää. Mutta jos se on oikea, niin mitä tässä osaa uskoa.

Karoliinan kuunteluhalu laimeni, eikä hän enää ollut oikein hetas ruokaa laittamaan, vaikka pyytäjä olisi osannut puhua proletaaristakin.

SUUTTUU SUUNNANKIN MIES.

Kun Kalle Kovanen erosi palveluspaikastaan ja otti vaimon, ei hänellä ollut sen suurempia takavarikoita kuin vaatteensa ja kirves. Mutta hän tunsu jänteveyttä jäsenissään ja arveli, että ehkäpä tässä eletään, kun puristaa kovasti kirvesvartta. Sitä hän sitten puristikin talven ajat läpeensä ja kesät lapion ja viitakkeen vartta. Hän eli näillä ryskätöillä yhtä hyvästi kuin nekin, jotka kykenivät kirvestään käyttelemään tuottavammissa rakennustöissä. Mutta kun leipäkannikan kuluttajain luku alkoi hipua yli puolen tusinan, niin jopa kohosi Kovasen käsi korvalliselle. Ennen oli jauhosäkillä päässyt kuukauden ja enemmänkin, mutta nyt siitä alkoi pohja paistaa parin, kolmen viikon perästä. Olihan hänellä apulaisia joutumassa, terveitä ja virkeitä poikia, mutta ne olivat nuoria ja tarvitsivat käydä kansakoulua. Viimein sai vanhin oppimääränsä suorittaneeksi. Nyt meni Kovanen lähistöllä asuvan sahanomistajan luokse kysymään olisiko täällä hänen pojalleen sopivaa työtä.

— Onhan täällä työtä, jos vaan poika haluaa tehdä, sanoi sahan isäntä.

— Sittenpä hän näkisi haluaako, sanoi Kovanen. Sen kumminkin lupaan, että jos poika on laiska tai tottelematon, niin lähettäkää pois samana päivänä.

— Onko niin, sanoi sahan isäntä. Sellainen lupa panee aavistamaan, että poika on kunnan poika.

— En rupea kehuaan, mutta kunnollisesti tuo kävi kansakoulun.

— Se on aina parempi, virkkoi sahan isäntä. Antaa pojan tulla aivan heti.

Asia oli sillä päätetty.

Viikon kuluttua kävi Kovanen kysymässä miten hänen poikansa on käyttäytynyt.

— Ahkerampaa ja kunnollisempaa poikaa meillä ei ole ollut milloinkaan, sanoi lähin työnjohtaja.

Kovanen ei ollut koskaan palannut kotiinsa tyytyväisemmällä mielellä. Ja viikko eteenpäin hän oli vieläkin tyytyväisempi, kun sai tuoda vaimolleen poikansa ansaitseman jauhosäkin.

— Ei näy tarvitsevan katua nuorena naimistaan, hän virkkoi iloisena.

— Joko sinä yritit katua? kysyi vaimo.

— Jopa yritin. Mutta nyt kun meitä on kaksi miestä hankkimassa, niin laulellaan taas.

Se ei ollut tyhjää kehumista. Elämä todellakin alkoi taas tuntua elämisen arvoiselta. Jo ylettyi joku markka henkisiinkin harrastuksiin. Kun tarjottiin työväen lehteä, niin hän tilasi sen. Hän alkoi tuntea olevansa yhteiskunnan jäsen niinkuin muutkin ja melkein häpesi sitä, ettei ollut edellisinä vuosina joutanut ajattelemaan juuri muuta kuin joukolleen leivän hankkimista. Nyt saattoi pistäytyä työväen kokouksissakin, jonne niin halulla pyydettiin tulemaan. Kuuntelijana hän siellä tosin oli, eikä alussa oikein ymmärtänyt, mitä varten ne pitivät niin kovin suurta melua. Kaikki valta pitää tulla työväelle, joka tekee raskaimmat työt. Niin ne huutivat. Ja sitten alas porvarit.

— Eikö tämä ole joutavata tällainen touhu, hän arveli naapurimökin Kustolle. Mitä valtaa me tarvitaan, kunhan tullaan hyvästi toimeen.

— Sinussa on vielä porvaria, sanoi Kusto, joka oli kiivaimpia sosialisteja. Valtaa me etupäässä tarvitaan, muuten porvarit laativat lait oman mielensä mukaan, joilla sortavat ja näännyttävät köyhälistöä.

— Eihän nuo ole ennenkään tehneet niin hulluja lakeja, sanoi Kovanen.

— Vähäkö ovat tehneet, väitti Kusto. Kaikki porvarien lait ovat puristuslakeja. Ainoat oikeat lait ovat ne, jotka sosialidemokraatit laativat. Lue enemmän meidän kirjallisuutta, niin tiedät paremmin.

Kovanen huomasi joutuvansa vihattavaksi, jos yhäkin väittää vastaan, ja taipui ostamaan niitä kirjasia, joissa selitettiin samaa asiaa. Hän alkoi vähitellen taipua uskomaan, että oikeassa ne taitavat olla.

* * * * *

Oli tullut entistä enemmän vilkkautta pieniinkin mökkeihin, sillä eduskunta oli taas hajoitettu ja määrätty uudet vaalit. Tuskin kului yhtään iltaa, ettei joku tullut Kovasenkin tuvalle selvittämään miten nyt on tehtävä, miten toimittava.

— Nyt otetaan porvareilta viimeisetkin edustajapaikat ja lähetetään oman paikkakunnan miehiä, intoili naapurimökin Kusto.

— Kukapa täällä niin viisas olisi, uskalsi Kovanen epäillä.

— Kuka tahansa, joka vaan ajaa meidän asiata, päätteli Kusto. Sinäkin olisit monta vertaa kykenevämpi kuin viisainkin porvari. Et ainakaan äänestäisi puristuslakien puolesta.

— Ei minusta ole sinne, sanoi Kovanen. Mutta sinä siellä kyllä kykenisit puhumaan, jos valitsisivat.

— Mitä sinä minusta, esteli Kusto mielissään. Kuka se oman kylän miestä äänestäisi. Mutta lähtäänhän sunnuntaina sinne suureen kokoukseen, jossa ehdokkaita asetellaan. Ja meidän pitää asettaa ehdolle uudet miehet. Viime kerrallakin valittiin äänettämiä tuppisuita. Mikä sen tietää mitä ne äänestävätkin. Nyt asetetaan tiettyjä oman seudun miehiä, jotka uskaltavat puhua suunsa puhtaaksi. Niin kai sinäkin tahdot.

— Niin toki.

He menivät suureen kokoukseen ja Kustoa todellakin mainittiin siellä varamiehenä. Tästä tämä niin innostui, että riensi ulkokylien kokouksiin, ja Kovanen oli saatava mukaan. Jos ei muuten saanut lähtemään, niin Kusto pani hevosensa, ja tottahan nyt valmiiseen kyytiin piti lähteä.

Tämän touhun kanssa supistuivat ansiot niin vähiin, että Kovanen viimein kyllästyi ja virkkoi:

— Ei tällä eletä. Nyt täytyy lähteä tukinhakkuuseen.

— En minä vielä malta lähteä, sanoi Kusto. Mutta tulen minä sinne pariiksi viikoksi vaalien edellä.

Kovanen ei odottanut. Hän nakkasi kontin ja kirveen olalleen ja painautui Suojärven salolle. Mutta sama touhu oli sielläkin. Tuon tuostakin tuotiin ilmoitus, että lähikylälle on tullut etevä työväen puhuja, jota pitää mennä kuulemaan. Kovanenkin meni ensimmäisellä kerralla, mutta kun sai pari pitkää tuntia seista ja peninkulman verran hiihtää pimeässä yössä, niin päätti vasta painautua nukkumaan.

Ehkäpä hän olisi muiden kehoituksilla pysynytkin päätöksessään, mutta kun Kusto joutui ja vaalien edellisellä viikolla tuli vielä yksi puhuja, niin piti hän sinne lähteä. Se olikin kaikista puheista kiivain. Siinä kasattiin kaikki kurjuus ja köyhyys porvarien niskaan. Ne olivat petojakin pahempia. Peto raatelee ainoastaan kynsillään ja hampaillaan, mutta porvareilla on kymmenetkin kiristyslait, vankilat ja poliisit. Peto on armelias, se lopettaa uhrinsa kärsimykset, mutta porvari ei ole niin armollinen. Se rientää auttamaan sen verran, että henki vielä säilyisi ja kärsimystä kestäisi. Sitä varten se rakentaa köyhäintalot ja palkkaa lääkäreitä ja pappeja, jotka pitävät henkeä yllä ja kehoittavat kärsimään.

Alkupuoli oli tuollaista ja lopussa lausuttiin hirveitä tuomioita niille, jotka jäävät pois äänestyksestä taikka äänestävät porvareita. Ihan viimeiseksi näytettiin se lista, johon punainen viiva on vedettävä.

Täynnä vaali-intoa palasivat tukkimiehet majapaikoilleen.

— Menikö hukkaan jalkavaivasi? kysyi Kovasen naapuri, Kusto. Nyt kuultiin mitä on porvarit, niiden lait ja laitokset. Nyt ei ole kukaan epätietoinen ketä äänestetään.

— Olisi tuon uskonut vähemmälläkin, virkkoi siihen Kovanen.

* * * * *

Vaalipäivän aattona palasivat naapurukset tukkityöstä ja Kovanen pyysi poikkeamaan sahan isännän kaupassa, että saisi jauhosäkin menemään hevosessa. Kusto taipui siihen mielellään. Mutta kun kaupan kartanolla sattui olemaan miehiä, jäi Kusto sinne väittelemään vaaliasioista sinä aikana, kun Kovanen osteli ostoksiaan.

Kovanen osti ensiksikin sarkaa itselleen ja pojilleen, sitten palttinata ja kenkätarpeita.

— Jauhosäkin minä otan pojan työn nimiin, ei näy siihen rahat riittävän, hän virkkoi lopuksi.

— Kyllä se sopisi muuten, mutta poika ei ole ollut enää pariin viikkoon meidän työssä, sanoi puotimies.

— Lähtikö se pois vai tuliko kipeäksi? kysyi Kovanen ihmetellen.

— Ei, mutta muuten se on täytynyt laittaa pois.

— Minkä vuoksi?

— Isäntä sen parhaiten tietää, käykää häneltä kysymässä.

Kovanen meni kiivaana miehenä isännän puheille.

— Poisko minun poikani kuulutaan laitettun sahan työstä?

— Niin täytyi laittaa, ikävä kyllä, sanoi isäntä. Nyt juuri on astunut voimaan sellainen laki, ettei saa pitää alaikäisiä tehtaan työssä. Tänne tuli sellainen ammattitarkastelija, joka käski pois ja uhkasi sakottaa, jos vastakin otetaan.

— Kuka on laittanut sellaisen lain ja sellaiset tarkastelijat? kysyi Kovanen kiivaasti.

Isännän selitellessä oli hänen mieleensä iskenyt ajatus porvarien puristuslaista, joista oli viime aikoina niin paljon kuullut.

— Kyllä ne ovat teidän itsenne laatimia niin lait kuin tarkastelijatkin, sanoi sahan isäntä rauhallisesti.

— Kenenkä teidän?

— Teidän työväen, eli toisin sanoen sosialistiakitaattorien, joita työväki äänestää eduskuntaan.

— Niidenkö laatimia... en usko.

— Jos et usko, niin lue tästä, sanoi isäntä ja otti hyllystä painetun vihkosen. Tässä se laki on ja katso vaan vuosiluvuista, niin näet että se on laadittu aivan sosialisti-eduskunnan aikana ja juuri heidän

kiivaista vaatimuksistaan. Ja eikä se siihen pääty, saat uskoa, vielä ne laativat sellaisiakin lakeja, ettei aikuisetkaan saa tehdä työtä niinkuin itse tahtovat.

— Kaikkia minä kuulen, tuskaili Kovanen. Mitä ne aikoo...

— Ne suojelevat työväkeä rasittumasta. Poika muka rasittuu siinä, kun latoo pieniä rimahalkoja pinoon.

— Vie... Kovaselta pääsi kirous.

— Saanko minä lainaan tuon vihkon?

— Saat tämän aivan omaksesi, on täällä toinenkin.

— Hyvä on... Vieläköön nuo... minua sokaisevat.

Hänen täytyi päästä väljempään paikkaan. Kartanolle tultuaan hän alkoi kiroilla niin karvaasti, että kaikki keräytyivät hänen ympärilleen.

— Mikä sinulle tuli? kyseli Kusto ihmetellen.

— Mikä... Kun poika on ajettu pois työstä ja nyt jäi jauhosäkki saamatta.

— No niin, ilakoi Kusto. Sitä ne porvarit tekevät.

— Porvaritko... Pidä sinä turpasi kiinni... Siinä ei ole porvariensa syytä, vaan niitä h—n halunkkeja, niitä sosialistien akitaattoreja minä haluaisin tavata ja kysyä, että tämäkö se on sitä nälkäisille leivän laittamista, kun heidän asetuksiensa tautta minun poikani ajetaan pois työstä.

— Nyt sinua ovat porvarit narranneet, väitti Kusto. Ei sosialistit laita sellaisia lakeja.

— Sinäkin muka tiedät, kivahti Kovanen. Se on tuossa se asetus, jonka tähden minun poikani on ajettu työstä, ja se laki on sosialistien laittama, siitä et pääse mihinkään. Se kuuluu muka suojelevan työväkeä rasittumasta liika nuorena. Ne eivät saa enää halkojakaan latoa, saanevatko tuoda tupaankaan. Niitä pitää elättää aivan jouten ja kasvattaa niistä yhtä laiskoja roikaleita kuin ne akitaattorit itsekin ovat. Tokko saanevat kättä työhön laskea, ennenkuin ovat ensi työkseen äänestäneet heitä eduskuntaan yhtä hyviä uusia lakeja laatimaan. Ne ovatkin vaahdossa-suin huutaneet miten porvareilta otetaan valta ja sitten tehdään ne ihanat lait. Siinä se nyt on jo yksi ihana laki, ja sen siunauksesta minä saan kävellä kotiini ilman leipäjauhoja.

— Ereys siinä on sinulla, väitti Kusto.

— On siinä se ereys, että harmittaa, kun minäkin noita kuuntelin, vieläpä uskoin, että ne, oikeita asioita ajavat. Mutta kyllä minä ne nyt tunnen ja toivoisin, että joku armelias ihminen upottaisi joka ikisen akutaattorin järven syvimpään paikkaan, jossa eivät olisi nuotta-apajiakaan pilaamassa.

— Älä puhu liikoja, kielteli Kusto.

— En ole puhunut tarpeeksikaan, kivahti Kovanen ja lähti astumaan.

Kusto meni kääntämään hevostaan tielle ja huusi:

— Tule rekeen!

— Omia matkojanipa olen taas ajatellut kävellä, virkkoi Kovanen eikä kääntänyt päätänsäkään.

EI SE OLLUTKAAN KONE.

Pieni Kattilaharjun kylä oli maaemon pinnalla sattunut säkeytymään niin pahaan pohjukkaan, ettei siellä uudenaikaisemmista harrastuksista tiedettynä ennenkuin aikojen kuluttua, jolloin jo muualla maailmassa ajateltiin aivan toisia asioita. Suuren vapaaviikonkin ne vetää kiskoivat muikunnuottaa, ja kylän kansakoulussa jämättiin todistuksen-majan mittoja, sanavartalon päätteitä ja kertotaulua niin totisella toimella, kuin ei koko maailmassa olisi mitään tämän tärkeämpää. Sekä nuottamiehet että koulukkaat pääsivät vasta viikon loputtua tietämäänsä, että muualla on oltuna lakossa. No, kernaasti hekin olisivat suoneet tuon levon muikuille ja sanavartalon päätteille, mutta tehty seisoo.

Tulipa sitten talvemmallalla Kattilaharjun kylään puuseppä Purhonen. Hän suosi uudenaikaisempia, vapaampia harrastuksia ja ihmetteli kovasti miten takapajulla tässä kylässä oltiin. Tyttäret esimerkiksi haukkuivat puuseppää akalliseksi ukoksi ja tarjoilivat halolla, jos meni niitä hyväilemään. Eivätkä ne ollenkaan ottaneet viisastuaksensa, vaikka Purhonen selitti, ettei sosialistisessa yhteiskunnassa pidetä tuollaisia pikkumaisia rajoituksia. Ne ovat vaan ahneiden pappien keksimiä, jotka tahtovat hyötyä kaikellisista toimituksistaan. Ja yhtä tyhmiä olivat tämän kylän miehetkin. Ne märehtivät vanhettuneita lakipykälöitään ja suosivat virkavaltaa. Pappi muka tarvitaan ja nimismieheltä pitää hakea lupa iltaman pitoon. Purhonen ei sanonut tarvitsevansa kumpaakaan herraa. Jos hän pitää tanssi-iltaman ja kantaa sisäänpääsymaksun, niin se ei ole varastamista, eikä siinä ole kellään sanan sijaa.

Mutta tyhmyys ei ole niinkään sukkela eroamaan. Purhonen arveli oppinsa tehottomuuteen suurimmaksi syyksi sen, että on ennättänyt tulla liika tutuksi. Profeetta ei näet ole minkään arvoinen omalla maallaan. Tämän asian hän sai tietää siihen aikaan, jolloin oli vielä niin houkka, että luki tuota kirottua kristinoppia. Sitä oppiahan nämäkin moukat sanovat seuraavansa, mutta eivätpäs olleet siitä sitäkään vähää viisastuneet, että osaisivat antaa arvon oman puolen profeetalle. Jos mistään, niin tästä sen näki, että koko oppi oli aivan tarpeeton.

Purhosen täytyi ruveta puuhaamaan mahtavammaksi luultua miestä puhumaan näille puupäille. Hän meni kaupunkiin ja selitti siellä sosialistiaatteen harrastajille, millaisessa pimeydessä tuo Kattilaharjun kylä vielä vaeltaa. Ei hän tosin tullut maininneeksi tarkalleen kaikkia yksityiskohtia tuosta pimeydestä, kuten naisten halolla tarjoilemista ja ukkojen väitteitä omin luvin pidetyistä iltamista, vaan selitti siihen suuntaan, että jos siellä näin vähäarvoinen kansalainen rupeaa opettamaan uuden ajan aatteita, niin ne miltei päälle käyvät.

— Ohoh, kylläpä siellä ollaan vanhoillisia, surkuttelivat kaupungin sosialistit. He eivät voineet kieltäytyä tulemasta esitelmän pitoon, sillä tämän miehen pyyntö muistutti paljon sitä avun huutoa, jonka Paavali muinoin kuuli Aasian puolelle europalaiselta Makedonian mieheltä.

Esitelmäpäiväkin määrättiin, eräs sunnuntai-ilta. Purhonen lupasi pitää huolen kokoushuoneesta ja joukon kutsumisesta.

Hän palasi nyt Kattilaharjun kylälle rehtevänä miehenä, kuten ainakin se, joka on jotain tehnyt kansan valistamiseksi. Saatuansa kokoushuoneen hän alkoi joutohetkinä levitellä tietoa ja selitti, että nyt sieltä tulee oikea sosiaalitemokraatti puhumaan, jollaista ei ole ennen kuultuna koko kylällä.

— Mikä se on se sosiaalitemokraatti? kyselivät kyläläiset.

— Sitäpähän minä rupean selittämään, vastasi Purhonen mahtavasti. Eihän se minun selitykseni ole ennenkään teille kelvannut. "Susilistiksi" olette vaan nimitelleet. Nyt sieltä tulee mies, jota ette uskalla sanoa "susilistiksi", sillä se on oikea temokraatti, sosiaalitemokraatti ja vielä paras niistä. Tulkaa kuuntelemaan, niin sitten sen tiedätte.

Kaikkien täytyi uskoa, että Purhosen puheessa on perää, ja nyt ei mennyt yhtään päivää, ettei olisi puhuttu temokraatista.

Sunnuntaina, puolisen syötyä alkoi lähtötouhu. Kylän poikasilla sinne oli kaikkein kovin kipa päästä. Joilla ei ollut itsellään rahaa, ne ruikuttivat äidiltään kymmenpennistä.

— Jospa se antaa poikasten kuunnella 5 pennillä, kitsaili Joppilan emäntä pojille lanttia katsellessaan.

— Ei se ehkä anna, epäilivät pojat. Kymmenen penniä se otti sekin ukko, joka syksyllä kuljetti sitä ramohvoonia.

— Mutta soittaako se vai laulaa tämä temokraatti? kyseli emäntä tietääkseen, ettei poikain raha menisi aivan hukkaan.

— Ei se Purhonen sitä ole sanonut, vaan hyväksi on kehunut.

Pojat saivat kun saivatkin kymmenpenniset ja nyt he henki hampaissa laukkasivat Pykkölätä kohti, jossa olivat syksylläkin kuulleet tuota ihmeellistä "ramohvoonia". Pian tulivat tuvan penkit täyteen miehiä. Purhosen täytyi ajella poikasia seisomaan. Kohta saapui odotettu puhuja. Kaikki katsoivat siihen kuin ihmeolentoon. Ja pulska mies se olikin: tukka pystyyn kammattu, kova, kiiltävä kaulus punaisine rusetteineen, sekä muutkin pukimet aivan vasta neulalta heitetyt. Purhonen tomelehteli toverina turkkia nauaan nostamassa ja asettui sitten nähtävimmälle paikalle pöydän eteen. Temokraatti meni istumaan pöydän päähän ja alkoi ystävällisesti puhella:

— Onhan tänne kokoontunut kansalaisia siksikin runsaasti. Täytyy vaan ihmetellä, ettei ole yhtään naista saapunut.

Kaikki kurkistivat kupeilleen ja nyt hekin huomasivat, ettei siellä ollut hameväkeä. Muutamat naurahtivat, ja vanha Lassi Lappalainen virkkoi:

— Jospa tämä Purhonen ei ole niitä kutsunutkaan.

— Kyllä minä niitä kutsuin, mutta tämän kylän naiset ovat niin ylpeitä, ettei ne näin halvan kutsumalla tule, selitti Purhonen.

— Kaupunkipaikoissa jo ymmärtävät naisetkin nousta etujansa valvomaan, lisäsi temokraatti.

Lassi tahtoi pitää kylänsä naisten puolta ja sanoi:

— Valvoo ne täälläkin sillä vanhalla tavallaan.

— Mitenkä ne valvovat, sanoi Purhonen vastaan. Eivät toki ymmärrä mitään sosialistiaatteista.

— Kyllä Purhonen tuntee sen asian parhaiten, sanoi sivupenkillä istuva Reittu Tapaninen. — Tämähän niitä on koettanut neuvoksia paremmalle tielle.

Miehet purivat huultaan ja Purhonen istui punakkana, mutta ei vastannut mitään.

Temokraatti ei oikein käsittänyt keskustelun sisältöä ja nousten seisomaan virkkoi:

— Jospa minä asiallisemman keskustelun pohjaksi puhun muutamia sanoja.

Hän alkoi Suomen vanhasta eduskuntalaitoksesta, tehden selkoa jokaisen eri säädyn kokoonpanosta ja tuli lopullisesti siihen tulokseen, että koko laitos on kelvottomana hyljättävä ja laitettava aivan uusi, kansanvaltaiselle pohjalle, jossa jokaisella puhdasmaineisella, täysi-ikäisellä miehellä ja naisella on yhtä suuri sananvalta. Kun puhuja puheensa perästä kehoitti keskustelemaan tämän asian johdosta, niin ei kellään ollut siihen lisättävää eikä pois tingittävää. Kaikki myönnyttivät, että se on aivan oikein.

Purhonen yksinään olisi kaivannut vielä jotakin tämän lisäksi ja alkoi tehdä kysymyksiä.

— Täällä ei olla oikein selvillä siitä sosiaaliaatteesta, hän virkkoi. Tuleeko se olemaan sillä lailla, että kun tämä aate pääsee valtaan, niin kirkot poltetaan ja papit ajetaan muihin maihin.

— Ei se niin ole, selitti temokraatti. Kirkot saavat olla paikallaan ja kukin saapi palkata itselleen papin, jos tarvitsee sitä.

— Tämähän kristinoppi se sittenkin tulee olemaan uskontona? kysyi Purhonen.

— Ei sitten pakoiteta ketään mihinkään uskoon. Jokainen saapi valita minkä uskon haluaa, vaikka uskoisi kiven tai kannon päälle.

— Niin, mutta nämäpä täällä Kattilaharjun kylällä sanovat, että kristinusko on ainoa, joka tekee ihmiset onnellisiksi.

— Ei se asia ole aina niin, selitti temokraatti. Kyllä kristinuskon nimessä on tehty hirveitä töitä, on poltettu elävältä ja piinattu ihmisiä vuosikausia. Monet pakanat ovat paljo onnellisempia kuin kristityt.

Lassi Lappalainenkin tarttui taas keskusteluun ja virkkoi:

— Niinpä taitavat olla. Pakanat vaan nutistavat pois hengen ja pistelevät poskeensa paistamatta.

— Eivät läheskään kaikki pakanat ole raakoja ihmissyöjiä, eivätkä vanhat suomalaisetkaan ole olleet, huomautti puhuja.

— Ovatpa voineet silloin parempain puumetsäin aikana vähän tulitella nuotiossa, sanoi Lassi vetäen suutansa veulaan. — Mutta nyt uuden pakanuuden aikana saattaa tulla raakana syönti, kun nuo tehtaalaiset vievät kaikki puut.

— Jättää ne tänne oksat. Saapi niillä pisimmät ihokarvat käryytetyksi, virkkoi Reittu Tapaninen.

— Ja onhan täällä Purhosella kuivia lastuja, lisäsi kolmas.

— Ei Purhosen lastut jouda paistopuiksi, sanoi Reittu. Tämä tarvitsee ne kirkkoja sytytelläkseen.

Puheenjohtaja pahastui näin sopimattomasta leikistä ja lopetti keskustelun. Joukot alkoivat hajaantua, tuumaillen toisilleen, että nyt se on sekin kuultuna.

Poikaset eivät olleet ensinkään innostuneita kotiin palatessaan.

Jotenkin noloina toivat Joppilankin pojat takaisin rahojansa.

— No oliko siellä se temokraatin näyttelijä? kyseli emäntä.

— Oli se mies, mutta ei sillä ollut temokraattia, selitti poika.

— Olipahan, väitti toinen poika. Temokraatti se kuului olevan.

— Sekö mies?

— Niin se mies, joka sieltä pöydän päästä huusi ja haukkui herroja, ja jolta Purhonen kyseli siitä...

— Nyt sinä hupatat joutavata, keskeytti toinen poika. Karrinen sen sukunimi kuului olevan eikä temokraatti.

— Mutta jos se on temokraatti-koneiden tekijä, arveli emäntä. Jospa Purhonenkin aikoo ruveta niitä tekemään.

— Tokko tuo tämäkään osanee niitä koneita tehdä, sanoi vanhempi poika.

— No mitä se Purhonen siltä kyseli?

— Kirkkojen polttamista.

— Kirkkojenko polttamista! huudahti emäntä. Kuka niitä aikoo polttaa?

— Se Purhonen sitä taitaa tahtoa.

— No nyt te vätystelette joutavia, alkoi emäntä epäillä.

— Eikä vätystellä, väittivät pojat. Kysyi se, ja Anttilan renki-Pekka, vielä arveli että Purhosen tekee sentähden mieli kirkkoja polttamaan, kun sillä nikkarimiehellä on hyvät sytyt.

— Nyt te poika-rukat olette höperönä, taikka on maailma aivan mullinmallin, päivitteli emäntä. Ihan pitää mennä kyselemään tietävämmiltä ihmisiltä, että joko on maailman loppu tulossa, vai ovatko ihmiset tulleet hulluiksi.

Emäntä sitasi huivin päähänsä ja kiirehti naapuritaloon. Ei toki kuuluttu päätetyn kirkkoja poltettaviksi, mutta kylläpä häntä sittenkin huokasutti, jos pitänee vanhoilla päivillään pakanaksi ruveta ja palvella kiviä ja kantoja, kuten, kokouksessa olleet hänelle selittivät.

Keväällä 1906.

HERRA JA RENKI.

Olivathan ne entisajan herrat nykyajan herroihin verraten paljoa "karskimpia", mutta eipä heidän alamaisiltaanakaan puuttunut keinoja herrojaan hallita. Kuuluisimpia karskiudesta oli ruununvouti Jobfors, jonka nimi kansan suomentamana kuului Jorokki.

Voudilla kun oli hevonen ja lehmiä, niin pitihän silloin olla renkikin. Mutta siihen toimeen ei ollut poikasista eikä hätähousuista. Ne (nimittäin housut) rupesivat lepattamaan, kun vouti sai aihetta karjahtaa. Ja ainahan sitä aihetta löytyi.

Onnistuipa hänen sitten saada mukaisensa renki, Matti Mehtonen. He olivat voimiltaan tasaväkisiä ja pelko ei puistellut kumpaakaan. Ja kun Matti ei näyttänyt kovistakaan sanoista hätäilevän, niin koetti vouti vähäväliin taivuttaa käsivoimillaan. Mutta siitäkään ei tullut sen parempata, paitsi jos sattui ottelun aikana syrjäisiä saapuville. Silloin jäi Matti sen verran alakynteen, että kykeni vaatimaan sovintoita. Ja kun Matti ei ollut sovintoissaan ilkeän voiton pyytäjä, ainoastaan muutamia markkoja tupakkarahoiksi, niin vouti maksoi mieluummin sovinnot kuin erosi rengistään tai lähti oikeuspaikkaan. Väliajoilla olivat miehet kuin veljekset.

Mutta se seikka, että jokaisesta voitosta täytyi maksaa rahat, sai voudin vähitellen hallitsemaan pikaista luontoaan. Ottelut harvenivat, vaikkei Matti ollut vielä läheskään mallikelpoinen. Niinpä hän kerrankin keskitalvella halkometsään hankkiutuessaan katkaisi uudesta köydestä pätkän ja kävi siitä tekemään rekeensä saverikkoja. Vouti näki tämän kamarinsa ikkunasta ja hyppäsi heti tukka hartona

kartanolle. Matin teko oli voudin mielestä niin ilkeä, että hän päätti antaa muutamia ropsauksia köydenpäällä. Mutta eikös vaan nytkin kaksi ukkoa tulla tallustellut aivan lähellä. Vouti huomasi tulijat ja heti johtui sovinnon mieleen. Hän päätti tyytyä sanoilla rankaisuun ja karjasi:

— Mistä sinä tolvana teet rekeen saverikkoa?

— Tuostahan minä köydenpäältä, vastasi Matti rauhallisena.

— Niin! Siitähän sinä! Mutta tiedätkö, vetelys, kuka siitä on rahat maksanut. Olenko minä sanonut, että se on ostettu katkottavaksi!

— Ei tässä ollut muutakaan ja piti joutua halkoja hakemaan.

— Niin. Eihän sitä ole, kun ei jouda makuultaan katselemaan kapineitaan ennenkuin lähtöhetkellä.

Ukot olivat joutuneet voudin portille, mutta kiivasta puhetta kuullessaan seisattuivat siihen.

Vouti päätti kärsivällisyytensä lisäksi olla armollinenkin ja ääntänsä alentaen sanoi miehille:

— Saapi tänne tulla, jos on asiata.

Miehet katsoivat parhaaksi seurata kehoitusta ja nostaen hattuansa astuskelivat lähemmäksi. Vouti halusi nolata Mattia vähän enemmänkin ja jatkoi:

— Minä luulen näidenkin miesten voivan todistaa, ettei kukaan kunnan renki katkaise uutta köyttä saverikoksi. Vai mistä teidän seudulla saverikot tehdään?

— Vitsaksista niitä on tähän asti tehty, vastasi rohkein mies.

Vastaus oli voudin mieleinen.

— Niinhän minäkin olen kuullut, mutta ei tämä meidän Matti rupea niin suureen puuhaan.

Ukkojen ihmeeksi osasi vouti nauraakin sanojensa päälliseksi. Sepä koski Mattiin enemmän kuin monet nuhdesaarnat ja pyöräyttäen rekeään hyvin kipakasti porttia kohti, virkkoi:

— Jospa tässä minäkin opin, kun neuvotaan.

* * * * *

Todellakin oli Matti ottanut neuvon varteen, sillä hänellä oli iltasella metsästä palatessaan pieniä koivuvitsoja kuormansa päällä moneenkin rekeen saverikoiksi. Vouti olisi varmaankin ihastunut renkinsä edistymisestä, vaan hän oli virkatoimissaan. Mutta seuraavan päivän iltana hän jo sai tästä asiasta tiedon, vaikka toista tietä. Voudin virkahuoneeseen tuli lähikylästä eräs isäntä, joka ei aivan ensi kysymyksellä näyttänyt haluavan ilmaista asiatansa. Vouti kummasteli miehen käytöstä ja tiukkasi:

— Sanokaa vaan selvästi mikä on asia.

— Se on vähän ikävä asia, alkoi mies viimeinkin. Minun maaltani on otettu luvattomasti koivusia vitsaksia.

— Mitä se minuun kuuluu, tiuskasi vouti. Ei tämä ole käräjäpaikka.

— Eihän tämä ole, sanoi mies. Mutta kaikki merkit ja katkottujen vitsaksien kannot osoittavat, että ne on tuotu tähän taloon.

Vouti jo "kirkastui".

— Ettäkö uskallat tulla syyttämään minua vitsaksien varkaaksi?

— En minä ole sanonut voutia varkaaksi, mutta ehkäpä itse tiedätte onko kukaan teidän talosta liikkunut siellä päin.

— En ainakaan minä.

— Entä renkinne?

— Kävi Matti eilen halkoja noutamassa, mutta minä en ole käsenyt häntäkään varastamaan.

Mieskin jo lujeni.

— En minäkään ole velvollinen ottamaan selvää siitä kuka ne on ottanut, mutta voudin halkoliiterin

nurkasta löysin yhtä monta koivuviitsasta kuin minulla on täällä taskussa viitsasten kantoja.

Samassa alkoi mies lappaa niitä taskustaan ja yksi putosi lattiallekin.

— Älä tiputtele niitä siihen! hihkasi vouti ja hyökkäsi rappusille.

— Matti! Missä on Matti! huusi hän, että kartano kajahteli.

Matti ilmestyi kartanolle ja kysyi:

— Mikä on hätänä?

— Tule tänne heti.

Kohta he seisoivat kolmissin vastatusten, ja vouti alotti:

— Tämä isäntä syyttää sinun varastaneen hänen maaltaan viitsaksia.

Onko se totta?

— En minä ole varastanut, väitti Matti.

— Mutta tämä sanoo meidän halkoliiterin nurkasta löytyvän heidän maaltaan otettuja viitsaksia.

— On siellä viitsaksia, tunnusti Matti. Mutta en minä ole niitä varastanut.

— Mistä sinä ne sitten otit?

— Tuolta Pajupuron notkosta.

— Kenenkä maata se on?

— En minä tiedä.

— Se on minun maatani, selitti isäntä.

— Mitä varten sinä menit ottamaan kenenkään maalta?

— Herra voutihan käski tehdä saverikot viitsaksista.

— Käski!... käski!...! Mutta sanoppa, käskinkö minä niitä ottamaan kenenkään maalta luvattomasti.

— Ei siitä ollut puhetta, vaan minä luulin, että voudin rekeen saapi ottaa saverikko-viitsaksia mistä vaan löytää... ottaa ne muutkin.

— Niin sinä luulit, mutta älä luule enää tästä eteenpäin. Jos vaan katkaset varvunkaan lupaa kysymättä, niin toimita takaisin. Ja mene nyt heti viemään nämäkin viitsakset tämän isännän kotiin.

— Ei niitä tarvitse sinne tuoda, epäsi isäntä. Ei katkaistusta puusta ole enää kasvajaksi.

— Mitäs niille sitten? kysyi vouti.

— Se on teidän asia. Minä vaan vaadin korvauksen puista ja vaivoistani.

— Maksakoon Matti korvauksen.

— En minä maksa, väitti Matti. Siinä oli kuulijat, kun vouti sanoi, että täytyy tehdä saverikot viitsaksista.

— Kuulijat, äyhki vouti, muistaen entisiä sovinnon maksuja. On sinulla aina ne kuulijat.

Tämä oli tavallaan anteeksi-anto Matille ja hän sai poistua. Vouti suoritti isännälle 10 markkaa korvausta, mutta sitä ei olisi tapahtunut, jos hän olisi tietänyt, että koko jupakka oli Matin toimeenpanema ja että hän se oli toimittanut isännälle nuokin katkotut kannot.

HYVÄ ON.

(Tarina entisajoilta.)

Konttiharjun renki-Risto ja piika-Maija olivat vuoden varrella katselleet toisiinsa niin usein ja pitkään, että he tuossa heinäkuun lopulla tekivät sopimuksen mennä avioliittoon. Nykyaikana sanottaisiin päätöksen aiheutuneen rakastumisesta. Mutta jos joku olisi mennyt antamaan heidän liitolleen tuollaisia turhuudelle vivahtavia nimityksiä, olisi ainakin Risto siitä pahastunut ja sanonut, että tämä avioliitto on alettu niin rehellisesti ja ilman tyhjiä "kutmasteluja", ettei sitä tarvitse haukkumanimillä nimitellä. Risto oli tuollainen tolkun mies, joka otti asiat vakavalta kannalta ja halusi, että muutkin huomaisivat mitä hän on tehnyt taikka aikoo tehdä.

Jos hän oli käynyt tukkimassa niityn veräjän, ei isäntä jäänyt epätietoiseksi siitä, onko veräjä tukittu. Risto muisti samana päivänä selittää kyselemättä, miten hän sen teki, mainitsipa senkin, kuinka monta puuta siihen tuli. Jos ei isäntä muistanut sanoa: hyvä on, hyvä on! selitti Risto saman asian kohta uudestaan. Mutta heti kohta kun tuo "hyvä on" tuli sanotuksi, lähti Risto tyytyväisenä toista työtä toimittamaan, taikka jos oli aikaa istua, nakkasi jalkansa toisen polven päälle ja istui niin miehevänä kuin ansaitsee istua sen, joka on jotain toimittanut ja saanut siitä tunnustuksen.

Isännällensä hän ensimmäiseksi ilmaisi avioliittoaikaeensakin. Hän oli toivonut tämän sanovan nuo tutut sanat: hyvä on, mutta isäntä sanoikin: mikäpä siinä on, menee vain.

Moni renki tulee palvelusaikansa loppupuolella laiskemmaksi työn tekoon, mutta Risto kiihtyi. Muina vuosina oli riihen lämmitys saanut olla isännän huolena, mutta kun tänä syksynä oli Ristolla jouto-aikaa, hökeltäytyi hän isäntänsä toveriksi kantamaan halkoja ja katsomaan, milloin on ikkuna tukettava. Tällä palvelevaisuudella oli tarkoituksensa. Se tuli riihen puintiaikana ilmi. Muutamana päivänä hän jo kysyi:

— Rupeaako isäntä minulle ja Maijalle puhemieheksi, käyttämään pappilassa, kuulutuksiin toimittamassa?

— Mikäpä siinä on, vastasi isäntä aivan epäröimättä.

Kohta oli Risto kertomassa tätä tietoa Maijallekin. Siitä oli niin iloista, että nauru ja itku taistelivat.

— On se isäntä hyvä!

— On se hyvä, vahvisti Risto.

Ensi perjantaina he jo kolmisin ajaa köröttivät pappilaan. Ja kun näin tolkun ihmiset olivat taipaleella, ei asian onnistumista ollut epäilemisenkään. Risto kävi kuitenkin ensi sunnuntaina varmuuden vuoksi kirkossa kuulemassa sanotaanko siellä heidän nimensä. Kauniistipa sanottiinkin: renki, nuorimies Risto Reissi Haavistolta ja piika Maija Makkonen samasta kylästä. Sanasta sanaan hän kertoi sen tultuansa Maijallekin, mutta eipä tämäkään uskonut sitä muiden sanomisella. Ensi sunnuntaina täytyi päästä hänenkin omin korvin kuulemaan, ja niin suloiselta se kuului, että itku ja nauru taistelivat.

Isäntä tarjoutui kolmantena kuulutuspyhänä käyttämään taas hevosella kirkossa ja sillä tiellä vihityttämään. Mutta se ei tyydyttänyt kumpaakaan.

— Meillä on aikomus pitää vapaaviikon aikana oikeat häät, selitti Risto.

— Oikeat häät, sanoi isäntä ihmetellen. Missä te ne pitäisitte?

— On tuumattu pyytää isännältä tuota vanhaa tupaa.

— Vai vanhaa tupaa, toisteli isäntä. Siellä on niin paljo kaikellaista rojua. Jos pidettäisiin tässä asuintuvassa, oman joukon kesken?

Risto ei vaan ruvennut taipumaan.

— Maija haluaisi niin mielellään oikeita häitä ja kun minäkin olen tullut käyneeksi muiden häissä, pitää sitä nyt itsekin vuorostaan.

— No pitää sitten antaa tupa, myönnytti isäntä.

Kohta oli tämäkin ilosanoma Maijan tiedossa, joka ei taaskaan löytänyt kyllin kauniita sanoja isäntää kiitellessään.

Ensi yönä he jo yhdessä raikkosivat joutavan rojun vanhasta tuvasta. Seuraavina öinä alkoi peseminen ja viikon lopulla oli seinät ja lattia hangattuna niin valkeiksi, ettei sitä enää entiseksi roju-tuvaksi tuntenutkaan. Maija pistäytyi siellä töiden lomassa monta kertaa päivässä.

Risto piti huolta ulkoasioista. Kaikille hän kertoi, että hää-tupa on jo pestynä ja kutsui tulemaan häihinsä. Sunnuntaipäivinä hän käveli ahkerasti talosta taloon ja mökistä mökkiin häihin kutsujana.

Eikä kukaan toimittane sitä tehtävää huolellisemmin kuin Risto sen toimitti.

Häntä itseänsä ei tosin oltu kutsuttu muiden kuin Pekka Hassisen häihin, mutta siitä oli jäänytkin niin ihana muisto, ettei hän tahtonut jättää ketään tuntemaansa ihmistä osattomaksi tästä ilosta. Palattuuan hän kertoi Maijalle ja isännälle ketä kaikkia oli taas kutsunut. Maijasta oli kaikki hyvin, mutta tahtoi kumminkin tietää, tuliko sen ja sen talon emäntä varmasti kutsutuksi.

— Varoitin toki moneen kertaan, vakuutti Risto.

— Sanoitko, että minä olen aivan erityisesti käsenyt kutsua?

— Aivan nimenkin mainitsin, että Maija käski.

— Hyvä on.

Isäntä oli ottanut käytäntöön entisen lauseensa ja kuunneltuaan Riston kutsuttujen luettelon, nauraa höräytti ja sanoi:

— Hyvä on!

Kerran hän siihen lisäsi:

— Mutta kestäköhän sen vanhan tuvan seinät, jos kaikki tulevat.

Risto keksi tähän keinon:

— Olkoon liika väki ulkona ja annetaan oven olla auki.

Kekrin lähestyessä oli taas uusi asia isännälle kerrottavana.

— Nyt on Maija tuottanut naulan kahvia ja kaksi naulaa ryynejä. Käski vaan kysyä saisiko isännältä puolen leiviskää jauhoja, että alkaisi leipoa hääleipiä.

Isäntä alkoi ihmetellä:

— Onko teillä aikomus antaa ruokaakin?

— Mitkäs häät ne muuten olisivat, vastasi Risto uhkeasti.

— Hyväpä tulee, virkkoi isäntä. Pitää antaa jauhoja. Puoli leiviskääkö siihen riittää?

— Niin se Maija sanoi.

Isännän epäilyt eivät tarttuneet Ristoon. Hänen mielestään oli kaikki hyvin. Viinaa vielä puuttui, mutta kun hän sitäkin sai hankituksi kaksi pullollista, ei silloin puuttunut mitään.

Maija oli ollut palvelusaikanaan sen verran ruokapuuhissa, ettei luottanut ollenkaan omiin eväisiinsä, vaan hän uskoi, että emännät tuovat häihin tullessaan. Siinä tarkoituksessa hän oli pitänytkin erityistä huolta emäntien kutsumisesta. Oli jo valmiiksi ajateltuna miten hän vierasten tullessa ottaa vastaan täyteen ahdetuita eväskoreja ja vakkoja, ja minne hän latelee leivät, lihat ja voit. Sitten hän asettaa oman talon emännän pöydän päähän istumaan ja siitä alkaen toisten talojen emännät. Sitten viimeisiksi isännät, jos niitä ensimmäisiin pöytiin näyttäisi sopivan.

Hääpäivänä kävi kumminkin aivan toisin kuin Maija oli suunnitellut. Joutilaana kävelevää joukkoa oli kyllä keräytynyt kolmesta kyläkunnasta, mutta ei niissä näkynyt yhtään emäntää eväskorin kanssa. Risto oli vieraisiinsa aivan tyytyväinen ja, kun oli hänen hääpäivänsä, kätteli kutsumattomatkin. Iloinen koetti olla Maijakin, vaikka kovasti häntä huoletti, kun ei yhtään eväskoria ilmestynyt. Viimein hän tapasi naapuritalon piian ja kyseli:

— Eikö teidänkään talon emäntä tule häihin?

— Ei sanonut tulevansa, vastasi piika.

— Mikähän sillä on esteenä?

— Ei tuo puhunut mitään esteistään. Sitä kuulin sanovan, että jos Maija olisi viettänyt häensä muuna aikana, olisi siellä käynyt, mutta ei nyt lähde ruokkimaan eväillään kaiken maailman joutilaita.

— Voi kuitenkin! valitteli Maija. Mitenkä minä en tullutkaan laittaneeksi sanaa, että emännät ruokitaan ensiksi.

Ei ollut enää aikaa erehdyksen korjaamiseen. Täytyi alottaa omilla eväillä, sillä Risto oli kutsuissaan

ilmoittanut, että siellä ruokitaan kaikki vieraat. Sen verran tahtoi Maija kumminkin toteuttaa ohjelmaansa, että meni kutsumaan talon emäntää ja isäntää pöydänpäävieraisiksi. Mutta sekin meni turhaan.

— Minäkö, vanha ihminen, tulisin sinne huimapäiden keskeen... en toki, sanoi emäntä.

Näin jäi kuviteltu emäntien pöytä aivan olemattomaksi. Kunniapaikalle joutui istumaan Pekka Hassinen, sama, jonka häissä Risto oli ollut edellisenä syksynä. Pekka näkyikin tietävän, että hänellä on tässä joukossa suurin etuoikeus, ja huomattessaan leivän loppuvan, leikkasi ennakolta itselleen tavallista suuremman kannikan, jota sitten vilautteli toisille, jotka jäivät istumaan joutilaina leivän puutteessa.

Morsian oli huomannut miten leiville kävi ja istui allapäin nurkassa. Sulhanen ei nähnyt muuta kuin että vieraat nousivat pöydästä naurusuin, ja silloinpa siihen sopi käskeä toisia.

— Joutuin pöytään keiton lämminnä ollessa! Mutta vaikka hän uudisti monta kertaa tämän kehoituksensa, ei ilmestynyt yhtään ruuanhaluista.

— Syyttäkää itseänne, syyttäkää itseänne, kun ette mene, sanoi hän nähdessään, ettei kehoituksista ollut apua.

"Huomentuopin" juonti kävi jotenkin yhtä sukkelasti. Pari pullollista oli pian tyhjennettynä ja siitä kertynyt tulos meni soittajalle palkaksi.

Tanssi olikin ainoa tarjous, joka ei loppunut kesken. Sitä riitti aamupuoleen yötä ja olisi ollut vieläkin, mutta nälkä pakoitti hajoamaan.

Nälkä oli jo Ristollakin. Hän kysäsi Maijalta leipää, mutta tämä selitti sen loppuneen ja neuvoi pyytämään talosta. Risto odotteli kunnes isäntä nousi vuoteeltaan ja meni sitten selittämään:

— Sattui tulemaan vieraita niin paljon, että minä jäin syömättä. Saisinko minä vielä syödä?

— Mikäpä siinä on, sanoi isäntä. Mene vaan sinne ruokahuoneeseen.

Erittäin hyvältä maistui Ristosta kala ja leipä. Hän pureskeli oikein miehen tavalla. Kun oli lopettanut, oli asian mukaista käydä isännälle sanomassa, että:

— Nyt minä jo söin.

— Hyvä on, kuului isännän vastaus.

METKA.

ENSI VUODET.

Metka ei ollut hänen oikea nimensä. Sen olivat sepittäneet koulutoverit, joilla on merkillinen halu väänellä kauneinkin nimi mitä jokapäiväisimmäksi. Tässäkään ei ollut kuin pari kirjainta alkuperäisestä nimestä, nekin nimen keskeltä, joka oli kauneimpia mitä almanakasta löytyy.

Metka oli siskoparven nuorin. Vanhimmat lapset olivat tyttäriä ja niin paljon vanhempia, että saivat veljen synnyttyä olla osallisina nimen valinnassa. Niinpä näiden ja vanhempien monipäiväisten ponnistusten perästä sai poika näin kuuluvan nimen: Klaus Klemens Wladimir. Kaksi ensimmäistä olivat siskojen ja äidin keksimiä, mutta kolmannen lisäsi isä kenenkään aavistamatta, ajatellen että kolme nimeä näyttää komeammalta. Isä, ollen itsekin virkamies, toivoi pojan kohoavan korkeammalle kuin hän. Jospa tuo nimi kerran maailmassa saisi paikkansa Valtiokalenterin ensi lehdillä, niin siltä varalta on hyvä, että nimiä on kolme. Itse ei ollut saanut nimeänsä kohotetuksi varsin keskivirkamiesluokan tasallekaan. Syytä voi olla se, ettei suku ollut vielä kyllin etäällä talonpoikamaisuudesta. Lukanderit, joihin hän kuului, eivät olleet kohonneet etuoikeutettujen paikalle, mutta vähitellen ne tulevat kohoamaan. Isä näki jo nyt, että Klaus Klemensille muodostuu huomattavasti jyrkempi nenä kuin suvun muille jäsenille. Se oli hyvä merkki. Ja kun poika alkoi katsella ympärilleen ja sommitella ensimmäisiä sanoja, oli tämän katseessa ja äänessä jotain valtiomiehen jylsyyttä. Isä hymyili näille merkeille. Sisaret päinvastoin olivat huolissaan, kun ei heidän pieni veljensä taipunut lallattelemaan

neuvon mukaan, vaan ärjähteli vastaan. Ja jos jolloinkin houkutuksilla ja namusilla saivat taipuvaiseksi, eivät sanat sittenkään lähteneet niin yhtäjaksoisesti ja "fiinisti" kuin siskot olisivat toivoneet. Pieni (lilla) Klemens, jota nimeä he suosivat, tuli heidän alituisen huolehtimisensa esineeksi. Jos muut alkuopinnot sujuivat hitaasti, niin seuratapojen oppiminen ja niiden noudattaminen teki pahinta kiusaa. Paikkakunnan nuoret herrat alkoivat käydä sisarusten kotona "fisiteillä", ja silloin olisi pikku Klemensin pitänyt olla niin tottelevainen ja huomaavainen kuin enkeli. Jos ei käytös ollut mallikelpoista, seurasi siitä vierasten mentyä monet neuvot ja varoitukset. Klemens ei osannut parempaa keinoa kuin että istui seuraavilla kerroilla äänettä ja liikkumatta jossain nurkassa. Mutta istuessaan hän toivoi sitä aikaa, jolloin saisi poistua mieleiseensä seuraan ja näyttää, että osaa hänkin haastella, vaikka ei niin sukkelaan ja liprakasti kuin nämä. Ja istuttuaan parisen vuotta latinakoulun penkillä alkoi olla tuttavapiiriä ja vapautta tarpeeksi asti. Klemens-nimi jäi kotona ja koulussa kuultavaksi, jolloin ei ollut mitään kiirettä, vaikkapa se lausuttiin ankarallakin äänenpainolla. Mutta Metka-nimen kuultua olivat huomio- ja toimintahermot heti liikkeessä. Kiireesti ei Metkakaan toiminut, mutta mitä tuli toimituksi ja sanotuksi, ne säilyivät toverien muistossa vuosikymmeniä.

MIKSEI METKASTA TULLUT KORKEATA VIRKAMIESTÄ.

Koska häntä oli syntymästään saakka ajateltu virka-uralle, vieläpä mahdollisimman korkealle, niin eihän sellainen harras ja sydämellinen toivo voinut olla kokonaan toteutumatta. Hän olisi kenties kiivennyt tuonnekin kaikkein korkeimmalle rapulle, senaattorin "salkun" hoitajaksi, mutta monenmoiset vastoinkäymiset pysäyttivät apulais-nimismiehen laukkuun. Pahin noista vastuksista oli kielen kempeluus. Hän oli puhetaidossa sukua vanhan ajan Moosekselle, joka tosin hoiti korkeata virkaa hänkin, mutta käyttämällä apulaista sanojen sepityksessä. Metkakin tiesi tämän. Olihan latinakoulun uskonnon opettaja monta kertaa ärähtänyt: sinä olet toinen Mooses, jolta ei saa suusta sanoja ei kiskomallakaan. Tästä ymmärsi Metka, että hänen olisi palkattava apulainen puhumaan. Mutta kun ei ollut veljeä, Aaronia, eikä olisi ehkä hyväksytty syrjäistäkään apulaista kouluaikana, ryhtyi hän korjaamaan ääni- elimiänsä lääkkeillä. Metkan koulukaupungissa ei ollut vielä näinä aikoina erityistä ääni-elinten lääkäriä. Kansa hoiteli muitakin tautejaan omatekoisilla kotilääkkeillä. Kaupungissa oli kumminkin erityinen tehdas, jossa valmistettiin lääkettä puhetaidon ja äänen vahvistukseksi. Koko sen maakunnan väestö, johon Metkakin kuului, harrasti näet erityisesti puhetaitoa ja käytti ahkerasti tehtaan lääkettä. Sitä sai lääkärin määräyksettä eikä ollut kallistakaan, ainoastaan noin 80 penniä entisajan "hallin" pullo. Tätä lääkettä ryhtyi Metkakin nauttimaan ja niin hyvällä menestyksellä, että puolueettomat asian arvostelijat, kuten koulutoverit, tunnustivat yksimielisesti hänen puhetaitonsa kohonneen moninkertaiseksi. Mutta miten kävi opettajat ymmärsivät tämän edistyksen? Tietäähän tuon sanomattakin miten pöllöpäät ymmärtävät: Metka sai alituisia nuhteita ja varoituksia lääkkeen nauttimisesta. Salpasivatpa "karsseriinkin" lukkojen taakse, vaikka hän totuuden nimessä selitti nauttineensa lääkettä parantaakseen huonoa terveyttään. Uskoivatko nämä sitäkään! "Vielä sinä, juopporatti, puhut huonosta terveydestäsi: mies kuin mikähän syöttiläs." Tämä oli kyllä totta mitä ruumiinrakennukseen tulee. Mutta heidän olisi oppineina miehinä pitänyt ymmärtää, että terveyden hoito tarkoitti ääni-elimiä, jonka oppilas jätti häveliäisyydestä mainitsematta, koska "vamma" oli synnynnäinen. He vaan jankuttivat omaa "orteliana", uhkasivatpa erottaa koulustakin, vaikka suvun hyvän maineen vuoksi lykkäsivät tuonnemmaksi ja tuonnemmaksi. Viimein he ryhtyivät uhkaustaan toteuttamaan, jolloin Metka pyysi erotodistuksen ja sanoi hyvästit "karssereille" ja koko koulupuuhalle.

KOULUSTA EROTTUA.

Noin kymmenen vuotta oli Metka painanut latinakoulun penkkiä, säännöllisesti kaksi vuotta luokallaan. Ei siis ollut ihme, että hän sieltä päästyänsä lepäili ja hoiteli terveyttään.

Isä, joka vielä eli, olisi kiirehtinyt valitsemaan jonkun virkauran. Mutta kun sisaretkin olivat menneet miehelään, niin ei Metka halunnut jättää isää yksinänsä. Hän otaksui kiirehtimisen aiheutuvan kunnianpyynnöstä nähdä poika virkamiehenä ja otti mielellään vastaan pienet nuhteet. Olihan jaloa olla vanhempansa luona vanhuuden päivinä. Ja Metka osasikin oikeaan.

Kun isälle tuli tuonen tuville muutto, ei tarvinnut ainoalle pojalle lähettää kiireellisiä sähkösanomia eikä ajaa kyytihevosiä näännyksiin. Poika oli kotona ja kaikeksi onneksi aivan vuoteen vierellä, kun isä vetäsi viimeisen henkäyksensä. Hän vuodatti vilpittömiä murheen ja kaipauksen kyneleitä ja ompelutti surunauhan takkinsa hihaan. Mutta eivät ulkonaiset merkit eivätkä kyneleekään antaneet kylliksi lohdutusta. Sydän kaipasi sisällistä lääkettä. Mutta vaikka hän sitä suun kautta lääkitsi vähintään kolme kertaa päivässä, yhtä hyvin pullahtivat kyneleet silmiin ja pääsi syvä huokaus, kun tuttavat isän kuolemata mainiten ilmoittivat osanottonsa suruun. Ei häirinyt sekään, että jalomielisimmät ystävät

lausuivat suruvalituksensa monta kertaa samana päivänä. Vaikutus oli aina sama.

Hän oli niin surunsa vallassa, ettei olisi tointunut hautajaisiakaan järjestämään, elleivät sisaret tulleet avuksi. Nämä saivat puuhata keittäjät ja paistajat. Esimerkin innostamana virkistyi Metkakin ja tilasi vieraille ja itselleen surunhuuhtelulääkettä kokonaisen tynnyrin, vieläpä puolta parempaa kuin mitä itse oli käyttänyt. Sisaret häntä moittivat näin suuresta tuhlauksesta. He eivät käsittäneet, ettei yksinäiseksi jääneelle orvolle riittäneet muutamat hautajaispäivät. Toista oli heidän, joilla oli mies ja lapset.

Metka viettikin isänsä hautajaisia lähes kaksi vuotta, milloin yksinään, milloin ystävien seurassa. Halulla hän olisi viettänyt niitä vaikka koko ikänsä, mutta hautajaisvarat loppuivat ja sitä mukaa vieraatkin vähenivät.

VIRKAURALLA.

Kun viimeinenkin penni oli käytetty isän muiston kunnioittamiseen, saattoi hyvällä omallatunnolla antautua virkauralle. Sisarten miehet olivat jo vuosia sitten kohonneet arvokkaiksi lain ja oikeuden valvojiksi. Yksi niistä palveli läänin keskusvirastossa ja hänen suosituksellaan ja vastuullaan pääsi Metkakin sinne ylimääräiseksi. Hän oli nyt isän toivon mukaan virkamies ja kynä rapisi kuten muillakin herroilla. Virkaan astuessa oli pitänyt antaa lupaus, ettei enää vietä hautajaisia. Mutta lupaus ei ollut niinkään helppo täyttää. Ylimääräiselläkin oli jonkun verran palkkaa. Niinpä joka kerta, kun rahat helähtivät kukkarossa, muistui mieleen isä-vainaja, ja illan hämärtäessä, joka on surun suotuisin hetki, veti vastustamaton voima jonnekin "rohtolaan". Siellä meni usein koko yö, ja lankomies sai pitkään odotella tärkeitten asiapaperiensa puhtaaksi kirjoittajaa.

Viipyminen meni alussa ruumiillisen sairauden syynä, mutta kun näitä sairauspäiviä alkoi tulla useita viikossa, täytyi lankomiehen ruveta ajattelemaan sukulaiselleen terveellisempää virkaa ja asumapaikkaa. Sellainen sattuikin ilmestymään, ja niinpä muutamana päivänä saatiin lukea virallisesti, että ylimääräinen kopisti herra Klaus Klemens j.n.e on määrätty apulaisnimismieheksi K:n nimismiespiiriin. Tuo piiri oli tosin läänin itäisimmässä kolkassa, mutta vähätpä siitä. Tuttavat toivottivat onnea uuteen virkaan ja lankomies lainasi matkarahat aivan pyytämättä.

Tämä oli Metkan elämässä merkkipäivä, jota ei sopinut sivuuttaa aivan kuivin suin. Hän kutsui kokoon ystävät ja piti heille niin hyvät lähtiäiset kuin matkarahat suinkin sallivat. Loppuhan niistä tuli, mutta onneksi sattui lähtiäispitöihin entinen hauska koulutoveri Tupakainen, joka eleli varakkaana maanviljelijänä syrjäisessä Tuikkuniemen hovissa. Tämä ystävä lainasi Metkalle matkarahat, vieläpä runsaalla mitalla.

Nyt hän oli valmis matkustamaan piiriinsä. Lainattuun susiturkkiin kääriytyneenä hän ajoi mahtavan virkamiehen tapaan. Kansan miehenä hän kumminkin esiintyi majataloissa. Suvaitsepa pakkas- ja piiskaryyppyjä ottaessaan tarjota majatalon isännillekin, joten heille jäi mieluinen muisto herra nimismiehestä.

Yhtä kyytiväliä ennen matkan päämäärää oli suurehko kirkonkylä. Täälläkin hän tapasi pari kolme entistä koulutoveria, vieläpä virkaveljensäkin, naapuripiirin nimismiehen apulaisen. Tämäkin oli sijoitettu tänne terveellisemmille seuduille. Näin onnellista yhtymistä ei voinut jättää käden puristukseen, vaan oli vahvistettava iloisella illanvietolla. Ystävien seura lämmitti niin, että Metka jätti vähäksi aikaa susiturkkinsa sen majatalon isännän huostaan, jossa oli iloja vietetty.

Nyt hän matkusti esimiehensä luokse saamaan toiminta-ohjeita. Sieltä annettiin pitkä verorästiluetelo, joten sai heti kohta tutustua piirin kaikkiin kolkkiin. Metka ymmärsi, ettei häntä näillä matkoilla oteta vastaan avosylin. Täytyi siis valita joko korskea ryöstöherran ryhti taikka olla tavallisena ihmisenä ja pyrkiä ystäväksi. Metka valitsi jälkimäisen. Hän otti osaa heidän huoliinsa, mutta kun ei voinut auttaa velkojen ahdistamia rahalla, niin hän esitteli, että jos saataisiin "nauku" murheeseen. Sekin auttoi. Synkät kasvot muuttuivat iloisiksi, ja moni, joka oli vapissut herran taloon tullessa, syleili häntä erotessa parhaana ystävänä. Niin mukautuvaa herraa ei oltu nähty miesmuistiin.

Maine kulki edeltä, ja usein sattui, että tavallisesti peljättyä ryöstöherraa pyydettiin poikkeamaan talossa ja tarjottiin mitä parasta löytyi. Asumakkaista tuntui tämän jälkeen paljoa turvallisemmalta. Nyt ei herra hätyyttele ainakaan syyttömästi. Ehkäpä puolustaakin sellaisessa asiassa, kun heiltä syyttömästi peritään.

Hän oli vähässä ajassa saavuttanut ainakin velkaisten suosion. Mutta ei ole vielä koskaan elänyt ihmistä, joka voisi olla kaikkien mieliksi. Aina löytyy tyytymättömiä. Niinpä, kun hän matkan vaivoista väsyneenä lepäili ja hoiteli terveyttään, tuli tuon tuostaan asiamies kyselemään onko hänen saamisensa käyty perimässä. Jos ei ollut peritty, alkoivat rohkeimmat laususkella korvin kuullen moitteitaan.

Kaikista kiusallisista oli eräs vekselikauppias, vaikka Metka oli matkoillaan juonut hänenkin kanssa veljenmaljat. Sillä oli perimisiä joka ilman suunnalla ja jos ne vähänkin viivähtivät, niin uhkaili tehdä valituksen. Muutaman kerran se oli erityisesti kärsäyksissä, niin ettei Metka malttanut kuunnella aivan äänettömänä, vaan virkkoi:

— Älähän tuossa joutavata jurise, kyllä minä käyn perimässä.

— Se ei ole joutavata, koveni mies. Minun saamiseni hukkuu sinne, jos ei peritä kiireelle... Miksi et kirjoittanut siltäkin Pekka Kanasen leskeltä, vaikka olit käynyt talossa?

— Kävinköhän minä, arveli Metka.

— Ei se edes muistakaan. Olit käynyt ja kysynyt, että onko se Pekka-vainaja kotona.

— Ky... kyllä minä nyt muistan, myönnytti Metka. Kävinhän minä, mutta se ei ollut kotona.

Nyt jo vekselimies kiivastui.

— No etkö sinä... humalaisenakin älyä, ettei kuollut ole kotona, vaikka kävisit kymmenen kertaa kysymässä.

— Niin... niinhän se taitaa olla, myönteli Metka. Ky... kyllä minä nyt ensi matkalla perustelen sen asian tarkemmin.

— Se on tehtävä kiireelle, muuten haihdut virastasi, uhkaili mies ja meni vihoissaan tiehensä.

Metka jäi yksikseen ja tuumaili:

— Raaka ja sivistymätön mies tuokin. Köyhältä leskeltä pitäisi ryöstää ainoat lehmät, vaikka Pekka-vainaja kuuluu velan maksaneen.

Hänen hyvänsuopaista sydäntään painosti ihmisten säälimättömyys ja ahneus. Hän halusi takaisin kaupunkiin. Olihan sielläkin vastuksensa, nuo säännölliset virastotunnit. Mutta seuratoverit olivat toista lajia, eikä ollut puutetta illanviettopaikoista. Täällä ne etsivät, menipä mihin hyvänsä.

Kun tulisi taas se kesä.

KESÄTYÖT JA KESÄMATKAT.

Tuli viimein mitä kaunein kevät. Oli se monen mielestä liika kuiva ja kuuma. Kynnöspellot ja tiet pölisivät, niin että niillä liikkuminen oli aivan kiusallista. Mutta ohrahalmeitten viertäjät olivat tyytyväisiä. Puut paloivat kuin parhaat tervakset. Mustaa maata tuli vähässä ajassa oikein ololta, kun vaan jaksoi palavia puita kyllin sukkelasti siirrellä.

Metka matkusteli parhaan helteen aikana maanteitä tarkastelemaan. Toisenkin kerran hän tällä matkallaan pyristeli sieraimiansa ja puhkuili: pyh pyh tätä pöläkkätä. Viimein hän saapui piirinsä rajalle, jonne myöskin toisen piirin apulaisnimismies kohtaa ajoin.

Virkaveljet löivät kättä, ja Metka virkkoi:

— Pölisee.

— Niinkuin riihessä, vahvisti toinen.

— Kurkku on täynnä pölyä, jatkoi Metka rykästellen.

— Niinpä on, eikä täällä saa mitään, ei kunnollista vettäkään.

— Saisi sataa.

— Niin saisi, mutta sataakos.

— Odotellaan.

— Täälläkö?

— Niin ja lepäillään.

— Jos olisi jotain ajankuluksi, myönnytti toinen.

— Kuuluu löytyvän, tiesi Metka.

— Sama se, jos löytyy.

Keskustelukieli oli lautamiehille tuntematon, joten he arvasivat olevan kysymyksen salaisista virka-asioista. Ja mitäpä muuta se olikaan, sen he kuulivat, kun Metka itsensä ja virkaveljensä puolesta ilmoitti:

— Koska tarkastus on päättynyt, niin saatte mennä kukin kotiinne. Minä ja tämä virkaveli jäämme tänne lähimpään majataloon kirjallisia töitä lopettelemaan.

Lautamiehet salavihkaa nauraa myhähtelivät toisilleen ja erosivat sitten. Metkan mukana olleet lautamiehet kävivät kumminkin ennen paluumatkalle lähtöään majatalossa ja ennättivät nähdä, että nuo kirjalliset työt alkoivat aivan niinkuin he aavistivat: laukut ja takit naulaan ja pullo pöytään.

Viikon kuluttua tapasi varsinainen nimismies toisen lautamiehen ja alkoi tältä kysellä mihin hänen apulaisensa hävisi teitten tarkastusmatkalla.

— Se jäi sinne majataloon kirjallisia töitä lopettelemaan, selitti lautamies naurahdellen.

— Ne olisi ennättänyt lopettaa täälläkin. Sano suoraan jäikö se juopottelemaan.

— Ei toki sanota noin rumasti nuoresta nimismiehestä, virkkoi leikillinen lautamies. Kyllä se jäi minun lähtiessäni virkaveljensä kanssa pöydän ääreen istumaan. Mutta sitten tuli joku sieltä päin ja kertoi, että ne ovat ryhtyneet "viertämään". Siellä mäkimailloivat kaikki muutkin näinä aikoina viertotöissä, niin onko se mikään moitittava teko, että herratkin heitä vähän auttavat.

Vanha nimismies nauraa hymähti lautamiehen pakinalle ja sanoi:

— Kunpa ne vekkulit olisivatkin halmeella viertämässä, niin vähemmän se harmittaisi ja koettaisi sovitella asioita jollain tavalla. Mutta jääppäs viikon päiviksi sinne ihmisten vastuksi, vaikka olisi kiireellisiä verorästien perimisiä ja monta muuta.

— Se on mieleinen vahinko velallisista, tuumaili lautamies. Ja kyllä ne sieltä kotiutuvat, kunhan saavat vähän aikaa vapaudessaan kelliä.

— Vähät minä siitä toisesta, virkkoi vanha nimismies. Mutta minun apulaisellani ei ole aikaa näin pitkiin kellimisiin, muuten saapi kelliä koko kesän. Sano tällaiset terveiset, jos tapaavat.

Lautamies huomasi, ettei hänen leikinlaskunsa antanut asioille yhtään lievennystä, ja lupasi pitemmittä puheita viedä terveiset.

Viimein olivat viertotyöt lopussa ja Metka saapui tarkastuskirjoineen esimiehensä puheille.

— Menipä siellä aikaa, sanoi tämä virallisen kuivasti.

— Menihän siellä, myönnytti Metka. Oli kovin kuumat päivät ja pölyiset tiet.

— Mutta lautamies sanoi tarkastuksen päättyneen viikko sitten, huomautti esimies.

— Kyllä se päättyi, tunnusti Metka. Mutta tapasin siellä virkaveljen ja hänen seurassaan tulin viivähtäneeksi.

— Ymmärrän, ymmärrän, saneli vanha nimismies vakavasti. On kumminkin aivan sopimatonta viivytellä asiakirjoja, vaikkapa itse viipyisikin.

— Ei minullakaan ollut tarkoitus viivytellä, mutta aika solahti aivan huomaamatta.

— No olkoonhan tämä kerta tänään, kun ei vaan enää solahtaisi.

Muistutus ei ollut tämän ankarampi, mutta siitäkin jo Metka ymmärsi ettei ole helppo olla herranakaan. Säännöt ja määräykset ovat tarkalleen noudatettavat. Sen hän tiesi virkaan astuessaankin, vaikkei uskonut, että niitä noin hiuskarvalleen on seurattava.

MERKKIPÄIVIEN VIETTO.

Mutta näitten virallisten sääntöjen ulkopuolella on toisia, aikojen kuluessa vakaantuneita sääntöjä, joita

valistuneessa seurassa kasvanut ei voi koskaan sivuuttaa. Yksi sellainen on nimipäivän vietto. Metkakin tahtoi sen viettää virkamiehen arvolle sopivalla tavalla. Varsinaisen asuinpaikan lähistöllä ei ollut kyllin tilavata huoneustoa, ja siksi hän matkusti tätä merkkipäiväänsä viettämään naapuri-kirkonkylän majataloon, samaan, jossa oli tuliaischemutkin vietetty. Hän oli muistutuksen saatuansa elellyt tavallista säännöllisemmin ja säästävämmin, joten ei ollut puutetta varoistakaan.

Klemensin päivä on marraskuun lopulla, melkeinpä lyhimmän ja pimeimmän päivän aikana. Kemut alkoivat iltasella ja kestivät tietysti koko yön. Aamusella, vierasten poistuessa, nukkui päivän sankari ja havahti vasta toisen pimeään tultua. Hän oli isävainajansa hautajaisajoilta tottunut siihen, että osasi jatkaa yksinäänkin, jos eivät muut joutaneet. Nytkin hän jatkoi, ja muitten laskelmien mukaan oli tätä jatkosta kokonainen viikko, vaikka nimipäiväsankari luuli tätä yhdeksi yöksi, kun ei sattunut koskaan olemaan valveella päiväseen aikaan. Olisi luullut, ettei kellään ole mitään muistuttamista, jos niin merkillisellä miehellä kuin Metkalla olisi pitempikin nimipäivä. Niin ei kuitenkaan ollut. Kun hän palasi virka-alueelleen, sai hän esimieheltään tietää olevansa vuoden vaiheessa vapaa apulaisen toimesta. Syynä kuului olevan tuo pitkä nimipäivän vietto.

Metka ei viitsinyt ryhtyä mihinkään selityksiin. Olihan tämä vaan hyvin tavallinen viran vaihdos, vaikkapa ei vielä ollutkaan nimitystä toiseen virkaan. Hätäilemättä hän lopetteli töitensä ja teki matkavalmistuksia. Hän tiesi kokemuksesta, ettei tuntemattomissa majapaikoissa, varsinkaan hotelleissa olla kyllin huomaavaisia sellaisille matkustajille, joilla ei ole matkalaukkuja, n.s. "kapsäkkiä". Siksi hän vähää ennen lähtönsä sai muutamalta tuttavaltaan käytetyn matkalaukun, jonka täytti heinillä, että se herättäisi suurempaa kunnioitusta hotellien palvelijoissa.

Eron hetken tultua ei Metka lähtenyt niin kuin jänis haavalta, vaan valmisti erokekerit samassa paikassa, jossa oli viettänyt nimipäivänsäkin ja tuliaiset. Joku ystävä yritti puhettakin pitämään ja pitikin, vaikei siinä tullut sanotuksi muuta kuin että "koska tämä meidän ystävämme muuttaa pois, niin... niin... niin... ryypätään, eli juodaan..." Ja niin tapahtuikin.

SUORITUKSIA.

Kekkerin lopulla toi majatalon isäntä laskun, johon oli merkitty sekä ruoka että juomapuolet. Metka katsahti vain loppusummaan ja virkkoi:

— Aivan oikein. Merkitse minun tililleni, minä sitten tuonnempana suoritan.

— En minä tyydy siihen, virkkoi isäntä. Sinä matkustat pois tältä paikkakunnalta ja tuskin muistat milloinkaan suorittaa.

— Älä nyt epäile, kyllä minä muistan.

— Epäilen minä. Se on suoritettava heti.

— Sinäpä nyt... ei minulla ole rahaa.

— Silloin minä otan matkalaukkusi.

— Sama se... ota vaan.

Niin pääsi Metka taipaleelle. Mutta kun rahat olivat todella vähissä kannoissa ja tuokin luottoa lisäävä matkalaukku oli jäänyt ensimmäiseen majataloon, täytyi hänen hankkia itselleen kyytimies, joka vei pitemmän matkan kuin mitä majatalosta annetaan. Hän oli liikemiesten sanontatavan mukaan "hyvittänyt" yhden velkamiehensä ja kun ei tullut monen peninkulman mutkaa, päätti hän "hyvittää" toisenkin ja käski kyytimiehensä ajaa Tuikkuniemeen. Tänne päästyä tuli isäntä vanhaa koulutoveriansa vastaan kartanolle ja alkoi kysellä minnekä nyt matka.

— Tulin vaan sinun luonasi käymään, selitti Metka. Satuin muistamaan, että minä olen sinulle velassa, ja kun olen kuullut, että muutamat velalliset kiertävät saamamiestään, niin tulin, ettet minusta sellaista luulisi. Ja maksahan nyt tuolle miehelle kyytipalkka.

Vanha koulutoveri maksoi aivan viivyttelämättä. Puoli kuukautta vierailtuaan virkkoi Metka:

— Kyllä sinä jo uskonet, etten minä kierrä saamamiestäni. Laitapahan nyt kyyti kaupunkiin.

— Kyllä minä uskon, vakuutti Tupakainen ja lähti sitten itse kyytiin aina kaupunkiin asti.

Näin oli Metkan ensimmäinen virkavuosi päättynyt.

LANKONSA KIRJURINA.

Metkan viipymisellä koulutoverinsa luona oli toinenkin tarkoitus, eikä siis vain varmuuden antaminen siitä, ettei kierrä velkamiestään. Hän arveli viraston herrojen tällä aikaa toimittavan hänelle toisen virkapaikan. Siinä toivossa hän meni lankonsa luokse ja kysyi:

— Jokohan minulle on annettu määräys toiseen virkaan?

— Toiseen virkaan! jamasi tämä vähemmän ystävällisellä äänellä. Olisit ollut kunnollisesti, siellä, missä olit.

— Olinhan minä aikani.

— Olit siten, että jätit vähä väliä virkatehtäväsi viikon päviksi ja menit juopottelemaan.

— Onko sieltä sellaistaakin kerrottuna.

— On. Ja kyllä silloin saapi odottaa määräystä.

— Kaikkia minä kuulen, tuumaili Metka. Mutta samapa se.

— Eihän se ole aivan sama, huomautti lanko. Pitäisi kai sinun jotain tointa etsiä.

— Laita vaan, kyllä minä teen.

— Pitäneehän sinulle laittaa.

Metka sai omakseen pienen kammarin ja lanko toimitti kirjoitustyötä. Tämä olikin mukavampaa kuin matkusteleminen kylästä toiseen velkaantuneiden maalaisten tavaroita kirjoittelemassa ja myömässä. Lähellä olivat lääkkeetkin, jos tarvitsi illan tullen väsynyttä ruumistaan virkistää.

Mutta ihmeen paljon olivat ihmiset ennättäneet muuttua yhden vuoden aikana. Ne olivat tulleet vähemmän kohteliaiksi ja kitsaammiksi. Halullisia rahan lainaajia oli hyvin harvassa ja jos meni ostamaan "tavaraa", niin ei rahatta uskottu ensinkään. Metka ei käsittänyt, mikä pilasi ennen niin avuliaat ihmiset, kunnes joku typeryydessään ilmaisi, että sisar on käynyt kieltämässä.

— Ei silläkään ollut muuta tekemistä, virkkoi Metka loukkaantuneena... Mutta samapa se.

Hän päätti ostaa tästä puoleen käteisellä, vaikkei se ollut oikein arvokasta, eikä mukavaakaan, kun täytyi pyytää langolta kirjoituspalkkoja kovin pienissä erissä. Kerrankin hän meni pyytämään kuutta markkaa.

— Mistäpä minä antanen, sanoi lanko kiusaantuneena. Ei ole itsellenikään yhtään markkaa.

— Vai ei ole sinullakaan, virkkoi Metka ja lähti kävelemään.

Tuskin oli tunti kulunut aikaa, kun hän palasi ja levitti lankonsa eteen pöydälle kolmesataa markkaa eri kokoisia rahoja ja sanoi:

— Siinä on rahaa. Annappa nyt kuusi markkaa.

Lanko ihmettelemään.

— Mistä sinä nämä sait?

— Tuolta kauppaneuvos J:ltä.

— Miten sinä sanoit?

— Sanoin vaan, ettei sinulla ole rahaa yhtään markkaa.

— No, mutta sinähän alennat tällaisilla teoilla minun maineeni.

— Ole joutavata, sanoi Metka. Ei raha alenna mainetta. Se tuo on häpeä, ettei sinun arvosellasi miehellä ole rahaa... Annahan ne kuusi markkaa.

Markat tulivat, sillä nyt ei ollut mitään esteitä. Lanko sai toimittaa rahat takaisin, mutta samalla hän selitti, ettei ole vastaisuudessa annettava hänen maksuansa vastaan.

Kun nuo kuusi markkaa olivat loppuneet ja Metka tuli pyytämään rahaa, ällistyi hän ihmeesti, kun lanko ilmoitti antaneensa pienten raha-asiaiden hoidon rouvalleen, Metkan sisarelle, jolta niitä nyt on

pyydettyä.

- Sinäkö sen niin järjestit? kysyi Metka.
- Itse häntä halutti ottaa hoitaakseen.
- Ja sinä myönnyit... Olen pitänyt sinua tarmokkaana miehenä, ja nyt tuollaiseen suostuit.
- Pitäähän täällä taipua naistenkin tahdon alle.

Lanko sanoi näin Metkaa rauhoittaakseen, ettei tämän ja uuden rahastonhoitajan välit kovin kiristyisi. Pitempiaikaista sovintoa hän ei sittenkään uskonut syntyvän, päätellen siitä, kun sisar oli uhannut rahastonhoitajaksi ruvetessaan antaa ainoastaan tosi-tarpeisiin. Harvoin on kahdella ihmisellä samat käsitykset tosi-tarpeista, lähisukulaisilla vieläkin harvemmin.

Tosi-tarpeellisia olivat sisaren mielestä ruoka ja vaate, joita taas Metka piti aivan sivuasioina.

Ja kun yksimielisyyden saavuttaminen näyttäytyi aivan mahdottomalta, päätti Metka jättää koko talon ja muuttaa toiseen paikkakuntaan. Siihenkin tarvittiin rahaa, ja kun ei ollut toivoa sisarelta, meni hän vanhan tuttavansa kauppaneuvos J:n luokse ja sanoi:

- Lainaapa kolmekymmentä markkaa, minun täytyy matkustaa pois.
- Miksikä pois? Eikö langollasi ole enää työtä?
- Olisihan siinä, mutta sisar on herennyt niin häjyksi, että pois minä matkustan.
- Taidat puhua liikoja, epäili kauppaneuvos. Eipä siitä ihmisestä ole ennen sellaista kuulunut.
- Ei se nytkään muille, vaan minulle, selitti Metka. Jokaisesta markasta pitäisi tehdä tili mihin sen panee. Kuka tätä kärsii.
- Kyllä sisaresi on oikeassa, puolusti kauppaneuvos. Jokaisessa hyvin järjestetyssä liikkeessä ja taloudessa merkitään pennikin, jopa että markka.
- Ei minun taloudessani merkitä, sanoi Metka. Annahan kolmekymmentä markkaa, että pääsen lähtemään.
- Älä lähde minnekään, ole paikallasi.
- En ole.

Kun kauppaneuvos huomasi taivuttelunsa turhaksi, antoi hän pyydetyn summan.

Lähtö ei kumminkaan tapahtunut aivan määrälleen. Luonnollisena viivykinä oli ensinnäkin läksiäisten vietto, monta muuta lisäksi. Suoraluontoinen mies ei poistu paikkakunnalta järjestämättä asioitansa. Niinpä Metkakin vielä lähtönsä viime hetkenä poikkesi kauppaneuvoksen luokse ja virkkoi:

– Poikkesin ennen lähtöäni sanomaan, että koska sinä haluat pitää tarkan ja järjestetyn kirjanpidon taloudessasi, niin ehkäpä merkitsetkin ne minulle lainaamasi kolmekymmentä markkaa epävarmojen saamisten joukkoon.

Kauppaneuvos ei tuosta yhtään hämmästynyt.

- Merkitään vaan... taikka jos haluat, niin pyyhkäistään pois kirjoista.
- Älä nyt toki, kielteli Metka. Ei sitä vielä niin tarkkaan tiedä.
- Tehdään vaan kuten haluat.

Ja Metkan velka siirrettiin epävarmojen saatavien joukkoon.

TOISEN LANKONSA APULAISENA.

Jo vanhanaikaisessa katekismuksessa oli vakava varoitus siitä, ettei pidä kenenkään hyvää nimeä eikä arvoa millään tavalla turmella. Tämän oli Metkakin lukenut jo koulupoikana, mutta vasta lankonsa huomautuksesta hän oikein käsitti, miten varovainen siinä asiassa täytyy olla. Siksipä hän matkustaessaan toisen lankonsa, maalla asuvan kihlakunnan tuomarin luokse, tilasi viimeisestä

majatalosta kaksi hevosta. Tosin eivät ajopelit olleet kahdelle hevoselle varustetut, mutta kun kyytimies solmeili köydenpään vara-aisaksi, niin kaksivaljakko siitä tuli kuin tulikin. Vastaan tulevat väistyivät hyvin kunnioittavasti tien syrjälle.

Valjakon lähestyessä määräpaikkaa istui arvoisa lanko, kihlakunnan tuomari, pöytänsä ääressä ikkunan edessä, josta näki etäälle koivukujaa pitkin. Huomasipa hänkin kaksivaljakon.

— Kukahan sieltä kahdella hevosella tulee, hän virkahti.

Ylhäiset tuttavat muistivat mieleen ja hän nousi mennäkseen muuttamaan päällensä juhlallisempaa pukua. Katsahti kumminkin vielä kerran kujalle, ja kun ajopelit näyttivät kovin kapeilta, niin jäi odottamaan. Eivät nuo olleet vaunut, mutta mitkä ne sitten olivat. Nyt ne jo lähestyivät taloa ja kyytimies hyppäsi avaamaan porttia. Tuomari asetti rillit nenälleen.

— No, mutta kenet minä näen... Metka totisesti...!

Tuomarin huudahdus osoitti, ettei kaksivaljakko ollut turhan tautta. Arvoa se lisäsi. Kyytimieskin teki mitä vähänkin osasi herransa avustukseksi rattailta laskeutuessa. Epäilemättä oli tämä suuri herra, jonka näki siitäkin, että tuomari itse seiso i rappusilla vastaanottamassa.

Kyytimies alkoi kääntää hevosiaan, joita tuomari yhäkin katseli, ja pistettyään Metkalle kättä, kysyi:

— Mikä rakkine se on tuo?

— Mikä tuo?

— Tuo jolla tulit.

— Etkö ole ennen nähnyt parihevosta?

— En tuollaisten kyytikärrien edessä ole nähnyt enkä ymmärrä mitä varten niitä on kaksi.

— Luulinpa sinun ymmärtävän, ettei kihlakunnan tuomarin kotiin sovi ajaa yhdellä hevosella.

— Siitäkö tämä johtuukin!

— Ajattelitko minun itseni vuoksi?

— En tässä osannut ajatella mitään, ihmettelin vaan, mutta nythän minä ymmärrän, että tämä on "hunööri" minulle.

— Tietysti sinulle ja tottahan nyt mielihyvällä maksat kyytimiehelle palkan.

— Kukapa ei näin harvinaisesta kunnioituksesta maksaisi vaikka paljonkin.

Kohta tiesivät muutkin pitäjän herrat miten arvokkaasti heidän uusi tuttavansa on saapunut. Ja kun Metka viipyi paikkakunnalla, niin ei hän jättänyt muitakaan aivan osattomiksi samansuuntaisista "hunööreistä".

Metkan tulo sattui otolliseen aikaan. Entinen kirjuri oli kuollut, ja kukapa hänen paikalleen olisi ollut soveliaampi. Hän pääsi heti kohta työhön, ja kun istuntokausi joutui, tuli hänen toimia pöytäkirjan pitäjänä, joka oli paljoa arvokkaampaa kuin jäljennösten kirjoittaminen kaupunkilangon luona. Muutenkin oli maaelämä muhkeampaa. Hauskoja toti-iltoja vietettiin tuon tuostakin, joihin pitäjän herrat kokoontuivat. Se oli toista kuin ryyppyjen naukkiminen jossain nurkkakapakassa. Metka olisi vaan toivonut, että jokainen ilta olisi ollut toti- ilta. Onhan yksi päivä yhtä hyvä kuin toinenkin. Hän huomautti tästä lankoansa, mutta tämä katsoi sen mahdottomaksi ja virkkoi: mistä sitä riittäisi, hyvä kun kerran viikossakaan.

Metka jäi siihen käsitykseen, että suurimpana esteenä oli aineen puute. Kuka vaan sen poistaisi, niin olisi kaikki hyvin. Ja tulikin se kerran poistetuksi. Lanko laittoi hänet ennen käräjien alkamista ostamaan kaupungista leimamerkkejä ja antoi sitä varten viisisatasen. Kyyti oli kotoa, samoin eväät, joten ei rahaa muuhun tarvinnutkaan. Oli käytävä kiireesti, joten tehtiin varma määrä milloin on jouduttava takaisin. Metka oli aivan samaa mieltä ja meni heti kaupunkiin tultua toimittelemaan asioitansa. Ensimmäinen ja tärkein oli tietysti konjakkikauppa.

— Tunnettehan minut... hän esitteli itsensä ja käski mittaamaan kaksi kannua parasta konjakkia sekä merkitsemään hänen laskuunsa.

— Kyllä herra tunnetaan, sanoi myöjä, mutta konjakkia ei anneta laskuun.

Jos tällainen vastaus olisi annettu kotikaupungissa, ei hän olisi yhtään ihmeteltyt, mutta kun täällä

pienessä, vähemmän tunnetussa kaupungissa rohjettiin sanoa tuolla tavalla, niin se oli jo liikaa.

— Vai ei anneta, sanoi Metka arvonsa tuntevalla äänenpainolla. Onkos teillä sellainen astia, joka maksaa viisisataa markkaa.

— On, jos vaan herralla on rahaa.

Metka levitti pöydälle viisisatasen ja ilmoitti mihin astia on tuotava.

— Ja sen pitää olla hyvää, hän muistutti lähtiessään.

— Parasta mitä löytyy, vakuutti myöjä.

Nyt hän meni leimamerkkien myymälään ja esitteli itsensä.

— Varmaan tunnette kihlakunnan tuomari B:n, lankoni. Antakaa hänen laskuunsa viidensadan markan edestä leimamerkkejä.

Täällä ei tehty pienintäkään vastaväitöstä.

Nyt olivat asiat toimitetut, mutta paluumatkalle lähtö jäi huomiseen. Täytyi tutkia onko tavara sopimuksen mukaista ja, jos siksi tunnetaan, palkata hevonen astiata kuljettamaan. Tutkimiseen kului yö ja puolet seuraavasta päivästäkin. Sitten alkoi matka. Herra ajoi edellä, pieni tutkimusnassakka mukanaan ja perästä tuli ison astian vetäjä. Tätä kallista kuormaa täytyi kuljettaa varovasti, joten matka kului hitaasti. Ja kun eväitä oli näin runsaasti, poikkesivat he tavallista useammin tienvierustaloihin syöttämään. Täten kului aikaa paljo pitemmälti kuin oli lähtiessä laskettu.

Tuomaria alkoi huolestuttaa. Käräjän alkamispäivä oli käsissä eikä leimamerkkien hakijoita kuulunut eikä näkynyt. Jokohan varoituksista huolimatta ryhtyi ryyppimään ja tulee milloin tulee, tyhjin käsin. Minkä se vähäinen renkipoika taitaa. Tuomari tähysteli vähä väliä tielle ja harmitteli. Nyt tässä sotku syntyy. Rahat menivät, ja uusi reissu.

Kun Metka viimeinkin ajoi rappusten eteen, kiirehti tuomari vastuukseen ja ensi sanakseen kysyi:

— Saitko leimamerkkejä?

— Sain, örähti Metka, ja onpa vielä muutakin.

— Kyllä huomaan, että on ollut muutakin, mutta pääasia on leimamerkit.

Samassa joutui toinenkin hevonen ja pysähtyi edellisen jälkeen.

Nyt sen huomasi tuomarikin ja kyseli:

— Mikä se tuo on? Mitä tynnöriä se vetää?

— Siinä sitä on, selitti Metka.

— Mitä siinä on?

— Siinä on konjakkia ja onkin hyvää.

— Konjakkiaiko ja täysi tynnöri?!

— Täysi.

Tuomari ei osannut muuta kuin ihmetellä. Hän ei vähään aikaan ymmärtänyt, miten tästä selviää ja miten tuon runsauden sarven kanssa menetellään.

Metka toimitti asiansa loppuun asti ja antoi neuvoja kyytimiehelle.

— Vieritä tynnöri tuonne kellarin eteen, mutta vieritä varovasti ja tule sitten saamaan palkkasi.

Nyt ei tarvinnut valittaa aineen vähyyttä, vaikkapa valmisti totipöydän joka illaksikin.

Mutta kun alkavilla käräjillä oli lain mukaan sakotettava salaviinankauppiaita, koetti tuomari löytää entistä enemmän lieventäviä asianhaaroja, sillä Metkan tuomaan tynnöriin täytyi ottaa maksuosallisiksi muitakin pitäjän herroja.

HAUTAJAISET.

Kun merkillinen henkilö kuolee, on hänen elämäkertansa ja pitkä ansioluettelo seuraavan päivän sanomalehdessä. Siinä luetellaan tarkalleen mitä kouluja vainaja on käynyt, milloin minkin tutkinnon suorittanut ja missä viroissa ja luottamustehtävissä toiminut. Sen, että nämä tiedot tulevat näin sukkelaan haalituiksi, arvelevat monet mahdolliseksi ainoastaan siten, että elämäkerta on kirjoitettu viikkoja, ehkäpä vuosiakin aikaisemmin, johon ei kuolonsanomana saavuttua tarvitse lisätä yhtään sanaa, kun elämäkerta alkaa sanoilla: eilen vaipui j.n.e.

Asianomainen olisi varmaan eläessäänkin utelias tietämään mitä hänestä kuoltua sanotaan, ja se toivo toteutuisikin, jos sanomalehdet olisivat yhtä herkkäuskoisia kuin yksityiset ihmiset ennen aikaan. Silloin näet sattui, että jotkut kuuluisat henkilöt saivat kuolla useita kertoja. Metkakin joutui tästä kunniaa osalliseksi, vaikkei hän ollut mikään kuuluisuus eikä muutenkaan ikäloppu. Hän oli vuosien kuluessa ennättänyt asua monissa paikoissa ja toimia viroissa, milloin tuomarien milloin nimismiesten apulaisena ja väliin itsenäisenä maalaisten asianajajana. Tästäkö muutteluvaisuudesta lienee johtunut, mutta niin se sattui, että monet huhut hänen kuolemastaan osottautuivat perättömiksi.

Kerrankin hän oleskeli N:n pitäjässä odottelemassa käräjien alkamista. Puheenjohtajana tuli siellä toimimaan virkaa tekevä varatuomari Böklin, hauska mies ja Metkan hyvä tuttava. Vanha tuomari ei enää matkustellut kihlakuntansa maaseudun käräjillä, vaan asui kaupungissa. Siellä varatuomarikin asui istuntojen väliaikoina. Mutta juuri kun hänen piti lähteä N:n pitäjän käräjille, oli levinnyt tieto, että Metka on kuollut. Kun hän lähtöpäivänään meni käymään esimiehensä, vanhan tuomarin kotona, tuli siellä ensimmäisenä puheeksi juuri tuo asia.

— Metkako kuuluu kuolleen ja aivan äkisti.

— Niinpä kerrotaan, vastasi varatuomari vakavana, vaikka hänelläkin taisi olla osansa tuon huhun liikkeelle laskemiseen.

Vanha tuomari huokasi.

— Vai jo päättyi hänenkin elämänsä ura. Monesti toimittiin yhdessä, ja olkoonpahan miten hyvänsä, mutta kaipauksella häntä muistelen. Tulisin saattamaan viimeiseen lepoonkin, vaan on niin etäällä. Haluaisin kumminkin jollain tavalla ottaa osaa hänen muistonsa viettämiseen. Oletko niin ystävällinen ja toimit minun puolestani.

— Ky-kyllä, jos vaan...

Varatuomarin mieleen jylkähti, että häntä ehkä pyydetään hautaseppeleen laskijaksi.

— En minä mitään erikoista, sanoi vanha tuomari. Ajattelin vaan, että voisit mennessäsi hiukan juomavaroja ja tarjoaisit hautajaispäivän iltana paikkakunnan herroille totilasit.

Varatuomari ihastui. Juuri tätä hän oli odottanut ja virkkoi nyt varmalla äänellä:

— Hyvin kernaasti minä sen toimitan.

Hän aprikoi, kysyisikö miten hautajaisvarojen kanssa menetellään, jos huhu on perätön, mutta katsoi viisaimmaksi olla vaiti. Täytyihän vanhan lakimiehen ymmärtää, että asialla on aina kaksi puolta: jos ei ole syytä surujuhlan viettoon, on vietettävä ilojuhla ja sitä suuremmalla syyllä, koska varatut aineet siihen hyvin soveltuvat.

Iloisena lähti varatuomari toimittamaan ostoksia ja panipa omiakin varojensa lisäksi. Saavuttuaan virantoimitus-alueelleen ei siellä kuulunut mitään Metkan kuolemasta eikä hän sitä kysellytkään. Kumminkin hän lähetti heti kohta kutsut kaikille niille herroille, jotka olivat ennenkin osoittaneet olevansa kykeneviä ja halukkaita milloin mitäkin kuollutta "hautaamaan".

Muissa hautajaisissa ei itse asianomainen ota osaa mihinkään menoihin, ei ainakaan ruumiillisesti, mutta Metka kilisti ja kallisti yhtä ahkerasti kuin toisetkin. Ja kaikki nyt muistivatkin kilistää ja juoda hänen terveydekseen. Menojen jatkuessa muutamat kilistivät niin rajusti, että lasit lohkeilivat, ja huusivat: eläköön Metka! Ei hän nytkään havainnut olevansa sen enempää huomattu, touhusi vaan toisten mukana. Kokoonkutsuja oli varottanut, ettei asiata ilmaista ainakaan alussa. Viimein meni joku Metkan rinnalle istumaan ja kysyi:

— Tiedätkö sinä tämän illanvieton merkitystä?

— En minä tiedä, vastasi Metka.

— Nämä ovat sinun hautajaisiasi.

— Mi... mi... mitä tämä on, en minä ymmärrä, kyseli Metka ällistyneenä.

Varatuomari jouduttautui selittämään.

— Niin, kyllä nämä ovat sinun hautajaisiasi. Kaupungissa oli näet levinnyt huhu, että sinä olet äkkiä kuollut, ja herrassyötinki A. lähetti konjakkia ja valtuutti minun pitämään sinulle hautajaiset, ja nyt näitä on pidetty ja pidetään.

Kaikki odottivat selityksen vaikutusta. Mutta he tulivat jotenkin noloiksi, kun ei Metkan suusta lähtenyt yhtään sanaa, vesikarpalot vaan kihosivat silmistä ja valuivat alas kasvoille. Varatuomarikin nolostu, mutta alkoi kumminkin lohdutella.

— Älä nyt kuitenkaan ota tätä asiata noin vakavalta kannalta äläkä suinkaan loukkaannu. Leikkiähän tämä on.

Metka pyyhkäsi vedet silmistään ja kohauttaen olkapäitään virkkoi:

— Vähät minä semmoisista... Siitä minun mieleni tuli liikutetuksi, kun huomaan, että minulla on todellisia ystäviä... Olkoonpahan elämäni mennyt muuten miten hyvänsä, mutta kun on saanut elää tällaisia hetkiä, niin on se kuitenkin suloista.

Nolostuneet kuulijat pääsivät entiselleen. Kaikilla oli jotain sanomista. "Oikein, Metka." — "Oletko sinä epäillyt, ettei sinulla olisi ystäviä." — "Eläköön Metka!"

Vieläkin pyrkivät vedet kihoilemaan Metkan silmistä. Mutta viimein hän pudisti pois kaikki liikutuksen jäljet ja polveensa lyöden huudahti:

— Tahtoisin minä vaan tietää, löytyykö toista, joka on ollut "pätäkässä" omissa hautajaisissaan!

Sitäpä ei yksikään tietänyt, ja se onkin "rekorti", jota ei jokainen saavuta.

YKSI KERRALLAAN.

Vanha Partanen ei viskellyt vihojaan "jumalanviljalle", vaan ei myöskään käyttänyt väärin. Harvoin hän sitä osti itselleen, mutta oli kaupungissa käydessään valmis tuomaan köyhälle tai rikkaalle, joka vaan antoi rahan. Ja vaivoistaan ei vanha Partanen ottanut penniäkään. Sen verran tuli toki jokaisen auttaa lähimaistaan. Ja ettei kukaan ajattelisi hänen kuljettelevan "jumalanviljaa" nautinnon toivossa, vielä vähemmin himossa, ei hän koskaan ottanut hyvästä työstään kuin yhden ryyppyn, senkin aina hatun heittäen. Jos sitten jonakin toisena päivänä sattui uusi tarjous, niin se tuli muusta naapurien ystävyydestä ja oli aivan eri asia.

Ja tätä hän ei salannut pojaltaankaan, nuorelta Samulilta. Se sai olla aivan vierellä katsomassa. Ja jos joku halusi tarjota tällekin, oli vanha Partanen kehottamassa poikaansa ja puhui hyvin vakavasti aivan näillä sanoilla:

— Ota pois, kun annetaan, älä houkutat. Ei se miestä pahenna, jos ei mies itseensä. Minä olen maistanut polven korkuisesta ja tiedän sanoa mitä se on ja miten sitä on käytettävä. Se on yhtä virkistävää kuin leipäkin, sillä se on valmistettuna samoista jumalanviljoista. Mutta kun tähän on erotettu ainoastaan virkistävin, puhtain ravintoaine, niin ei sitä saa nauttia samalla tavalla kuin leipää, miten paljon milloinkin. Yksi ryyppy kerrallaan ja sekin niin pieni, ettei jalat vähintäkään horjahtele. Ja pää pitää pysyä aina selvänä, että olkoonpa toimitettavana miten tärkeitä asioita hyvänsä, ei saa tulla hairahduksia. — Jos, poikani, seuraat näitä sääntöjä, niin ota ryyppy, kun annetaan, mutta älä ota toista.

Samuli-poika muisti tämän säännön ulkoa ja kunnioitti kultaisena ohjeenaan. Hän oli päättänyt sitä seurata järkähtämättä ja suoritti, erittäinkin isänsä läsnä ollessa, tuon "jumalanviljan" nauttimisen kaikella kunnioituksella: hatun heittäen ja isän tavalla kiittäen, jotta tämä ja muutkin näkisivät, ettei pojasta polvi muutu. Vanha Partanen näki sen ja iloitsi. Hän saattoi olla tyytyväinen sekä itseensä että poikaansa. Hänellä on poika, jota ei maailman myrskyt horjuttele.

Tyytyväinen oli Samulikin. Sopi olla ystävänä kaikkien kanssa. Jos juopommat alkoivat tyrkyttää lakkaamatta "jumalanviljaansa", torjui Samuli tämän tuumittelemalla: yhteen se minulta asettuu, ei enempää. Hän pääsi aikamieheksi kertaakaan poikkeamatta isän tavoista. Olisi ehkä päässyt pitemmällekin, mutta kerran kylän poikain kanssa ryyppiskellessä huomasi naapurin Pekka tuon Samulin selityksen kovin yksipuoliseksi. Samuli oli silloinkin lausunut, että yksi kerrallaan, ei enempää, jolloin Pekka paukautti sanoa:

— Kuka sinulle tarjoaakaan kahta yhtäaikaa. En minäkään ole ottanut, en ikäpäivänä kahta ryyppyä samalla kerralla.

— Pitää olla välillä aikaa, puolusteli Samuli.

— No onhan tässä ollut aikaa, eikä iankaikkisuutta, tenäsi Pekka. Vai luuletko sinä tulevasi toisen kerran tänne maailmaan ja sitten vasta otat uuden ryyppyn.

Samuli jäi sanattomaksi. Todellakin hän oli ajatellut ajan määraämistä kovin ahtaasti. Eihän siihen tarvinnut päiviä. Ottihan isäkin jo toisessa talossa, vaikkei talon väliä kulkiessaan olisi viipynytään kovin monta minuuttia. Mutta kuluuhan aika kävelemättäkin, niin ettei siinä tule mitään virhettä, jos joskus ottaa lyhemmänkin väliajan perästä. Isän sääntöjen pääpykälähän onkin se, ettei jalat horjahtele ja että pää pysyy selvänä. Samulia hiukan harmitti, ettei ennen huomannut tätä, vaan on tuon toisen, paljoo vähäisemmän säännön tähden kinastellut vuosikausia tuttaviansa kanssa. Nyt hän seuraa tätä toista tärkeämpää pykälää, pitää päänsä mittarina ja välittää vähät ajan kulusta. Sen hän kumminkin pitää niin varmasti, ettei isä eikä kukaan kykene sanomaan sanallakaan.

Samuli pääsi kuin pahasta painajaisesta. Nyt hän vasta tunsu ensi kerran nauttivansa toverien seurasta. Ei tarvinnut muistella milloin on ottanut. Joskus vaan toisten huomaamatta pudisti päätään, että voi olla varma sen selvydestä. Ja selvä se oli, kun hän viimein erosi ystävästäänkin ja alkoi astua kotiinsa. Hän käveli yhtä jalaksen jälkeä ja melkein hoipertelematta pysyivät jalat samassa suunnassa. Eikä siinä liukkaassa jalaksen uurnassa pysy kenenkään jalka aivan horjahtelematta. Mutta jos tie olisi yhtä suora ja kova kuin tuvan lattia, niin varmaan pysyisi. Samuli oli siitä asiasta aivan varma. Hän oli niin varma, ettei siitä tarvitse kenenkään epäillä. Ja hän näyttää sen todeksi jokaiselle. Hän ei välittänyt enää kulkea jalaksen jälkeä, astuipahan mihin astui, mutta tuvassa hän sen näyttää.

Kun Samuli joutui kotinsa tupaan, seurasi hän tiellä tekemäänsä päätöstä, alkoi heti kävellä tuiki vakavana yhtä sillan rakoa myöten ja puheli lakkaamatta:

— ... ja minä uskallan näyttää sen vaikka kelle, että minun jalkani ei horjahtele. Tällä lailla ei kävele se, jonka pää ei ole aivan selvä... mutta minä saatan tätä tehdä vaikka päiväkaudet... Yks, kaks... näin minä marssin kuin sotamiehet ja jalan pitää sattua mihin minä vain tahdon... Ja jos kirjoitatte numeroita peräkkäin, niin minä lasken yhteen. Saatte kirjoittaa vaikka taulun täyteen, niin minä lasken, ja summa pitää tulla oikein. Mutta jos ette usko, niin koettakaa... Vai luuletteko ettei summa satu paikalleen... Sen pitää sattua, sillä minun ajatukseni juoksu ei ole ollut milloinkaan tämän selvempi...

Vanha Partanen istui jotenkin myrtyneen näköisenä nurkassa ja katseli äänetönnä poikansa kävelynäytteitä. Mutta vaikka hän näki, että poika astuu aivan hänen määräystensä mukaan, horjahtelematta, niin sittenkin... niin sittenkin... ja vielä sittenkin... on hänen oma esikoisensa ja ylpeytensä melkein pä sikahumalassa.

Tätä seikkaa ei vanha Partanen enää oikein ymmärtänyt.

YRJÖ SARKANEN.

(Haudankaivajan juttu.)

— Kysytte, onko täällä koskaan kummitellut, virkkoi haudankaivaja Kaaperi istahtaen helteisenä heinäkuun päivänä nurmittuneen hautakummun laiteelle, vastapäätä muutamia nuoria miehiä, jotka ohi kulkiessaan olivat poikenneet hautausmaata katselemaan ja pysähtyivät nyt leikkisäksi tunnettua "viimeistä virkamiestä" puhuttelemaan.

— On täällä kummitellut, vakuutti hän uudestaan — toissa iltana viimeksi. Haluatteko kuulla sen jutun?

— Halutaan toki, vastasivat nuoret miehet yhteen ääneen.

— Mutta teillä täytyy olla aikaa. Se ei ole aivan lyhyt. Se alkaa kymmenien vuosien takaa.

— Vaikkapa alkaakin, kunhan päivässäkään tulee kerrotuksi.

— Sillä puheella... Te ette tiedä mitään Sarkamäen Yrjöstä, jolla minä 30 vuotta takaperin palvelin renkinä. Se oli rehti isäntä, joka piti hyvän ruuan työvälleen, eikä palkkaa maksaessa kuulunut

kitinätä. Mutta sille piti tehdä työtä kummallakin kädellä. Ja mielellään sille tekikin, sillä hän itse teki enemmän kuin yksikään muu työmies, eikä kumminkaan koskaan kehunut eikä heikompivoimaisia halveksinut. Hän oli oikea työhullu, jolle työttömät ajat olivat ikävimmät. Heinäkuun iltoina auringon laskun aikana ja sunnuntaipäivinä hän joskus leikillään (mutta varmasti, puoliksi tosissaan) virkkoi, että muuten on luoja luonut kaikki hyvästi, vaan loi yöt ja pyhäpäivät. Ei se sitä sanonut pyhäpäiviä halveksiessaan. Yrjö kävi kirkossa useammin kuin muut, jotka hyvin kokolla koprin pyhäpäivää odottavat. Mutta iltapuoli siitä jo oli ikävä viettää joutilaana ja usein hän meni työpaikkoja katselemaan.

Yrjö luuli olevansa rautaa, joka kestää ainaisesti. Siinä hän kumminkin erehtyi. Hän olisi alkanut tarvita ruoka-unetkin, mutta sellaiseen ajan tuhlaukseen hän ei antautunut, vaan rupesi illan suussa hiipivää väsymystä karkoittamaan kotikorvessa keitettyllä "vanhalla miehellä". Sitä oli nyt aina povitaskussa litteässä pullossa ja siitä hän kävi salaviihkaa pajukon tai ladon suojassa kulauttamassa. Kulauksen päälle hän kohautti olkapäitään, ja silloin sai arvata, että nyt ei taas pysy poikaset perässä olipa tehtävänä mikä työ tahansa.

Sitä tekoa kului vuosi, ehkäpä toistakin. Litteän pullon sisällys ei enää riittänyt rupeamaksi. Täytyi käydä keskelläkin täyttämässä. Varasto hupeni sitä mukaa, mutta silloin meni Yrjö aittaansa, mittasi rukiita säkkiin ja vei hevosella Kotakorven mökkiin, jonka vaimo, vanha viinankeitäjä, valmisti rukiista jäsenten jännittäjää. Sellainen valmistustapa oli jo kiellettyä, mutta Yrjö ei katsonut millään tavalla lakia rikkovansa, kun ei keittänyt kellekään myötäväksi, ainoastaan omaksi tarpeekseen. Mökin mies, sorakielinen ukko, kanto valmisteeseen aineen suurella leilillä Sarkamäelle. Leili oli ulkopuolelta tervattu ja jos vastaantulija sattui kysymään, mitä leilissä on, vastasi ukko: tervaa. Ettei ruunun miehet eivätkä muutkaan pahansuovat pääsisi heidän hommistaan tietämään, käyttivät he samaa nimitystä keskenäänkin puhellessaan, ja minä kuulin kerrankin mökin ukon kysyvän: "Yrjö, onko sitä vielä sitä tervaa?"

En muista mitä Yrjö siihen vastasi, mutta sen huomasi syrjäinenkin, että tervan maussa se oli aina. Työtä se oli vieläkin tekevinään, vaikka se supistui siihen, että tuli työpaikalle, tarttui aseeseen, nujerti sillä muutaman minuutin ajan ja lähti sitten astua junnaroimaan pihaan ottamaan lisävoimia. Potattia nostettaessa kävi viimeksi pellolla. Tonkasi yhden kerran taikollakin, mutta siihen se työnteko loppui.

Pois pani taikon ja lähtiessään örähti: tarkkaan. Tarkoitus oli kai varoittaa, että pitää ottaa tarkkaan kaikki potatit. Yritteliä pois mennessään entiseen tapaan jalallaan potkia multaa, nähdäkseen oliko huonosti harattu, mutta eipä jalka totellutkaan enää. Ne tarvitsivat olla tanakasti maassa kiinni ja ainoastaan arvelun perästä uskalsi toksautella toista toisen edelle. "Vanha miestäkään" ei kyennyt enää laskemaan pienempään astiaan, vaan täytyi kulautella suuren lekkerin suulta.

Sen kupeella hän istuksikin enimmät ajat ja ennenkuin potatit olivat kuopassa, tuli Yrjö niin läpeensä tervatuksi, että jäikin siihen aitan lattialle selälleen köllöttämään.

Emäntä oli ensimmäiseksi huomannut ja kutsui kaikkia muitakin katsomaan. Siinä sitä katseltiin ja käänneltiin, ja päätökseksi tuli, että kuollut mikä kuollut. Kotakorven mökin vaimo haettiin pesemään. Muori, joka oli tähän asti pitänyt huolen sisäpuolen huuhteluveden keittelemisestä, pesi nyt viimeksi kotiliedellä lämmitetyllä vedellä ulkopuolenkin ja puki sitten päälle puhtaan, vasta neulalta heitetyn liinapaidan ja samoin tanakasta toimikkaisesta ommellut uudet housut. Sellaisena sitten asetettiin Yrjö laudalle, jonka toinen pää oli jyvähinkalon laidalla ja toinen vanhan viinatynnyrin päällä. Hautajaisten valmistusaikana kävivät naapurit pitkälle matkalle lähtenyt katsomassa ja hyvittelivät surevia sukulaisia sillä, että on aivan yhtä punakka kuin eläessäänkin.

Hautajaisissa syötiin ja juotiin kaksi päivää. Siinä välissä käytiin Yrjö tuomassa tänne "pitkän pellon piertanolle". Kun minä sitten kymmenien vuosien kuluttua pääsin tämän pellon käsin kyntäjäksi, niin tulin usein pysähtyneeksi entisen isäntäni hautakummun viereen ja muistui mieleeni, että vieläköhän lienet yhtä punakka kuin ennenkin. Toissa iltana minä sitten sain sen tietää, josta alkaa kertomukseni toinen osa.

* * * * *

Yrjön emäntä eli vanhaksi. Muutamia päiviä takaperin tuotiin sana, että nyt on hänkin kuollut ja minun pitää valmistaa hänelle lepopaikka. Siinäpä ei ollut aprikoimista mihin tuon valmistaisi: tietysti miehensä viereen. Kun tiesin kymmenissä vuosissa mullan kerinnee painua vieremättömän lujaksi, uskalsin ruveta uutta hautaa kaivamaan aivan entiseen kiinni. Se sattuikin niin tarkalle, että pohjalle tultua hipasi lapio Yrjön arkun kuvetta. Kiitollisuudesta entistä emäntääni kohtaan, joka oli kymmeniä kertoja ojentanut renkipojalle vahvan voipalasan keskellä rupeamaakin, kaivoin hänen hautansa ainakin puolen kyynärää syvemmäksi kuin Yrjön hauta. Viimeisen multalapion viskattua nojasin selkäni haudan seinustaan, levähtääkseni. Silloin löyhähti nenääni renkiys-ajoilta tuttu "vanhan miehen" haju.

Muistojen uudistuessa tulin vähän vallattomalle päälle ja matkien mökin ukon ääntä, samalla

kopauttaen arkun laitaan lapiollani, kysyin: "Yrjö, onko sitä vielä sitä tervaa?" Lienen kopauttanut liika kovasti, sillä arkun laita loheta hösähti aivan avonaiseksi. Tuosta jo vähän kammahdin ja aloin kiivetä ylös. Mutta en ennättänyt vielä seisaalleni, kun kuulin tutun äänen: uh, uh, ja kun käännyn katsomaan, niin näin, että Yrjö oli vyöryttänyt itsensä uuden haudan pohjalle ja kömpi parhaallaan seisaalleen. Arvaatte sen, että minä ihmettelin. Aloin kumminkin ymmärtää, ettei tämä ollut mikään kuolleista herääminen, olipahan vain pitkänpuoleinen pohmelolepo. Eihän se kuolleen olisi niin punakka ollutkaan, kun silloin arkkuun pantaessa oli. Nyt se heräsi siitä pohmelostaan ja minä odottelin, että kääntyköhän tuon kieli paremmin kuin silloin potattimaalla.

Jo rykäsi muutamia kertoja, sitten kohotti päätänsä ja kysyi: "Missä minä olen?" Minä vastasin: "Haudassa." "Haudassa", jamasi Yrjö. "Sinäkö minut tänne toit?" "Oli niitä tuomassa muitakin", vastasin minä. "Muitakin", virkkoi taas Yrjö ja kysyi: "Kuka sinä olet?" "Kaaperi minä olen", vastasin. "Meidän Kaaperiko? Et ikinä. Sinähän näytät vanhalta ukolta." Selitin, että vanha minä olenkin, sillä siitä taitaa olla yli kolmekymmentä vuotta, kun viimeksi tavattiin. Yrjö yritti suuttua ja väitti aivan vasta tavanneensa Kaaperia potattipellolla. Sanoi minun luulevan häntä juopuneeksi, mutta että hän on nyt selvempi kuin pitkiin aikoihin. Kuoppaa väitti potattikuopan tekeleeksi, johon hän on voinut kävellessään pudota ja nukkua siellä pitkän rupeaman. "Ei väitellä tyhjän tautta", sanoin minä. "Nouse tarkastelemaan, ollaanko nyt Sarkamäen kuoppa- harjulla."

Laskin portaat haudan pohjaan, ja Yrjö kiipesi ylös toimikashousuissaan. Olivatpa ne säilyneet lahoamatta, kun olivat lähellä hyväksi karaistua ihoa. Kestipä meidän kotvan aikaa keskustella, ennenkuin Yrjö uskoi mitenkä asiat ovat. Sitten se ajatteli vähän aikaa ja virkkoi: "Kyllä minä mahdan olla joutava, mutta mennäänhän kumminkin katsomaan miten siellä Sarkamäessä nyt eletään." "Aivan oikein", myönnytin minä. "Ja onhan siellä emännän hautajaiset. Käskettiin sinne minuakin hautajaisiin."

Sitten me lähdettiin yötä myöten yhdessä astua teilaamaan. Ennen matkalle lähtemistä arvelin Yrjölle, että jos täältä kirkonkylän telefonti-asemalta ilmoitettaisiin tulostamme Sarkamäelle, etteivät hämmästyisi ja että tulisivat hevosella vastaan.

"Ilmoitettaisiin Sarkamäelle", ihmetteli Yrjö ja sanoi minun höpisevän, kun aion ilmoittaa kahden peninkulman päähän. Minä selitin, ettei se ole höpistemistä. Yksi noihin pylväisiin kiinnitettyjä lankoja menee Sarkamäellekin ja kun langan päähän sanoo, niin se kuuluu yhtä selvästi toiseen päähän kuin meidän puhelu tässä. Yrjö katseli puhelinlankoja ja virkkoi: "Jos tuo on totta, niin ihmeitähän täällä on opittuna sinä aikana." En ennättänyt vastata mitään, kun Yrjö keksi uuden ihmeen ja loikaten ojan toiselle puolelle kysyi: "Tuleeko tuolta kummitus?" "Ei se ole kummitus eikä se tule päälle", selitin minä. "Kauppiaan poika näkyy ajelevan polkupyörällä." Yrjö katseli pitkään polkupyöräilijän jälkeen ja virkkoi: "Joka kummemmalla hevosella ajaa, niin sanokoon."

Tuskin oli ennätetty virstan verran kävellä, kun tien mutkasta ilmestyi tehtailijan automobiili. "Mennään syrjään", ennätin sanoa, kun Yrjö ryntäsi metsään, että oksat ruskivat. Minä huutelemaan jälkeen, ettei täällä ole mitään hätää, se jo meni. Silmät pyöreinä pelosta hiipi Yrjö metsästä ja kysyi: "Ihmisten laitoksiako se oli tuokin?" Koetin selittää, että se on vain tulen voimalla kulkeva kärry. Yrjö ei väittänyt vastaanakaan, sanoi vaan luulleensa pääpaholaiseksi, kun oli niin punanen ja suhisi kuin käärme. Sitten hän kysyi tokko täällä onkaan enää hevosia. Minä selitin, että on ne hevoset vielä ennallaan, vaikei niiden nyt tarvitse vetää rahtikuormia, kun tavarat kuljetetaan rautatietä myöten. Yrjö ei ymmärtänyt mikä on rautatie. Muisteli ennen aikaan Sarkamäellä ollessaan kuulleensa jotain rautatiestä, mutta arveli, että se mahtaa olla vielä hirveämpi kummitus kuin se äskeinen sähisijä. "Vielä se Sarkamäkeen mennessä nähdään sekin", sanoin. Yrjö rupesi ehtimiseen pälymään taakseen, ja kun kysyin mitä hän sieltä katsoo, niin sanoi pelkäävänsä, että jos se rautatie ryntää takaapäin päälle.

"Sillä on aivan erityinen oma tiensä, jossa ei ole mäkiä eikä tiukkoja mutkia", rauhoittelin minä. "Me saadaan astua aivan pelkäämättä." "Oma tiensä, jossa ei ole mäkiäkään", ihmetteli Yrjö ja kysyi, että millä voimalla ne mäet tasoitetaan. Hän ei ottanut uskoakseen, että se tapahtuisi ihmisvoimilla. Kun sitten jouduttiin kulkemaan rautatieaseman kautta ja katseltiin kaikkia vehkeitä, niin ei Yrjö sanonut enää ihmettelevänsä vaikka näkisi mitä. Kun vielä matkan varrella katseltiin suurta meijeriä, puimakonetta ja tuulimoottoria, joka nostaa veden järvestä, niin Yrjö aivan innostui ja sanoi, että jopa täällä nyt sopii elää. Ihmisten ei tarvitse enää muuta kuin kyntää ja niittää. Minä kerroin, ettei enää tarvitse niittääkään eikä haravoida, ne työt toimitetaan hevosella. "Jopa ovat hevosetkin tulleet viisaiksi!" huudahti Yrjö. "Ennen ei tahtonut heinä katketa tyhmältä mieheltäkään ja nyt sitä osaavat tehdä hevosetkin. Missä täällä näkisi hevosen niittävän ja haravoivan?" Sanoin, että jos ei tänä yönä satuta näkemään niittämässä ja haravoimassa, niin ainakin työaseet nähdään. Kun siihen satuin lisäämään, että ne maksavat yhteensä noin 500 markkaa, niin Yrjö aivan ällistyi ja huudahti: "Mahtaa niissä olla rautaa. Jaksako niitä hevonenkaan heilutella?" Minä selitin, että jos ei yksi hevonen jaksa, niin pannaan kaksi. Yrjö ei sanonut enää ymmärtävänsä miten kaksi hevosta niittää yhdellä viitakkeella ja pyörälle sanoi joutuvansa siitakin rahan menosta, jos joka hevoselle ostetaan satoja markkoja maksava viitake. Ja hän alkoi kysellä osataanko täällä tehdä rahaakin, kun on antaa viisisataa

viitakkeesta ja haravasta, jotka eivät ennen maksaneet viittäkään markkaa. Minä selitin, ettei näitä viitakkeita tarvita kuin yksi talossaan, suuremmissa kaksi ja että rahaa saadaan voilla ja puilla.

"Puillako", virkkoi Yrjö ja katseli ympärilleen. "Senkö tähden täällä ei näykään muita kuin hierinpuita?" Yrjö tuli jo tästä pahalle tuulelle ja kun Sarkamäen lähelle jouduttua näki parhaat peltonsa heinämaina, niin alkoi intoilla, että minä olen suotta ylistellyt näiden laiskain tekoja. Rakennellaan kaikellaisia kummituksia eikä kynnetä peltojaan. "Mitä varten ne ovat nuo ristikkoseipäät ja nuo punaset häkkyrät?" kyseli Yrjö harmistuneena. Minä selitin, että seipäissä kuivataan heiniä ja nuo maalatut häkkyrät ovat hevosen viitake ja harava. "Siinäkö ne nyt ovat", sanoi Yrjö ja kiipesi yli aidan koneita katsomaan. Sahaksi se sitä ensin väitti, mutta myönnytti kumminkin, että tasaisen laistin se tekee.

Meillä oli kulunut yö kävellessä ja katsellessa. Kun jouduttiin Sarkamäen kartanolle, olivat vaimot maitomyllä pyörittämässä. "Kehretäänkö täällä nyt kesälläkin", ihmetteli Yrjö. Sain, että taitavat kehrätä rautaisella rukilla. "Kaikki teillä on raudasta, tiet ja rukiikin." Mentiin katsomaan "rukkaa". Yrjö seisoi kotvan aikaa avossa suin ja kysyi: "Mitä tämä merkitsee?" "Sillä erotetaan kerma maidosta." Yrjö kyseli, että tokko pyttyjä enää tarvitaankaan. Kun hän kuuli, että pytyt ja kirnut ovat aikoja sitten poltetut, virkkoi hän: "jopa on teille herra helpon antanut. Ei tarvitse niittää, ei puida riihiä, ei kirnuta eikä pestä pyttyjä. Kaikki käypi pyörimällä. Eivät tarvitse nykyiset rengit ja piiat valittaa, että on kova työ." Sepä olisi saanut olla sanomatta. Alkoi kuulua mutinata, että mistä se ilmestyi tuo hullu ukko, joka ei tiedä miten täällä työntekijän hiki ja verikin imetään. Yrjö tuli minun korvani lähelle supattamaan, että näyttää kuin eivät työntekijät nytkään olisi oikein tyytyväisiä. Siitäpä näyttää. Mentiin puhuttelemaan talonväkeä. Minut, joka olen tärkein virkamies, osotettiin heti kamarihuoneeseen, mutta Yrjö neuvottiin menemään tupaan tai kävelemään toisiin taloihin. Kun sain, että me ollaan matkakumppanit ja tavallaan saman talon väkeä, sai Yrjökin tulla kammariin. "Taitaa olla teidän haudankaivuu-apulainen", arveli talon isäntä. Myönnytin niin olevan. Isäntä kysyi, että onko tämä apulainen täällä hautajaisten ajankin. "Jos saapi olla", sain minä. "Kyllähän muuten, mutta vaatetus ei ole aivan sopiva." "Eihän sillä ole", sain minä. "Mutta jos löytyisi isäntävainajan vanhoja vaatteita lainaksi." "Kukapa niitä lienee kymmeniä vuosia säilyttänyt", sanoi isäntä. Sen kuullessaan Yrjö näkyi tulevan pahalle tuulelle ja puhkailtuaan vähän aikaa kysäsi: "Minkälainen mies se isäntävainaja oli?" Nykyinen isäntä ei halunnut keskustella tuollaisen toimikashousu-ukon kanssa, vaan ettei näyttäisi ylpeältä sanoi minulle: "Kova työmies kuului isävainaja olleen, mutta sitten oli ratkennut juomaan." Yrjö ei heittänyt siihen. "Vai ratkesi juomaan", sanoi. "Jättikö tuo talon velkaiseksi kuollessaan?" Isännän täytyi alentua ukkoa puhuttelemaan ja vastasi: "Ei tuo velkaiseksi jättänyt, vaan ei kuulu jääneen paljo rahojakaan." "Kuinka monta kymmentä tuhatta nyt on rahoja, kun ei ole enää se juoppo isäntä?" kysyi Yrjö. "Kymmentäkö tuhatta", ihmetteli isäntä. "Mitenkä nyt rahoja karttuisi, kun on työväki kallista ja kaikki kallista." "Vai niin", murautti Yrjö. "Eikö nyt olekaan isännällä lupa tehdä työtä?" "On kyllä lupa", sanoi isäntä, "mutta eipä siihen jouda. Yhden miehen aika menee liikeasiain hoitamisessa, kun täytyy pitää huoli kuoletuslainoista, maanviljelyslainoista ja vielä monista muista vekselilainoista." "Vai niin", murisi Yrjö ja lisäsi: "Minä nyt en tuota epistolaa enää oikein ymmärrä, mutta merkitseekö se sitä, että olla korviaan myöten velassa ja niiden kanssa rimpuilla kuin kärpänen verkossa." Isäntä ei näyttänyt enää oikein tyytyväiseltä tähän ukon kysymykseen, vaan vastasihan kuitenkin. "No, saattaahan sen vanhoillaan olijat niinkin selittää, mutta ei se mitään rimpuilemista ole, se on tavallista nykyajan elämätä. Semmoista se on näinä kalleina aikoina kaikilla." "Vai niin", murisi Yrjö. "Mutta täytyykö nykyaikana ostaa kaikkea kallista mitä näkee? Onko niitä pakosta ostettava?" Isäntä jo vähän kiivastui. "Ei ole pakosta, vaan kun niitä tarvitsee, niin täytyyhän niitä ostaa." Mutta Yrjö kiivastui kahta kovemmin ja tempasi ensimmäiseksi kammarin nurkasta sylillisen kalosseja ja sateenvarjoja ja kyseli: "Tarvitaanko näitäkin talossa, puohtimiako nämä ovat vaiko hierimiä? Tarvitaanko huoneen seinillä tuollaiset kuvapaperit ja ikkunain edessä tuollaiset hörtylät? Ja missä kudotut teillä on vaatteet päällänne? Tunneteko te enää tällaista housuvaatetta kuin minulla on. Olisitte säilyttänyt ne isäntävainajan vanhat vaatteet, niin olisittehan saanut nähdä, että tuollaisissa pukimissa sitä silloin käveltiin, jolloin joudettiin veloilta työntekoon. Jos minä lähden katselemaan läpi tämän talon, niin sieltä löytyy hevossuormittain tavaraa, jota ei olisi tarvinnut ostaa, kun olisi tehnyt kotona tai ollut ilman." Minä menin Yrjöä rauhoittelemaan, että annetaan olla talon tapoineen, ja sitten selitin isännälle, että tuo minun apulaiseni on muita miehiä omituisempi, johon ei pidä pahastua. Kyllä se rauhottuu, jos talosta löytyisi joku ryyppy vähän karvaampata. Isäntä meni katselemaan ja toi konjakkia. "Vai konjakkia", murautti Yrjö. "Saapihan tuota maistaa, mutta oman otsan hiellä hankittua sitä ennen aikaan ryyppättiinkin."

Yrjö rauhottui ja sai päällensä vanhat verkavaatteet ja varrettomat patiinit. Hän jäi vielä sinne Sarkamäelle, mutta erotessa suhahti korvaani, että hän ehkä tulee minulle apulaiseksi kaivelemaan hautoja taikka asettuu sinne Sarkamäen pellon piertanolle variksen pelätiksi. Pukimiensa puolesta sanoi olevansa sopivampi tähän viimeiseen virkaan.

— Sen pituinen se kummitusjuttu oli, sanoi Kaaperi. — Jos menette Sarkamäelle päin, niin

katsastakaapa onko hän jäänyt maanviljelyksen palvelukseen, vai tuleeeko hyvinkin tänne tärkeimpään virkaan.

HAUKI.

Kalamiehillä on omat, salaiset merkkinsä, milloin hauki harnasee uistinta ja milloin ahven onkea tokasee. Maisteri Elosella oli nämä merkit tarkasti muistossa, sillä hän oli sekä uisteluun että onkimiseen erittäin innostunut. Näitä varten valitsi hän kesäasuntonsa etäälle kaupungista, pienen kirkonkylän läheisyyteen, jossa oli paljo järviä.

Maisterin nuori rouva, joka oli kasvanut kaupungissa, ei antanut alussa mitään arvoa koko kalastusharrastuksille. Ongella istuminen kauniina kesäiltana alkoi kumminkin viehättää, ja ennenkuin kesä oli kulunut, innostui hän uisteluunkin. Se tapahtui sinä aikana, kun maisteri oli koulumiesten kokouksessa pohtimassa heidän ammattiinsa kuuluvia asioita, joihin ei rouvalla ollut harrastusta, ja jäi mielellään kotiin piika-Miinan kanssa.

Ei tämä matka ollut oikein mieluisa maisteristakaan.

"Mene paras hauen uisteluaika", virkkoi hän laitellessaan kauluksia kaulaansa. "Toista se olisi soudella järvellä, kuin istua junassa ja kävellä kaupungin katuja juhlatamineissa."

"Minäpä uistelen sillä aikaa", sanoi rouva.

"Ei sinusta ole uistelijaksi."

"Minustako", ihmetteli rouva. "Muistelepa kuka sai suurimman ahvenen, kun oltiin ongella."

"Onkiminen on paljo yksinkertaisempaa", selitti maisteri. "Siinä on pääasia, ettei ongen kärki jää näkyviin. Mutta uisteleminen on aivan toista. Uistin saattaa tarttua käteenkin, jos sitä varomattomasti liikuttelee."

"Eipä onkikaan tarttunut", kehahti rouva iloisesti.

"Niin, mutta ongessa on vain yksi koukku, ja minäpä siihen usein madon pujotin."

"Kyllähän sinä estelet, mutta saatpa kuulla, kuinka monta haukea minä olen vetänyt."

"Sallin minä sen huvin sinullekin, jos vaan ei vaaraa tulisi", virkkoi maisteri. "Mutta älä mene yksinäsi, ota Miina soutamaan."

"Niin minä otankin."

"Soudelkaa sitten saarien ja niemien rantamia, niistä ne parhaiten tarttuvat", neuvoi maisteri. "Ja jos sattuu tarttumaan iso hauki, niin ei pidä kiskoa väkisin venheeseen, vaan antaa myöten ja sillä tavalla uuvuttaa."

"Mikä siitä tulee, jos ei anna myöten?" kysyi rouva.

"Siitä tulee sama juttu kuin ihmistenkin kesken", naurahti maisteri. "Jos ei toinen eikä toinen anna perään, niin ystävyysiteet katkeavat ja kumpikin lähtee omille teilleen."

"Kyllä minä nyt osaan", vakuutti rouva.

"Älähän kehu", kielteli maisteri. "Ainakin yksi neuvo on vielä tarpeen. Kun kala tarttuu, niin ei pidä seisottaa venettä, vaan soutaa entistä lujemmin."

"Mutta eihän se ole myöten antamista", huomautti rouva.

"Eihän pienimmille tarvitse antaa myöten, ainoastaan suurille ja sillä tavalla, että antaa siiman juosta sormien välistä järveen takaisin."

"Mistä sen järveen tietää, suuriko se on vai pieni."

"Tietää sen siitä, että suuri hauki nykäsee uistinta kovasti."

Nyt oli saatuna kaikki tarpeelliset tiedot, eikä maisteri joutanut niitä enää antamaan, kun täytyi joutua matkalle.

Rouva Elonen kertoi jo samana päivänä Miinalle, että nyt kuuluu alkavan haukien syöntiaika ja että he lähtevät yhdessä uistelemaan. Sepä ei ollut Miinasta tervalle. Hänkin oli asunut ikänsä kaupungissa ja kuullut vain kuulemalla, että herrat uistelevat. Nyt pääsee itsekin samasta huvista osalliseksi.

"Lähtään nyt paikalla", hän virkkoi innostuksissaan.

"Ei me tänä päivänä, kun ei ole ennen etsittyjä matojakaan", selitti rouva.

"Pian minä etsin", lupasi Miina. "Kuinka monta niitä pitää olla?"

"Pitäähän niitä olla kymmenittäin, kun siinä uistimessa on monta väkäkoukkuu."

"Kuinka monta?"

"En minä muista, mutta pian sen tiedät, kun käyt lukemassa. Se uistin on tuolla eteisen naulassa."

Miina kävi lukemassa koukut ja toi sen tiedon, että niitä on yhdeksän.

"Minä etsin siis yhdeksän matoa." "Ei se riitä. Yksi haukihan ne syöpi ja onhan maisteri tuonut kerrallaan viisikin haukea. Otetaan mekin niin monta, jos saadaan." "Otetaan toki", vahvisti Miina. Pian hän selvisi keittiötöistä ja temmattuaan käteensä kivikupin ja vanhan hierimen, oli valmis matoja kaivamaan. Mutta mistä? Täytyi mennä rouvalta kysymään.

"Lastukasasta maisteri näkyy etsivän", tiesi tämä. Kohta oli lastukko pöläkässä, kun Miina sitä hierimellä kuopalti. Hierimen haarat katkeilivat aivan alkaessa, mutta olipa varsi jäljellä.

Tukalin työ oli kiemurtelevien matojen kuppiin nosteleminen. Siinä pyrki innostus laimenemaan. Mutta kun muisti, että näillä madoilla vedellään suuria haukia, niin se lisäsi rohkeutta.

Miinalla oli kova halu päästä heti uistelemaan, mutta rouva tahtoi näyttää, että hän jaksaa olla maltillinen ja virkkoi:

"Ei me lähdetä iltasilla. Aamusilla maisterikin uistelee."

"Mutta missä nämä madot säilytetään?"

"Vie johonkin ulos."

Miina asetti matokupin portaan kupeelle heinikkoon ja oli vähän tyytymätön emäntäänsä. "Aina tässä pitää maisterin tapoja seurata, vaikka ei olisi kotonakaan. Nyt olisi niin tyyni soudella."

He aikoivat nousta aamusilla varhain ja virittivät varmuuden vuoksi herätyskellon keittiön pöydälle.

Mutta yöllä näki Miina ihmeellisen unen: suuri hauki tuli keittiön rapun alta ja kätkeytyi matokuppiin. Kun hän meni sitä hierimellä hämmettelemään, niin se muuttui veneeksi järvelle. Eikä se ollut enää venekään, vaan pieni laiva, joka mennä sytkitti samassa tahdissa kuin kahvipannu kiehui. Miina koetti hierimellä karustaa vastaan, että rouva joutuisi yhteen matkaan, mutta silloin tarttui hauki hierimen haaraan ja kahvipannu rupesi kuohumaan. Siihen hätään heräsi Miina ja hyppäsi katsomaan kelloa. Mutta yö ei ollut vielä puolessakaan.

Aamusilla hän arvasi mitä tämä uni merkitsi. Madot olivat madelleet kupista tiehensä. Hyvän aikaa he sitä harmittelivat, mutta ei siinä muu auttanut kuin mennä etsimään uusia.

Mutta sitten se töitä työläämpi työ alkoi, kun piti ruveta pujottamaan matoja uistimen koukkuihin.

"Täyttele Miina tuon pienemmän häkkyrän koukut, minä pistelen tähän suurempaan", neuvoi rouva.

Vaikka toinen asettui toiselle puolelle uistinta, tahtoi päille tulla ahtaus.

"Rutistat minun hattuni", huomautti rouva.

"Eihän tässä muista varotella, kun ei tuokaan mato pidä päätään yhdessä kohti", valitti Miina.

"Katsohan kun minä..."

Rouva Elonen aikoi olla urhakka ja näyttää miten mato sujahtaa koukkuun. Matopa aavisti pahaa ja alkoi hännällään huiskia ympäri sormia.

"Hui!" huudahti rouva ja Miina vastasi siihen "ai!" sillä koukku oli pelontempauksessa toksahtanut

sormeen. "Voi, voi! minäkö sen tein!" valitti rouva. "Ei toki jäänyt siihen. Kääritään, kun juoksee verta."

Nyt he tunnustivat todeksi maisterin sanan, että uistin on vaarallinen tarttumaan käteen.

"Pujotellaan vuorotellen", ehdotti rouva. "Jos Miina pitelisi madon häntäpuolta, kun se sitä niin tavattomasti kipruuttelee."

"Jos koukku tarttuu taas", epäili Miina.

"Ei se nyt tartu", vakuutti rouva. "Minä lujitan luontoni."

Ja kyllä hän lujittikin. Kasvolihakset pinnistyivät tehtävän tarkkuudesta. Ja vaikka Miina oli tällä kertaa pitelijänä, syntyi hänellä samat kasvonliikkeet. Mutta menipä kuin menikin mato koukkuun. Voitonriemulla he sitä katselivat.

"Semmoinen vötkäle. Kyllä siihen pitäisi tarttua."

Tuli Miinan vuoro. Sillä aikaa selitteli rouva miten oli soudettava, jos hauki tarttuu, ja miten isolle haulle on annettava myöten, uuvutettava.

"Pitääkö sille antaa myöten", nauroi Miina. "En minä malttaisi antaa."

"Pitäähän ihmisillekin antaa..."

"Antaa kelle antaa", arveli Miina.

Vihdoin oli pyydys kunnossa ja se olikin sellainen matorykelmä, ettei hauki ollut ennen nähnyt moisen palan kitansa editse vaeltavan.

Uistelijoilla oli kiire jouduttaa pyydys syöttien tuoreina ollessa veteen. Miina tarttui tanakasti airoihin ja kelan kiivaasti pyristessä solui siima suoraksi.

"Sepä raskaalta tuntuu. Jokohan hauki tarttui."

"Katsotaan", kehoitti Miina. "Nytkö minä soudan kovasti?"

"Nyt!"

Molemmat vetivät niin, että jos siellä vaan hauki oli, niin ei se joutanut kupeilleen katselemaan.

"On kala, ja painaa!" ihasteli Miina.

Ei siellä kumminkaan kalaa ollut. Uistin vaan oli kiireessä menossa kohonnut vedenpinnalle ja tulla hössötti alkuperäisessä lastissaan. Rouva huomasi ensiksi erehdyksen ja alkoi laskea siimaa järveen.

"Pitääkö sitä uuvuttaa?" kysyi Miina.

"Ei siinä ollut kalaa", selitti rouva.

Samaan liittoon sotkeutui siima.

"Tule, hyvä Miina, selvittelemään."

Kului siinä kotvan aikaa, ja kun he lähtivät eteenpäin, alkoi uusi ihmettely.

"Nyt se vasta raskas on. Mikähän sille tuli."

Miina oli halukas uskomaan, että siinä oli kala.

"En usko, mutta raskas se vaan on."

"On siellä. Se on tarttunut siiman selvittelyaikana."

Jo piti rouvankin kallistua samaan uskoon, ja kova soudu alkoi. Eikä uistin näyttäneykään vedenpintaan kohottua aivan entisen näköiseltä.

"Mikähän musta siinä mahtaa olla", ihmetteli rouva siimaa lappaessaan.

"Mustako! Hyi! Jos se on mikä muu elävä. Onko nyt pyhäpäivä?"

Rouva ei joutanut vastaamaan. Miina lakkasi soutamasta ja katsoi silmät pyöreinä mustan lähestymistä. Se olikin jo veneen vieressä.

"Mitä se on?" tutkasi hän yhä.

"Järvenpohjasammalta", selitti rouva. "Mutta miksikä Miina luuli, kun kysyi, että onko nyt pyhäpäivä?"

"Minä pelkäsin, että jos se on musta vesikäärme. Semmoinen oli tarttunut miehen onkeen, kun meni pyhäpäivänä onkimaan."

"Ei se tule meidän uistimeen arkipäivänä. Tätä törkyä tuli järven pohjasta. Mutta nyt ei annetakaan veneen seisattua."

Siima meni nyt suoraksi sotkeutumatta ja joka jäsen jännitettynä he lähtivät vetämään tuota paljon lupaavaa pyydystä.

"Nyt tulee niemi, siinä pitää olla varuillaan."

Kunhan tuntisi milloin se tarttuu. Tuskin uskalsi hengittää siltä pelolta. Jokohan tuo... jos se nyt... ehkä se nyt... Ohitse oli niemi. Ei tarttunut. Pääsi toki vapaasti huokumaan.

Toisen niemen kohdalla oli jännitys paljoka pienempi. Alkoi haihtua se hyvä luulo, että siellä järven pohjassa on haukia kuin halkoja, jotka suu auki odottavat, ja että niitä vaan vetelee veneeseensä. Näytti olevan aikaa ajatella talousasioitakin ja rouva Elonen virkkoi:

"Ilmankos kalat ovat kalliita, kun niitä on niin kovin harvassa. Näin pitkältä soudettu, ja ei yhtään."

"Jos yksikään saataisiin..."

Miina ei ennättänyt lopettaa lausettaan, kun rouva Elonen hypähti kohona istuimeltaan ja kiljasi:

"Nyt se tarttui!"

Miina tiukalti soutua ja hätäili, ettei vaan hauki pääsisi irti.

"Kiinni on vielä, mutta kovasti vetää", läähätti rouva. "Mutta uskallanko minä lappaa. Soudahan, niin annetaan jo myöten, että uupuisi... Kun nyt saataisiin veneeseen... Älä aivan niin kovasti, minä lapan taas... Käännä pois ruohokosta."

Miina ei joutanut hätäpäissään ohjaamaan veneen kulkua.

"Nyt siihen tarttui toinen!" huudahti rouva. "Voi, voi! Jokohan siima katkeaa... Souda keskemmä järveä, että uuvutetaan... Kunhan eivät kiihtyisi tappelemaan, mikä ne silloin erottaa."

"Ei soudeta selälle päin", rukoili Miina. "Jos ovat niin suuria, että kaatavat veneen."

"Älä nyt turhia", lohdutteli rouva.

Hänen täytyi näyttää rohkealta, vaikka hätä oli itselläänkin. Ja siinä hätäillessä sotkeutui taas uistimen siima, eikä voinut enää uuvuttaa. Täytyi vetää nuo pelottavat pedot niine voiminsa. Ne kohosivatkin jo näkyviin.

"Ovatko suuria?" kyseli Miina.

Rouva ei vastannut mitään. Hän ennätti nähdä, että nuo uuvutetut hauet ovatkin ruohoja. Niin totisesti. Kaksi pitkää ruohoa sieltä tulla pötkötti, eivätkä potkineet yhtään. Rouva kiskasi ne harmissaan irti uistimesta ja virkkoi:

"Nyt lähtään pois. Tämä työ ei näy meitä elättävän."

Hän sysäsi jalallaan uistinvehkeet veneen pohjalle yhteen myttyyn.

Miinalla oli vielä toivoa.

"Jospa paluumatkalla saataisiin hauki."

"Vielä sieltä mitä. Olkoot."

He olivat kuvitelleet aivan toisenlaiseksi takaisin tulonsa. Veneen pohjalla potkimassa suuria haukia, joita vastaantulijain ihmetellessä kantavat kotiin. Nyt oli vain tuo sotkeutunut uistinlaitos ja matokuppi. Eipä näin tyhjin käsin palaamista olisi tarvinnut kenenkään nähdä. Mutta sattuipa vaan vanha lukkarin leski tulemaan vastaan ja alkoi kysellä mistä tullaan. Täytyihän vanhalle ihmiselle sanoa totuus ja hyvin osaaottavaisesti se surkuttelikin heidän huonoa kala-onneansa. Huomasipa syynkin siihen.

"Rouvalla on ollut huonot syötit", hän selitti. "Kanttorivainajalla oli aina syöttinä särki ja kyllä se sai kaloja."

"Jopa me oltiin typeriä, kun ei tarkemmin kysytty, mitä syöttinä pidetään", jahkaili rouva Elonen. "Meidän täytyy onkia särkiä ja lähteä iltasella uudestaan."

Heidän toivonsa virkosi. Sotkeutunut siima selviteltiin ja iltasella uusilla voimilla järvelle. Mutta vaikka heillä oli kolmekin särkeä uistimessa ja vetelivät sitä aina auringon laskun jälkeen, niin ei ainoakaan hauki tarttunut. Tämä oli jo merkillistä. Heillä on nyt varmasti oikeat syötit ja paras syöntiaika, eikä sittenkään. Miina tästä pahimmin tuskaantui ja teki sen johtopäätöksen, että hauet ovat suuria lurjuksia, naisten halveksijoita. Olla vaan uistinta vetelemässä joku vanha lukkari, tai mies mikä hyvänsä, niin kyllä silloin tarttuvat. Rouva oli suopeammalla päällä ja lohdutteli:

"Hyvä on, että miehetkään saavat, ja niille minä tämän työn uskonkin tämän päivän perästä."

"Samoin minä, jos ei pakkoa tule", lisäsi Miina.

He pysyivätkin päätöksessään ja tyytyivät maitoruokiin.

Mutta maisterin kotiintulon edellä sattui tulemaan mies haukia kaupalle ja rouvan päähän juolahti sukkela ajatus ostaa iso hauki ja sanoa omaksi saamakseen. Hän oli kuullut, että herrat tekevät usein samalla tavalla metsästys- ja kalastusretkeltä palatessaan, kun eivät saa mitään taikka sattuu kulumaan aika kupprien ääressä.

Miina täytyi saada yhteen tuumaan ja tämä lupasi säilyttää salaisuuden. Että maisteri oikein ihastuisi, päätti rouva ilmoittaa asian vasta ruokapöydässä.

Maisteri palasikin odotettuna päivänä. Hän oli oikein hyvällä tuulella, kun pääsi kotiinsa ja sai heittää kaulukset nurkkaan.

"Nyt se kalastus alkaa taas", hän virkkoi iloisena. "Kävitkö uistelemassa?"

"Kohta saat tietää", naurahti rouva ja alkoi kysellä kokouksesta.

Joutui aterian aika ja Miina kantoi pöydälle suuren hauen, joka oli keitetty ja maustettu keittokirjan kaikkien sääntöjen mukaan.

Rouva myhähti salaperäisesti ja virkkoi:

"Kysyt äsken olenko käynyt uistelemassa. Miltä tämä näyttää?"

"No älähän mitään!" ihastui maisteri. "Onko tämä sinun saamasi?"

"On, vaikka luulit, ettei meidän uistelusta tule mitään."

"Enhän minä niin... Mutta olipa se hauska, että sinulla on tulijaisiksi tarjota oma uistelemasi hauki. On sitä ollut hauska vetää veneeseen. Siitähän sait Ruohoniemen nenästä?"

"Siitä."

"Niin, siitä se useimmin tarttuu. Mutta olet sinä mahtanut saada montakin näinä päivinä."

"En saanut ensi kerralla mitään", selitti rouva. "Sitten vasta tuli, kun tuo lukkarin leski neuvoi, että siinä pitää olla sarkisyötti."

"Sarkisyötti", ihmetteli maisteri. "Paremminko otti särkeä."

"Paremminkin. Eivät ne matosyöttiä nykäisseetkään."

"Oliko teillä matosyötinkin?"

"Oli, kun et muistanut neuvoa, enkä arvannut kysyä."

Maisteri ei jaksanut kysellä pitemmältä, vaan räjähti nauramaan ja nauroi niin makeasti, että vedet tulivat silmiin. Rouva yritti loukkaantua, mutta rupesi itsekin nauramaan ja kyseli:

"Mikä sinua niin tavattomasti naurattaa? Onko tuo minun pieni erehdykseni niin kovin kumma?"

"Suo anteeksi, suo anteeksi", pyyteli maisteri. "Tämä erehdys on niin hauska, ettei sille jaksanut olla nauramatta. Vieläkin hauskeempaa on, kun kerrot ensin tämän ja sitten samalla koetat minua narrata."

"Mitenkä narrata", ihmetteli rouva. "Etkö usko minun saaneen tätä haukea?"

"Sinä sen olet saanut, mutta jollakin muulla keinolla."

"Mistä sinä sen tiedät?"

"Siitä, kun on ollut uistimessa särki."

"Nyt minä joudun ihan ymmälle", ihmetteli rouva. "Jos miehet saavat uistimella hauen, niin se on kaikille uskottava asia, mutta jos minä saan, niin sitä ei usko kukaan. Onko se niin?"

"Niin se on, jos samalla tietää minkälainen on ollut uistin. Tämä meidän uistin ei ole täkyuistin, jollainen on varmaan ollut lukkari-vainajalla. Tässä meidän uistimessa ei pidetä mitään syöttiä, vaan hauki luulee sitä kirkasta, hopeoitua lusikkaa pieneksi kalaksi. Jos tähän pannaan syötti, mikä hyvänsä, niin ei hauki tartu, ja siitä minä arvasin, että tämäkin on saatuna muulla keinolla. Arvasinko oikein?"

"Oikein arvasit. Ostinhan minä tämän!"

Ja rouva kertoi kumpaisenkin uistinmatkan, vieläpä senkin, miten hän ruohoja uuvutti. Tämä kaikki huvitti maisteria enemmän kuin tavalliset kalastuskertomukset ja hän virkkoi:

"Myöntänethän jo, että kalastaminen on hauskaa, vaikkei saisi muuta kuin ruohoja."

"Eipä se minusta ollut niinkään hauskaa", sanoi rouva. "Ja yhäkin ihmettelen haukien typeryyttä, kun menevät ottamaan suuhunsa kovaa ja koukkujen ympäröimää metallia, mutta jos sen mukana on syötävää, niin se ei kelpaa. Miten sinä selität tämän?"

"Se on hyvin helposti selitetty", sanoi maisteri. "Ensinnäkin sinä unhotat, että vaikkakin metalli on kovaa, niin se kiiltää. Jos nuori herrasmies lähtisi kalastelemaan itselleen elämäkumppania leipäpussi ja lihakinkku kainalossa, niin saisi ehkä ikänsä kävellä, eikä yhtään toivottua tarttuisi. Mutta annas olla, kun kengät ja pukimet välähtelevät, ja rinnoilta ja taskusta kultaa vilahtelee, niin kohta tarttuu, vaikka useita. Hauki on samanlainen."

"Niin, ja haukiakin hullumpia ovat siinä suhteessa miehet", väitti rouva.

"Myönnetään — usein", myhäili maisteri ja iski pöytähaarun hauen kylkeen.

Tämä siinä sittenkin taidettiin hulluimmaksi arvata, koska joutui ensimmäisenä syötäväksi.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SAVOLAISIA: TARINOITA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement,

you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability,

costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

